

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

на тему «Страхування життя та проблеми його розвитку в Україні»

Виконав: студент 4-го курсу, групи 402-ЕФ
Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Бабенко С. Р.

Керівник: к.ен., доцент Філонич О.М.

Рецензент: Директор агенції Полтава – 1

Климченко Олена Ігорівна

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Бабенко С.Р. _____

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі

Бабенко С.Р. _____

Полтава, 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	6
1.1. Сутність та особливості страхування життя у системі особистого страхування.....	6
1.2. Види страхування життя та їх особливості	16
1.3. Державне регулювання діяльності компаній зі страхування життя	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	33
2.1. Дослідження тенденцій та структури ринку страхування життя України	33
2.2. Рейтингова оцінка діяльності компаній зі страхування життя	50
2.3. Виявлення проблем розвитку страхування життя в Україні	58
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	65
3.1. Міжнародний досвід підвищення ефективності державного впливу на розвиток ринку страхування життя.....	65
3.2. Перспективи страхування життя в Україні з урахуванням чинників, що стримують його розвиток.....	78
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	100

				ВР 402-ЕФ 18099			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
Розроб.	Бабенко С.Р.			Страхування життя та проблеми його розвитку в Україні	Літ.	Арк.	Акрушів
Перевір.	Філонич О.М					3	100
Н. Контр.	Маслій О.А.				<small>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування</small>		
Затверд.	Пташенко Л.О.						

ВСТУП

У процесі економічного розвитку та суспільних змін все більшої актуальності набуває питання страхового захисту населення. Ефективність страхових відносин в сфері накопичувального страхування життя впливає на рівень життя громадян та економічне зростання. Страхування життя має велике значення для країни, оскільки ця галузь економіки забезпечує акумуляцію внутрішніх інвестиційних ресурсів суспільства та сприяє поліпшенню економічного стану країни. Тенденції ринку страхування життя визначають необхідність виявлення чинників, що гальмують його розвиток, і необхідність пошуку шляхів подолання цих факторів.

Дослідженню страхування життя, його специфіки та тенденцій розвитку присвячені наукові праці таких учених, як А.Т. Говорушко [2], В.Д. Базилевич [5], П.І. Юхименко [16], Г.М. Рябченко [17], О.О. Гаманкова [18], Г.М. Кулина [22] та ін. Але варто більш детально дослідити чинники, які гальмують розвиток ринку страхування життя в Україні та шляхи мінімізації їх впливу, визначити напрями активізації страхування життя.

Мета роботи – обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо розвитку страхування життя в Україні.

Завданнями дослідження є:

- розкрити сутність та особливості страхування життя у системі особистого страхування;
- охарактеризувати види страхування життя та їх особливості;
- дослідити заходи державного регулювання страхової діяльності в Україні;
- здійснити аналіз сучасного стану українського ринку страхування життя;
- провести рейтингову оцінку діяльності страхових компаній зі страхування життя;

- виявити проблеми та чинники, що гальмують розвиток страхування життя;
- дослідити закордонний досвід розвитку страхування життя;
- визначити перспективи розвитку та підвищення ефективності функціонування сфери страхування життя в Україні.

Об'єктом дослідження є страхування життя в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, інституційно-організаційні й прикладні аспекти оцінювання ринку страхування життя.

У дипломній роботі були використані наступні методи: системно-структурний аналіз; порівняння; аналіз; графічний аналіз та ін.

Теоретико-методологічною основою роботи є фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів і теорії страхування, законодавчі та нормативні акти з питань розвитку ринку страхування, звіти наглядової статистики НБУ.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних висновків і практичних рекомендацій для подальшого розвитку накопичувального страхування та окремих його видів.

Структура дипломної роботи складається з вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі розкрито сутність страхування життя, його суб'єкти, об'єкти, функції, види та державне регулювання діяльності страхових компаній.

У другому розділі досліджено сучасний стан страхування життя в Україні, проведено рейтингову оцінку діяльності більших страхових компаній, що здійснюють страхування життя в Україні та виявлено фактори, що стримують розвиток страхування життя.

У третьому розділі досліджено зарубіжний досвід регулювання та розвитку ринку страхування життя та перспективи подальшого розвитку страхування життя в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

1.1. Сутність та особливості страхування життя у системі особистого страхування

Страховання життя є гарантом фінансової стабільності громадян при втраті ними працездатності, довгострокового лікування, встановлення інвалідності, досягнення пенсійного віку. Окрім цього, страхування життя є потужним джерелом довгострокових інвестицій, оскільки поєднує властивості страхового захисту та заощаджень коштів. Завдяки вище переліченому страхування життя є одним із основних механізмів забезпечення соціальної стабільності країни.

Страховання життя – це один із видів особистого страхування. Особисте страхування, у свою чергу, є однією із галузей страхування, мета якої полягає у наданні страхового захисту громадянам на випадок виникнення певних подій, що впливають на їх життя, здоров'я та працездатність.

Страховання життя забезпечує зменшення тиску на економіку і бюджет держави та доповнює систему державного соціального захисту. Задовольняючи бажання безпеки та забезпечуючи гарантований дохід, страхування може сприяти підвищенню якості життя. Є важливим інструментом кадрової політики. Так, наявність полісу зі страхування життя у соціальному пакеті роботодавця приваблює нових працівників, є стимулом для підвищення ефективності роботи працівників та дозволяє зменшити плинність кадрів на підприємстві.

Накопичені страховиком грошові кошти розподіляються та перерозподіляються в економіку країни, а саме інвестуються, вкладаються на депозитні рахунки в банки і т. п.

Крім цього, страхування життя зменшує економічний тиск на державний бюджет, доповнює систему соціального захисту, додає страхувальникам та

застрахованим впевненості у своєму майбутньому. Нагромаджені завдяки страхуванню життя кошти сприяють тому, щоб кожний громадянин реалізував свої можливості і задовольнив потреби. Таким чином, ефективний та розвинений страховий ринок значно зменшує рівень ризику та втрат, покращить якість життя, забезпечує соціальний захист, сприяє комерційній діяльності та підприємству, стабілізує економіку, прискорює мобілізацію капіталів та ефективно інвестування.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про страхування» особисте страхування визначається як страхування майнових інтересів, що не суперечить законодавству України і пов'язане з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи. Об'єкти особистого страхування не мають вартісної оцінки, що не дає можливості точно визначити страхову суму, тому виплати страхувальникам або застрахованим носить характер фінансової допомоги. Виплати страхових сум здійснюються за договорами особистого страхування здійснюються незалежно від суми, яку має отримати фізична особа за державним соціальним страхуванням [1].

Виділяють три види особистого страхування, які представлені на рис. 1.1.

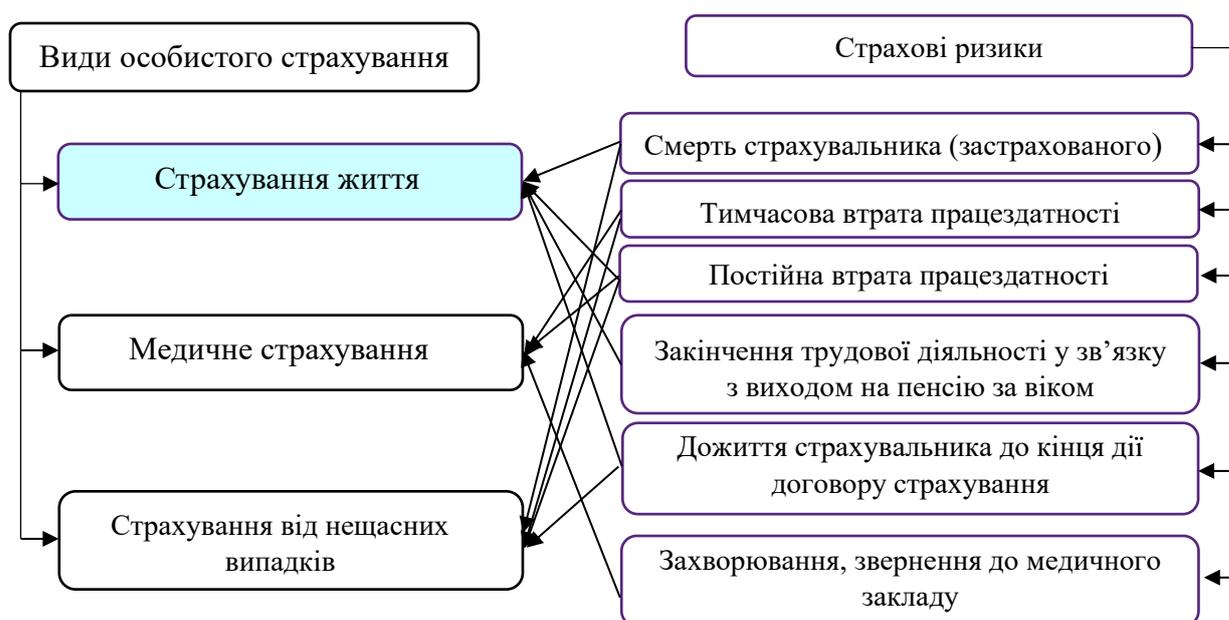

Рис. 1.1. Місце страхування життя в системі особистого страхування

Відповідно до перелічених ризиків на рис. 1.1, особисте страхування може бути короткостроковим або довгостроковим, накопичувальним або ризиковим.

Основний принцип поділу окремих підгалузей особистого страхування пов'язаний з накопиченням страхової суми. Так, страхування життя поєднує довгострокові види особистого страхування, які пов'язані з накопиченням страхової суми протягом усього періоду страхування. Відповідальність страховика настає при дожитті застрахованого до закінчення дії договору, смерті застрахованої особи в період дії договору, досягнення застрахованим певного віку визначеного договором страхування.

Страхування від нещасних випадків об'єднує короткострокові види особистого страхування, за якими обсяг відповідальності страховика настає у зв'язку зі смертю застрахованого, тимчасової втрати працездатності, встановлення інвалідності, за умови, що ці події були наслідками нещасного випадку.

Призначенням медичного страхування є соціальний захист інтересів громадян у разі втрати здоров'я і пов'язане з компенсацією витрат на оплату медичної допомоги (відвідування лікарів, придбання медикаментів, лікування у стаціонарі тощо).

Розглядаючи страхування життя в системі особистого страхування, варто відзначити, що воно передбачає відповідальність страхової компанії у разі смерті страхувальника (застрахованого) протягом дії договору або дожиття до певного віку передбаченого в договорі страхування. Відповідно ризики, при страхуванні життя, пов'язані з невизначеністю тривалості останнього для кожного окремого страхувальника. Окрім цього, у договорі страхування, страховою подією може бути визначене одруження, народження дитини, а також втрата здоров'я від нещасного випадку [2].

За формами проведення особисте страхування є обов'язковим і добровільним, перелік обов'язкових видів особистого страхування наведено у

Законі України «Про страхування». Страхування життя належить до добровільного особистого страхування в Україні [1].

Класифікація добровільного особистого страхування здійснюється за наступними критеріями: за обсягом ризику, за видом особистого страхування, за кількістю осіб, зазначених у договорі, за тривалістю страхового покриття, за формою сплати страхових премій (додаток А).

Згідно із Законом України «Про страхування», страхування життя – це вид особистого страхування, який передбачає обов’язок страхової компанії здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення певного віку [1].

Позитивні та негативні риси накопичувального страхування життя наведено на рис. 1.2

Рис. 1.2. Характерні риси накопичувального страхування життя

* складено за даними [3]

Виходячи з даних рис. 1.2, особливостями страхування життя є: довгостроковий термін дії договору (від 3-х років); це спосіб інвестувати і заощаджувати кошти, оскільки страховик не тільки забезпечує накопичення коштів, а і інвестує їх; завжди зазначається вигодонабувач; у разі дострокового припинення дії договору страхування життя страховик зобов'язаний виплатити страхувальнику викупну суму. Страхова компанія забезпечує страхувальника індексацією заощаджень, або надає можливість визначити страхову суму в іноземній валюті.

Викупна сума розраховується математично на день припинення дії договору страхування життя залежно від періоду, протягом якого діяв договір, згідно з методикою, яка проходить експертизу в Уповноваженому органі. Розрахунок викупної суми здійснюється актуаріями. У межах викупної суми страхувальник має право взяти довгостроковий кредит на будівництво житла. У цьому випадку викупна сума виступить заставою [4].

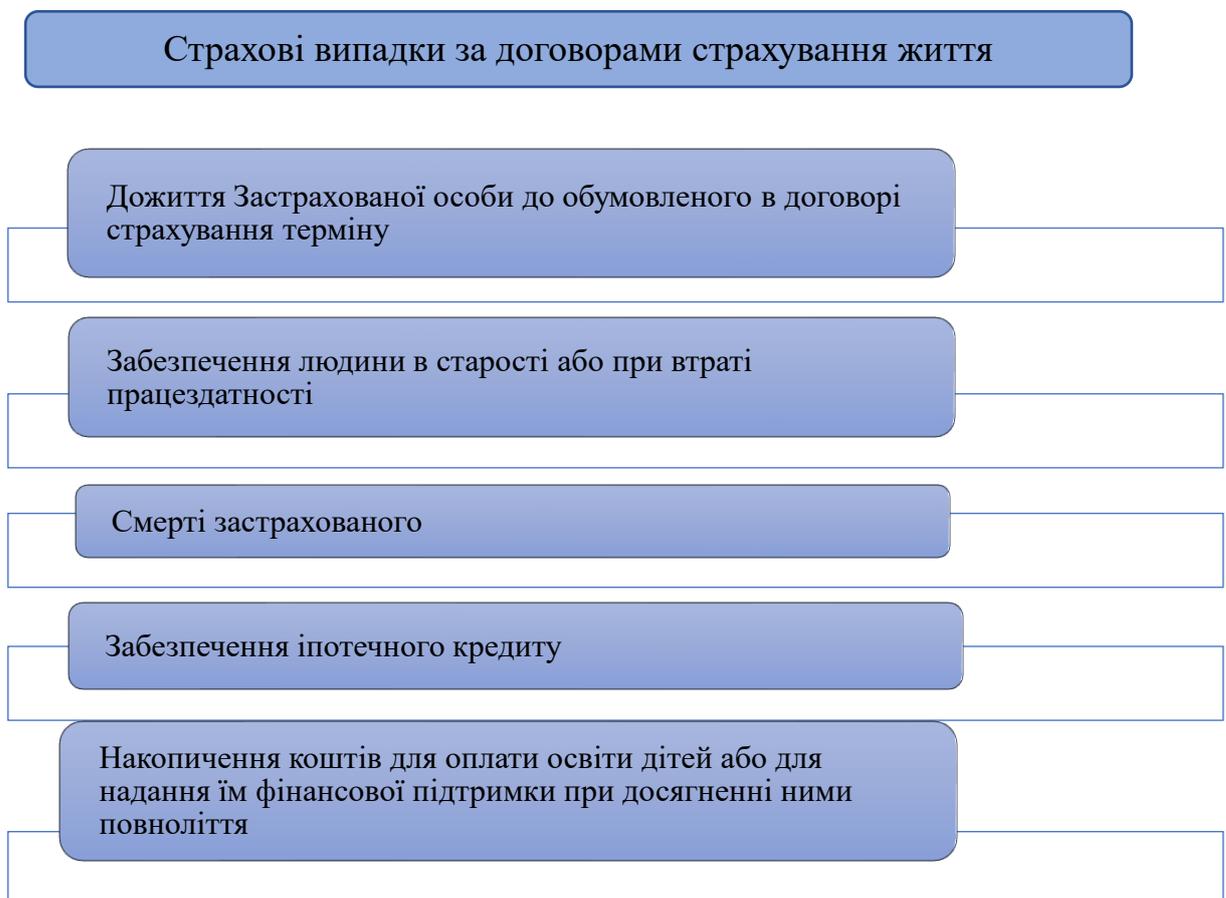

Рис.1.3. Страхові випадки за договорами страхування життя

Страховий ризик у страхуванні життя пов'язаний із невизначеністю тривалості життя людини. Страхові компанії визначають ступінь ризику за двома аспектами: ймовірність смерті в молодому віці або раніше середньої тривалості життя; ймовірність смерті в старості й потреба в отриманні регулярних доходів без трудової діяльності. Для визначення рівня ризику настання смерті у тому чи іншому віці використовують таблиці смертності на основі демографічної статистики, у якій визначено ймовірність того, що особа доживе до певного віку. Таким чином, страхова компанія може передбачити ймовірну кількість виплат при страхуванні життя. Крім того, показники смертності варіюються в залежності від віку, професії, місця проживання, статі. Вище перелічені аспекти враховуються у більш детальних таблицях смертності та використовуються при побудові тарифних ставок.

Страховальниками, за договором страхування життя, можуть бути фізичні або юридичні особи, віком від 18 років. Вік застрахованої особи в межах від народження до 72 років, оскільки ймовірність настання смерті людини віком вище зависока.

Страховий платіж визначається виходячи з розміру страхової суми і тарифу, який, у свою чергу, визначається на основі тарифних сіток, складається у відповідності до таблиць смертності та з урахуванням індивідуальних особливостей страховальника (рис. 1.4)

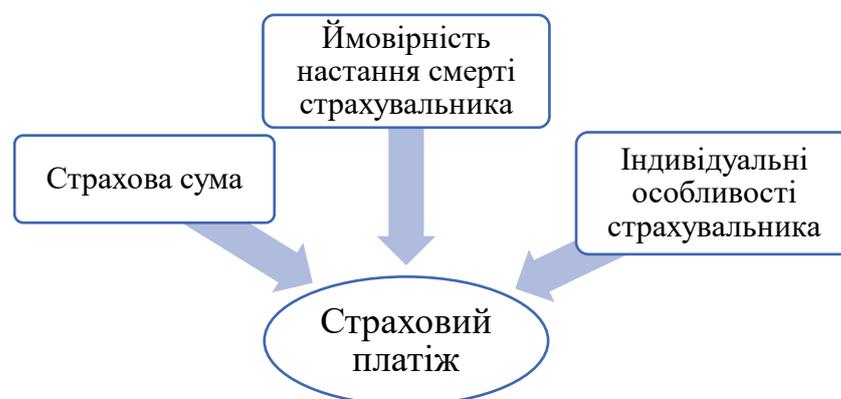

Рис. 1.4. Схема формування страхового платежу за договором страхування життя

Індивідуальними особливостями страхувальника вважається вік, стан здоров'я, місце проживання, характер діяльності, генетична спадковість та інше.

Варто зазначити, що страхування життя в Україні можуть здійснювати лише страхові компанії life, оскільки законодавство України забороняє страховикам здійснювати ризикове страхування і страхування життя одночасно.

Страховики, які здійснюють страхування життя, зобов'язані вести персоніфікований облік договорів страхування життя в порядку та на умовах, визначених Уповноваженим органом. Договір страхування укладається на підставі заяви страхувальника за встановленою страховиком формою. Договір страхування життя можуть укладатися як шляхом складання одного документа (договору страхування), підписаного сторонами, так і шляхом обміну листами, документами, підписаними стороною, яка надсилає їх.

Об'єктами договору страхування життя є майнові інтереси застрахованої особи, пов'язані з її життям (смертю) і направлення на отримання нею (або вигодонабувачем) певного доходу при настанні відповідної страхової події.

Суб'єктами страхування життя є страховик, страхувальник, застрахована особа та вигодонабувач. Протягом дії договору страхування життя, страхувальник може змінювати вигодонабувача.

При укладанні договору страхування із фізичними особами враховуються їх індивідуальні особливості. Договір страхування життя укладається із особами, вік яких перебуває в межах від 18 до 72 років, за умови, що на момент закінчення договору цій особі буде не більше 75 років. Договори страхування дітей укладається, якщо вік дитини становить від 0 до 15 років. Мінімальний строк укладання договору страхування життя 3 роки.

Страховий тариф за договорами страхування життя визначаються за згодою сторін, розраховується страховиком актуарно на підставі таблиці

смертності з урахуванням величини інвестиційного доходу, яка повинна зазначатися у договорі страхування.

Згідно з укладеними договорами страхування життя зобов'язання сторін можуть виконуватись в національній валюті України, іноземній валюті, або у розрахункових величинах, що визначають фактичний розмір зобов'язань страховика на дату виникнення або виконання цих зобов'язань.

Факт укладання договору страхування засвідчується страховим полісом, у якому вказується строк дії договору страхування, страхова суми, розмір страхового внеску, а також особа, яка у разі смерті застрахованого отримає страхову суму.

У договорі страхування обов'язково зазначається відповідальність страхової компанії у разі смерті застрахованого під час дії договору, також додатково може бути визначена відповідальність страховика при дожитті застрахованої особи до певної події, наприклад одруження, народження дитини, втрата нею здоров'я від нещасного випадку.

При укладанні договору страхування за домовленістю сторін визначається розмір страхової суми, при цьому окремі страхові компанії можуть встановлювати мінімальні та максимальні страхові суми. Страхувальник має право у період дії договору зменшити або збільшити розмір страхової суми і далі сплачувати внески в меншому або більшому розмірі. У випадку зменшення, частина вже сплачених внесків може бути повернута або зарахована як внески наступного періоду. Змінити страхову суму можна лише в межах мінімального та максимального рівня страхових сум. У договорі страхування передбачає додатковий дохід, який формується за рахунок щорічного нарахування відсотків на страхову суму, але не більше 4% річних. Договором страхування може бути передбачено індексацію за офіційним індексом інфляції розміру страхової суми та страхових виплат, порядок і умови її нарахування.

Договір страхування набирає сили після сплати першого страхового внеску. Розмір страхового внеску залежить від страхової суми, тарифної

ставки та строку страхування. Страховий платіж може бути одноразовим, щорічним, щоквартальним або щомісячним. Страхові внески можна сплачувати як і у готівковій формі, так і у безготівковій.

У разі несплати страхувальником страхових внесків у розмірі та у строки, передбачені договором, страховик може в односторонньому порядку зменшити розмір страхової суми та (або) страхових виплат.

Розмір суми, яку має виплатити страховик варіюється залежно від строку дії договору та ступеня шкоди здоров'ю. Так, при настанні нещасного випадку, внаслідок якого постраждало здоров'я страхувальника, виплата буде становити частку страхової суми, яка залежатиме від ступеня втрати здоров'я. Відсоток втрати здоров'я визначається за спеціальною таблицею, яка розробляється страховою компанією (табл. 1.1)

Таблиця 1.1

Розмір суми страхового відшкодування в залежності від страхового випадку

Страховий випадок	Розмір страхової суми
Смерть	100%
Встановлення інвалідності: І групи	90%
II групи	75%
III групи	50%
Постійна втрата працездатності	100%
Тимчасова втрата працездатності: у випадку стаціонарного лікування	0,5% щодня
у випадку амбулаторного лікування	0,25% щодня

У разі тимчасової втрати застрахованою особою працездатності, загальна сума страхового відшкодування не має перевищувати 50% страхової суми. Постійна втрата працездатності виявляється, як правило, після трьох місяців від дня нещасного випадку. Втрата працездатності, як протягом цього періоду була відновлена постійною не вважається.

При дожитті застрахованої особи до закінчення дії договору страхування життя страховик зобов'язаний виплатити йому обумовлену у договорі страхову суму.

Виплати, які були сплачені внаслідок нещасних випадків, на розмір страхової суми не впливають. Якщо застрахована особа померла протягом дії договору страхування, страховик повинен виплатити страхове відшкодування вигодонабувачеві.

Страхова компанія не несе відповідальності з виплати страхової суми у разі смерті застрахованого в наслідок:

- злоякісних пухлин або серцево-судинного захворювання протягом перших 6 місяців із дня укладання договору;
- скоєння умисного злочину;
- керування автомобілем у стані будь-якого сп'яніння.

У перелічених вище випадках сплачується не страхова, а викупна сума, розмір якої залежить від обсягу вже сплачених страхових внесків.

У разі настання нещасного випадку, застрахований має надати довідку лікувальної установи. Для одержання страхової суми, страхувальник повинен подати до страхової компанії заяву, страховий поліс та квитанцію про сплату останнього внеску, якщо він був сплачений готівкою. В залежності від страхового випадку, страховик може запросити додаткові документи. У разі настання смерті застрахованого, вигодонабувач або спадкоємець має подати свідоцтво про смерть першого, посвідчення своєї особи або свідоцтво про спадщину.

Виплата страхової суми відбувається у строки зазначені у договорі готівкою, поштовим переказом, чеком на одержання суми у банку, перерахуванням у вклад на ім'я одержувача. У разі несвоєчасної страхової виплати Законом України визначається майнову відповідальність страховика у вигляді неустойки (штрафу, пені), розмір якої визначається умовами договору страхування або законом. Відмова страховика у страховій виплаті

може бути оскаржена у суді. Негативний фінансовий стан страховика не є підставою для відмови у виплаті страхових сум страхувальнику.

Про дострокове розірвання договору страхування будь-яка сторона зобов'язана повідомити іншу не пізніше як за 30 календарних днів до дати припинення. У разі припинення договору страхування, страховик виплачує страхувальнику викупну суму, в обсязі передбаченому договором. Повернення коштів відбувається у тій формі, в якій були сплачені, в готівковій або безготівковій.

Отже, страхування життя належить до особистого страхування, що є галуззю страхування, у якій об'єктом страхування є життя, здоров'я, працездатність та дієздатність людини. Особливістю особистого страхування є неможливість точно визначити розмір страхової суми, виплати страхувальникам носить характер фінансової допомоги, що є характерними особливостями страхування життя. До страхових ризиків, при страхуванні життя, відносять смерть, дожиття особи до певного віку чи закінчення дії договору страхування. Страхування життя відноситься до накопичувальних видів особистого страхування, що обумовлює його особливості та роль в економічній системі держави.

1.2. Види страхування життя та їх особливості

Страхування життя є універсальним інструментом для вирішення багатьох соціальних завдань. Реалізація фінансових задач держави є захистом фінансових інтересів страхувальника чи застрахованої особи у разі настання страхового випадку.

Велика кількість ризиків для життя людини змусили страховиків проявити гнучкість у товарній політиці та розробити широкий спектр страхових послуг.

Страхування життя поділяють на страхування капіталів та страхування рент (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Основні види страхування життя

У свою чергу, страхування капіталів передбачає можливість укласти договори страхування з умовою виплати певної суми при дожитті страхувальника до зазначеного в договорі строку(події) або в разі його смерті, тобто передбачає створення нових капіталів.

Страхування рент передбачає можливість укладання договорів страхування з умовою багаторазової виплати страхової суми. Якщо при страхуванні капіталів метою страхування є створення нових капіталів, то при страхуванні рент ідеться про використання вже існуючих капіталів, деформуєчи їх у зручні ренти. Передбачається внесення страхувальником до страхової компанії за один раз або розстроченими платежами певну суму, яку вона використовує з метою інвестування. Після зазначеного в договорі страхування часу, страхувальник одержує певні виплати. Обсяг відповідальності страховика настає тільки після того, як, згідно з договором, страхувальник сплатить всю суму внесків.

Серед основних видів страхування життя найбільшим попитом користується змішане страхування життя (рис. 1.6), згідно з умовами якого, у одному договорі поєднується кілька видів страхування, наприклад, на випадок дожиття до закінчення терміту страхування, смерті застрахованої особи, втрати здоров'я від нещасних випадків.

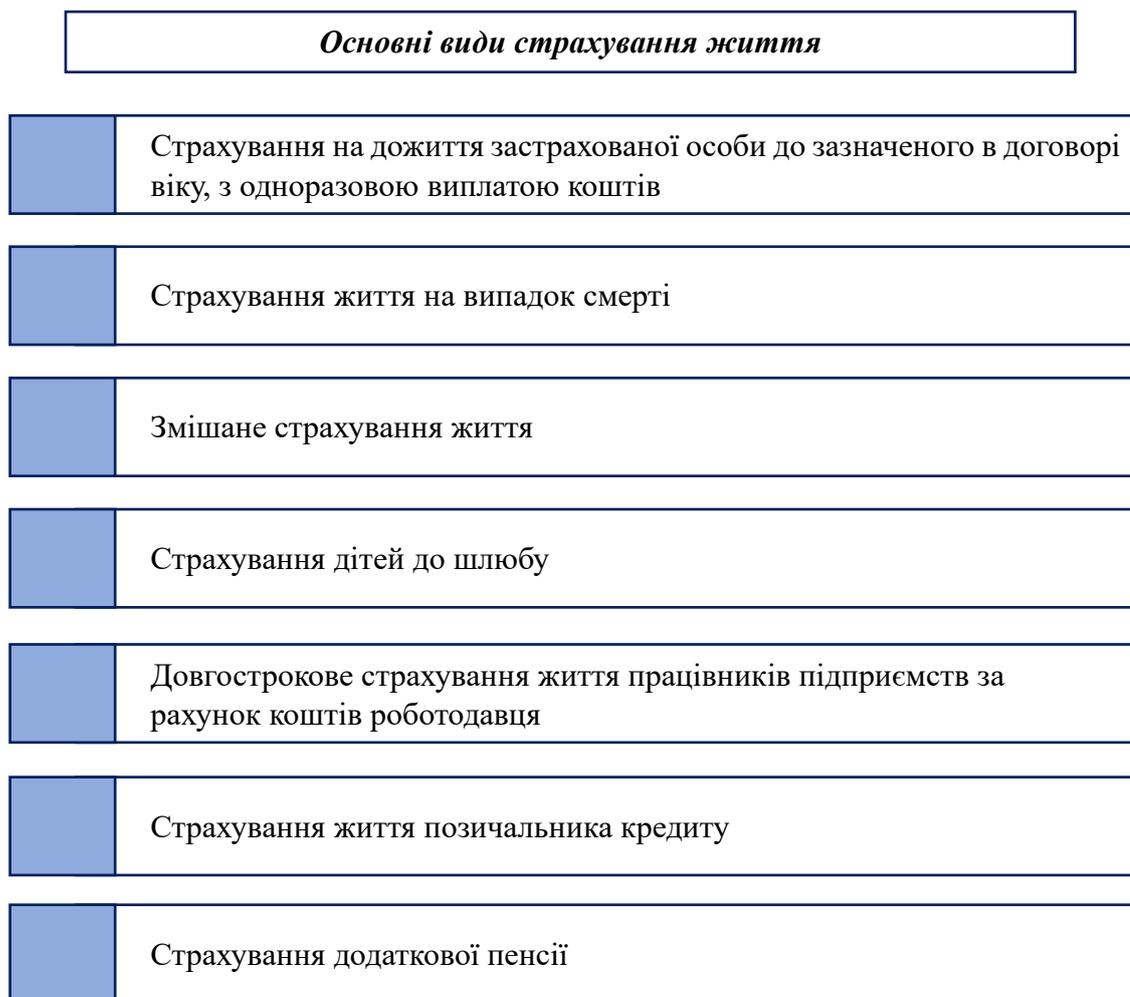

Рис. 1.6. Основні види страхування життя [5]

Страховання дітей можна вважати різновидом змішаного виду страхування життя, де страховим випадком є дожиття застрахованої дитини до 18 років. Страхувальниками можуть бути батьки або родичі дитини, які укладають договір страхування і сплачують внески, також юридичні особи – підприємство, установа, де працюють батьки дитини. При укладанні договору страхування важливим є вік дитини та її здоров'я. Договір страхування передбачає виплату страхової суми у разі смерті застрахованої дитини, втраті нею здоров'я внаслідок нещасного випадку, який ставня під час дії договору страхування. Максимальний строк дії договору страхування життя дитини дорівнює 18 рокам, якщо вік дитини на момент укладання договору страхування становить до 6 місяців. Мінімальний термін страхування складає 3 роки.

Страховання дітей до шлюбу, або весільне страхування – один із різновидів страхування життя дітей, який передбачає дожиття застрахованої дитини до укладення нею шлюбу. Відповідальність страховика закінчується при досягненні дитиною вісімнадцятиріччя. Оскільки одруження застрахованої дитини може статися після досягнення нею повноліття, у договорі прописується вичікуваний період, під час якого, договір діє в повному обсязі у частині інших ризиків, включених до обсягів відповідальності страховика. Вичікувальний період закінчується в момент реєстрації шлюбу або в день, коли застрахованому виповниться 21 рік. Протягом вичікувального періоду розмір страхової суми зростає на суму додаткового відсоткового доходу, врахованого у структурі тарифної ставки [6].

Страхові виплати припиняються при досягненні застрахованим 18-ти річчя. У разі смерті страхувальника, дія договору продовжується без подальших внесків до кінця строку страхування і дає право застрахованому одержати страхову суму на підставі дожиття.

Іншим видом страхування життя є довічне страхування життя, яке передбачає зобов'язання страховика виплатити страхову суму, встановлену у договорі страхування, вигодонабувачам застрахованого після його смерті. Частіше, договори довічного страхування укладаються для зменшення фінансового тягаря тих, хто залишиться після смерті страхувальника, і повинен його поховати або сплатити борги. Договори довічного страхування укладаються з фізичними особами віком від 20 до 70 років та не укладаються з інвалідами I і II групи.

Страховим випадком визначають смерть застрахованого з будь-якої причини, за винятком:

- самогубства, якщо договір страхування діяв на той момент менше 2 років;
- захворювання СНІДом;
- алкогольного, токсичного, наркотичного сп'яніння.

У випадку дострокового припинення дії договору довічного страхування життя, спадкоємцям виплачується сума сплачених премій. Довічне страхування передбачає додатковий дохід, який формується за рахунок щорічного нарахування відсотків на страховий резерв, сформований зі страхових премій. Таким чином, чим довше буде діяти договір, тим більшою буде страхова сума [2].

Добровільне страхування додаткової пенсії є своєрідним страхуванням на дожиття. Це вид особистого страхування, за яким страхова компанія зобов'язується оплачувати застрахованій особі у встановлені терміни регулярний дохід. Передбачає попереднє накопичення капіталів і здійсненням за їх рахунок періодичних виплат при дожитті до більш похилого віку. Як правило, договори страхування не укладаються з інвалідами I групи, також можуть бути передбачені обмеження стосовно інвалідів II групи, онкохворих, хронічними захворюваннями або хворих на СНІД. Вік страхувальника на момент укладання договору страхування має бути не більшим 72 років. Виплата страхової суми відбувається при виході застрахованої особи на пенсію або у віці встановленому договором страхування.

Для прикладу, ПАТ «СК«ТАС»life», яка займає 13,5% на ринку страхування життя України та є однією із 13 компаній зі страхування життя, що мають ліцензію НБУ, надає такі страхові послуги як пенсійне страхування, накопичення для дітей, інвестиційне страхування, пенсійне страхування працівників (табл. 1.2).

Валютою страхування, за цими продуктами може бути гривня, долар США та євро. По кожному виду страхування вік страхувальника може бути не меншим 18 років. За бажанням клієнта, до договору можна додати і інші види страхування, окрім дійсного, що передбачає збільшення розміру страхових внесків. Термін дії договору страхування від 5 років. Для пенсійного страхування – 10/15/20 років або довічно, страхування дітей – від 5 до 27 років, інвестиційне страхування – 5 років. Акумуляовані кошти ПАТ «СК«ТАС»life»

вкладаються у державні облігації, а відповідний дохід забезпечується за рахунок торгових операцій з ними.

Таблиця 1.2

Сучасні програми страхування життя в Україні на прикладі
ПАТ «СК «ТАС»life»

Страхові послуги	Вік учасників договору	Розмір мінімальних внесків, гривня	Обов'язкова індексація страховий внесків	Основні страхові випадки	Додаткові страхові випадки
Пенсійне страхування	Страховальник – від 18 років; Застрахована особа – від 18 до 79 років, 80 – на початок виплат аннуїтетів	Щорічно- 4000; Раз у пів року – 2000; Щоквартально – 1000; Одноразово – 30000	2% - долар США та євро; 5% - гривня	Накопичення (дожиття до певного віку); Втрата життя з будь-якої причини	Втрата життя НВ; Втрата життя на транспорті, Травматизм
Накопичення для дітей	Страховальник – від 18 років; Застрахована особа – від 0 до 17 років,	Щорічно- 3000; Раз у пів року – 1700; Щоквартально – 900; Одноразово – 10000	2% - долар США та євро; 5% - гривня	Накопичення (дожиття до певного віку); Втрата життя з будь-якої причини	Інвалідність дитини БП/Інвалідність дитини НВ; Покриття медичних витрат; Травматизм
Інвестиційне страхування	Від 18 років	Щорічно- 6000; Одноразово – 35000	Середньорічний дохід за останні 5 років – 20,8%	Дожиття; смерть з будь-якої причини	

* складено за даними [7]

При укладанні договору пенсійного страхування процедура андерайтингу не застосовується. Виплата викупної суми здійснюється в період отримання ануїтетів на строк, при довічній пенсії – викупна сума в період виплат ануїтетів не виплачується. При одноразовому внеску викупна сума з'являється після першого року. Період очікування страхового відшкодування, у разі смерті застрахованого з будь-якої причини (БП) складає 12 місяців.

За договором накопичувального страхування дітей діє опція «Звільнення від сплати страхових внесків» у випадку встановлення інвалідності І групи страхувальника, та втрата ним життя. Вік страхувальника не може перевищувати 60 років на момент укладання договору, 70 років – на момент завершення дії договору.

Таблиця 1.3

Умови страхування життя на прикладі ПАТ «СК «ТАС» life»

Страховий випадок	Страхова виплата	Період очікування	Ліміт
Дожиття	100% СС+ бонуси	відсутній	Фінансовий андеррайтинг
Втрата життя БП	100% СС + бонуси	180 днів (по хворобі)	Фінансовий андеррайтинг
Втрата життя НВ	200% СС + бонуси	відсутній	250 000 євро (з 17 до 17 років - 10 000 євро)
Втрата життя ДТП	300% СС + бонуси	відсутній	
Критичні захворювання	100% СС	90 днів	125000 євро
Інвалідність 1-2 БП і 1-3 НВ/інвалідність дитини НВ	1 група (на строк >5 років) - 100% СС 2 група (на строк від 2 до 5 років) - 70% СС 3 група (на строк <2 років) - 50% СС	БП -180 днів НВ - 3 дні	100000 євро
Стійка втрата працездатності	% від СС відповідно то таблиці	3 дні	
Швидка допомога (БП або НВ)	50% від 2 000/4000/6000 в залежності від випадку клієнта	БП -90 днів НВ - 3 дні	в межах обраного пакету
Госпіталізація (БП або НВ)	0,5% від СС за кожен день госпіталізації	БП -90 днів НВ - 3 дні	500 000 грн або еквівалент у валюті
Хірургія (БП або НВ)	% від СС	БП -90 днів НВ - 3 дні	501 000 грн або еквівалент у валюті
Реабілітація (БП або НВ)	0,25 % від СС за кожен день втрати працездатності	БП -90 днів НВ - 3 дні	502 000 грн або еквівалент у валюті
Травматизм	% від СС	НВ-3 дні	503 000 грн або еквівалент у валюті

* складено автором за даними [7]

Ліміт страхової суми (СС) при страхування дітей вдвічі менший, за ліміт страхової суми для дорослих. При інвестиційному страхуванні викупна сума діє з моменту укладання договору. Діє штраф за дострокове розірвання договору у розмірі від 3% до 7%, окрім цього сплачується ПДФО та військовий

збір. При укладанні договору діє податкова знижка: до 18% від внеску. Середньорічний дохід за останні 5 років становить 20,8%. Це на 3,1 в.п. більше, ніж у середніх банківських установах. Договір містить юридичну гарантію повернення внеску незалежно від результатів інвестування.

Отже, в загальному страхування життя поділяють на страхування капіталів та страхування рент. Перший вид передбачає одноразову виплату капіталу, другий – виплату страхової суми ануїтетно. До основних видів страхування життя відносять змішане страхування, страхування дітей, страхування до шлюбу, довічне страхування, страхування до пенсії. Найбільшим попитом серед громадян України користується договори змішаного страхування життя, яке передбачає поєднання декілька договорів страхування. За договорами страхування дітей застрахованими є особи віком від 0 до 18 років. У договорі страхування передбачається виплата страхової суми у разі смерті застрахованої дитини, втраті нею здоров'я внаслідок нещасного випадку, який ставня під час дії договору страхування, а також за окремим договорами страхова сума виплачується при укладанні застрахованою дитиною шлюбу. Довічне страхування життя передбачає зобов'язання страховика виплатити страхову суму, встановлену у договорі страхування. Добровільне страхування додаткової пенсії – це вид особистого страхування, за яким страхова компанія зобов'язується оплачувати застрахованій особі у встановлені терміни регулярний дохід.

1.3. Державне регулювання діяльності компаній зі страхування життя

Державне регулювання страховою діяльністю – це система заходів і методів, що здійснюються на правовій основі для визначення рамок та правил функціонування страхового ринку й діяльності страхових компаній на ньому.

Якість державного регулювання страхової діяльності залежить від обсягів, достовірності та незалежності інформації щодо фінансово-господарської діяльності страхової компанії.

Головною метою державного регулювання є забезпечення страховиків формуванням достатнього обсягу коштів, для виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками за будь-яких обставин.

Заходи державного регулювання поділяють на прямі та непрямі. У свою чергу, до прямих відносять правові та адміністративні заходи, до непрямих – економічні (рис. 1.7).

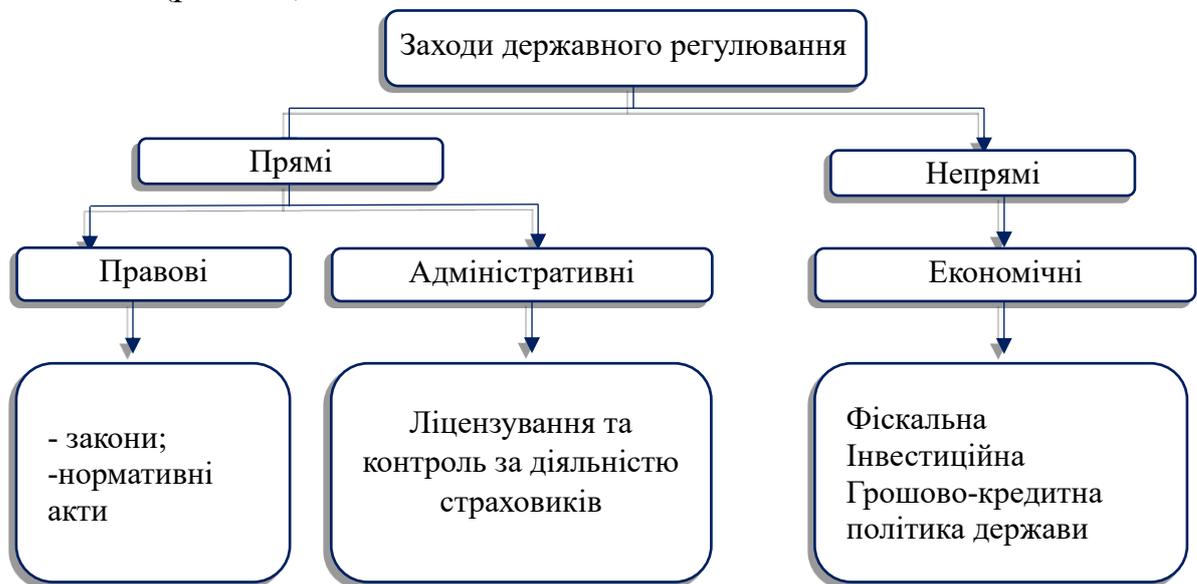

Рис. 1.7. Класифікація державних заходів з регулювання страхової діяльності в Україні

* складено за даними [8]

За допомогою прямих методів регулювання, держава управляє страховим ринком через вплив суб'єкту регулювання на об'єкт реалізації конкретних інструментів, які спрямовані на регулювання страхового ринку. Правові методи полягають у розробці та прийнятті нормативно-правових актів, які регулюють страхову діяльність. Адміністративні методи передбачаються здійснення страхового нагляду, ліцензуванні, наданні квот, затвердження певних умов та стандартів страхування, запровадження санкцій.

До непрямих заходів відносять методи, які дають змогу впливати на страховий ринок через вплив на інші сфери економіки. До них відносять оподаткування, пільгове та валютне регулювання, створення належних умов для інвестування.

Реалізація страхових відносин між страховиком і страхувальником потребує наявності системи правового регулювання страховою діяльністю.

Правове регулювання страховою діяльністю – це встановлення державою певного порядку взаємодії учасників страхового ринку, захист інтересів його учасників шляхом формування певних правил, критеріїв і стандартів надання страхових послуг.

До системи законодавства щодо регулювання страхової діяльності складається з загального законодавства, спеціалізованого страхового законодавства, підзаконних актів.

Норми та принципи правового регулювання страхової діяльності визначені у Конституції України, міжнародними угодами, законами та постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, інструкціями, методиками, наказами, нормативними актами уповноваженого органу, що здійснює нагляд за страховою діяльністю.

Основою системи законодавчого регулювання страхового ринку є Конституція України та Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР у редакції, яка набрала чинності 1 січня 2022 року. Найбільш загальні принципи здійснення страхування викладені в Господарському кодексі України.

Закон України «Про страхування» визначає обов'язки та права суб'єктів страхового ринку, договірні відносини між сторонами, порядок та умови здійснення страхових виплат, страхового відшкодування, перелік добровільних та обов'язкових видів страхування, систему державного регулювання, умови ліцензування страховиків, вимоги, правила та напрями страхової діяльності.

В Україні до видів правового регулювання страхової діяльності відносять державно-правове регулювання та інституційно-правове регулювання.

Органи державно-правового регулювання страхової діяльності в Україні наступні:

1. Органи державної влади (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, суди).
2. Уповноважений орган, що здійснює нагляд за страховою діяльністю в Україні – з 1 липня 2020 року Національний банк України (НБУ).
3. Державні служби (Державна податкова організація України, Антимонопольний комітет, Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва, Господарський суд) [9].

Інституційно-правове регулювання страховиків здійснюється за допомогою спеціальних інститутів-регуляторів, що діють на страховому ринку, й для СК-life це Ліга страхових організацій України.

До форм здійснення державного нагляду відносять ліцензійну, яка є попередньою стадією державного нагляду, та контрольну і статистичну форми – поточна стадія.

До основних функцій НБУ, як уповноваженого органу відносять:

- ведення єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків);
- ліцензування страховиків;
- проведення перевірок діяльності страховиків і страхових брокерів;
- розроблення нормативних та методологічних документів зі страхової діяльності;
- узагальнення практики страхової діяльності і посередницької діяльності на страховому ринку, розроблення і подання у встановленому порядку пропозицій щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову і посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні;

- прийняття у межах свої компетенції нормативно-правових актів з питань страхової діяльності;
- здійснення контролю за платоспроможністю страховиків;
- встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності;
- здійснення організаційно-методичного забезпечення проведення актуарних розрахунків.

Ліцензія на провадження страхування видається Уповноваженим органом в порядку, встановленому законодавством України. Ліцензія – це документ державного зразка, який засвідчує право фінансової установи здійснювати страхову діяльність з конкретного виду страхування протягом визначеного строку.

Згідно із Законом України «Про страхування», страховики, що отримали ліцензію на провадження страхової діяльності із страхування життя, не мають права здійснювати інші види страхування. Ліцензії на проведення страхування життя видаються без зазначення в них строку дії.

Для одержання ліцензії страховик-резидент подає до Уповноваженого органу заяву, до якої додаються:

- копія свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності або копія довідки про внесення до ЄДРПОУ;
- копії установчих документів, засвідчені в установленому порядку;
- довідки банків, або аудиторських фірм, що підтверджують розмір сплаченого статутного капіталу;
- довідка про фінансовий стан заснованого страховика, підтверджене аудитором;
- правила (умови) страхування;
- економічне обґрунтування створення страхової компанії;
- інформація про учасників страховика;
- правила проведення та відповідальні працівники за внутрішній фінансовий моніторинг.

Згідно із Законодавством України, страховикам, що здійснюють страхування життя допускається будь-яке централізоване регулювання (уніфікація, обмеження, обов'язковість тощо) розмірів страхових сум, страхових платежів і тарифів, умов укладання страхових договорів, взаємовідносин страховика і страхувальника, якщо вони не суперечать законодавству України.

Державне регулювання включає встановлення мінімальних розмірів статутного капіталу страхової компанії (10 млн. євро), розміри страхових резервів, мінімальний розмір активів страхової компанії.

Згідно із останньою редакцією Закону України «Про страхування», що діє від 1 січня 2022 року, страховики, які займаються страхуванням життя, протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом зобов'язані сформувати статутний капітал у розмірі 750 тис. євро. та 1,5 млн євро протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом. Ці вимоги не поширюються на страховиків, які створюватимуться після набрання чинності цим Законом.

Для забезпечення зобов'язань із страхування життя, страховики формують окремі резерви за рахунок страхових премій та інвестиційних доходів. Кошти резервів із страхування життя обліковують на окремому балансі.

Загальна величина резерву довгострокових зобов'язань дорівнює сумі резервів довгострокових зобов'язань по кожному договору страхування життя. У разі, якщо страхова сума за окремим договором страхування перевищує 10 % суми сплаченого статутного капіталу і сформованих вільних та страхових резервів, страховик зобов'язаний укласти договір перестрахування. Величина резервів незароблених премій встановлюється залежно від часток надходжень сум страхових платежів, які не можуть бути меншими 80 % загальної суми страхових премій

Зважаючи на те, що страхові компанії зі страхування життя, окрім своєї основної діяльності займаються інвестуванням, держава встановила ряд обмежень. Зокрема:

- в облігації українських емітентів, якими торгують на фондовій біржі, що пройшли процедуру лістингу, страхові компанії мають право вкладати не більше 40% резервів (емітент має здійснювати діяльність більше, ніж 5 років);
- в облігації іноземних емітентів – не більше 20% (при цьому емітент має вести свою діяльність протягом не менше, ніж 10 років);
- щодо емітентів, що здійснюють діяльність менш 5 років, то на їх облігації можна спрямовувати не більше 10% страхових резервів.
- Не більше 10% резервів страхові компанії мають право вкладати в облігації місцевих позик.

З 1 січня 2022 року в Україні набула чинності нова редакція Закону України «Про страхування». Новий документ встановлює в новій редакції чинний застарілий профільний закон і містить правила щодо діяльності страховиків та норми щодо договорів страхування, посередників та взаємодії зі споживачами страхових продуктів.

Законопроект враховує ключові вимоги законодавства Європейського Союзу, які Україна зобов'язана виконувати згідно з Угодою про асоціацію з ЄС, а також принципи Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS).

Новий закон дозволить Нацбанку перейти від ліцензування окремих видів страхування до ліцензування за класами страхування. Це відповідає установленій міжнародній практиці. Загалом у рамках life-страхування законом виділяється 5 класів страхування, non-life страхування – 18 класів.

Законопроект пропонує значно посилити ліцензійні стандарти для компаній, сформувати ефективну систему управління та забезпечити прозорість структури власності страхового ринку.

Страхові компанії повинні розкрити інформацію про всіх власників істотної участі та ключових учасників страхової компанії. Засновники та власники великих пакетів акцій повинні мати бездоганну ділову репутацію та

задовільний фінансовий і майновий стан. Страховики при реєстрації будуть надавати плани діяльності на три роки.

Закон встановлює інші підходи до розміру статутного капіталу страховиків – 48 млн грн для компаній зі страхування життя, страховиків з ліцензією на класи страхування відповідальності, кредитів, поруки.

Таким чином, державне регулювання страхової діяльності в Україні має здійснюватися на засадах системності, планування, компетентності й прозорості. Необхідно враховувати сучасний стан економіки та ризики, цілі та напрямки розвитку.

Завданням державного регулювання страхової діяльності є захист прав споживачів страхових послуг і забезпечення належних умов для функціонування страхових послуг.

До заходів державного регулювання страхового ринку України відносять правові, адміністративні та економічні методи. До видів правового регулювання відносять державно-правове регулювання та інституційно-правове регулювання.

Уповноваженим органом регулювання страхової діяльності із 1 липня 2020 року є Національний банк України, який проводить нагляд за страховою діяльністю страховиків, аналізує їх звітності та надає відповідні ліцензії. Для страховиків, що здійснюють страхування життя НБУ надає ліцензію на безстроковій основі та без права здійснення інших видів страхування.

Отже, особистим страхуванням називають галузь страхової діяльності, в якій об'єктом страхування є життя, здоров'я, працездатність та дієздатність. Особливість особистого страхування – не можна точно визначити розмір страхової суми, тому визначається умовна страхова сума, яка має характер фінансової допомоги.

Страховими випадками в страхуванні життя є смерть застрахованого, дожиття його до закінчення дії договору або певного віку, обумовленого

договором страхування, захворювання застрахованої особи, нещасний випадок, який наніс шкоду здоров'ю.

Особисте страхування поділяють на накопичувальне та ризикове страхування. Страхування життя відноситься до накопичувального виду особистого страхування та має довгостроковий характер. Мінімальний строк дії договору страхування життя складає 3 роки.

Страховальниками можуть юридичні або фізичні особи віком від 18 до 72 років, за умови, що на кінець дії договору особі буде не більше 75 років. Застрахованими можуть бути фізичні люди від народження.

Страхування життя – це один із способів інвестувати кошти. Договорами страхування передбачається індексація страхових сум і премій, та щорічний відсотковий дохід до страхової суми, але в розмірі не більше 4% річних.

Розмір страхового платежу визначається на основі розміру страхової суми і тарифу, який в свою чергу залежить від побажань страховальника, його індивідуальних особливостей та таблиці смертності.

Основними видами страхування життя є змішане страхування, страхування дітей, довічне страхування, страхування додаткової пенсії. Найбільший попит серед споживачів страхування життя має змішане страхування, оскільки передбачає дію в одному договорі декілька наявних договорів страхування.

Валютою страхування життя може бути національна й іноземна валюта.

Ліцензія на здійснення страхування життя надається без зазначеного строку дії. Страховик, який має ліцензію на здійснення страхування життя, не має права займатися іншими видами страхування. Ліцензуванням страховиків займається Національний банк України як уповноважений орган регулювання страхового ринку.

До нормативного забезпечення страхової діяльності належать загальні норми цивільного права, галузеве законодавство, відомчі нормативні акти та документи.

Основним документом, який регулює страхову діяльність в Україні є Закон України «Про страхування», остання редакція якого набула чинності 1 січня 2022 року.

Якість державного регулювання страховою діяльністю залежить від обсягів достовірності, адекватності та незалежності інформації щодо фінансово-господарської діяльності страхових компаній.

Окрім Національного банку України, органами державно-правового регулювання є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, суди, державні служби.

З 1 січня 2022 року в Україні у новій редакції почав діяти Закон України «Про страхування», який викладає в новій редакції чинний застарілий профільний закон і містить норми щодо діяльності страховиків та норми, які стосуються договорів страхування, посередників та взаємодії зі споживачами страхових продуктів.

Таким чином, страхування життя є важливою частиною страхового ринку, а страхові компанії зі страхування життя виступають в ролі інституційних інвесторів, та відіграють неабияку роль у стимулюванні економічного зростання країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

2.1. Дослідження тенденцій та структури ринку страхування життя України

Одна із головних ролей у забезпеченні сталого розвитку економіки країни належить фінансовому ринку, тому розвиток його окремих сегментів є досить важливим. Страховий ринок, як і кредитний ринок, ринок цінних паперів та інші є складовою фінансового ринку. Ринок страхових послуг є одним із необхідних елементів ринкової інфраструктури, тісно пов'язаним з ринком засобів виробництва, ринком капіталів і цінних паперів.

Страховим ринком називають систему економічно–правових відносин між покупцями і продавцями страхових послуг із страхування та перестраховування, у результаті яких здійснюються мобілізація, розподіл і перерозподіл грошових коштів. Головними функціями страхового ринку називають акумуляцію та розподіл страхового фонду з метою страхового захисту суспільства. Серед небанківських фінансових ринків, страховий ринок другий за рівнем капіталізації.

Все більшого значення набуває питання конкурентоспроможності українського ринку страхування життя та окремих страховиків. Страхові компанії зі страхування життя є досить чутливими до зовнішніх факторів, серед яких невизначеність щодо економічних перетворень та ускладнення доступу до ринку світового капіталу.

У контексті оцінки сучасного стану та тенденцій на ринку страхування життя в Україні слід проаналізувати в динаміці ряд абсолютних та відносних показників, серед яких загальна кількість компаній та питома вага лайфових страхових компаній; обсяг акумульованих страхових премій; частка валових премій у відношенні до ВВП; сума страхових виплат у результаті настання

страхового випадку; вартість страхових резервів, активів тощо. Вихідні дані зазначені в Додатках.

Складні макроекономічні та політичні умови в країні, а саме: девальвація гривні, зменшення зайнятості та реальних доходів населення, неповернення депозитів із проблемних банків, втрата інших активів, анексія Криму та війна на території України в цілому мають відображення на скороченні чисельності страхових компаній (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка кількості страхових компаній life в загальній кількості страховиків в Україні за 2017-2021 роки

	2017		2018		2019		2020		2021	
	Кількість страховиків	Питома вага,%								
Страхові компанії non-life	261 ⁻¹⁰	92	251 ⁻¹⁰	93	210 ⁻⁴¹	90	190 ⁻²⁰	90	142 ⁻⁴⁸	92
Страхові компанії life	33 ⁻⁶	11	30 ⁻³	11	23 ⁻⁷	10	20 ⁻³	10	13 ⁻⁷	8
Всього	294 ⁻¹⁶	100	281 ⁻¹³	100	233 ⁻⁴⁸	100	210 ⁻²³	100	155 ⁻⁵⁵	100

* складено за даними НБУ [10]

Слід звернути увагу на значне скорочення кількості страхових компаній, що здійснюють страхування життя. Для прикладу, у 2013 році на страховому ринку України діяло 62 страхових компаній зі страхування життя, а на кінець 2021 року лише 13. Для порівняння ринок страхування Німеччини нараховує більше 2 тисяч компаній, США – 10 тис. страховиків, з них близько 2 тис. здійснюють страхування життя.

Протягом 2017–2021 років загальна кількість страховиків на ринку страхування України зменшується із 294 до 155 одиниць, майже вдвічі. Найбільша кількість страховиків, які припинили свою діяльність

спостерігається у 2021 році, з них 7 страховиків, що здійснювали страхування життя, така ж динаміка спостерігається у 2019 році (рис. 2.1).

У 2018 та 2020 роках свою діяльність припинило 3 страхові компанії зі страхування життя, і їх питома вага на ринку страхування за кількісним показником у 2020 році зменшується до 10%. Питома вага страхових компаній life протягом 5 років також має негативну динаміку, і станом на 31 грудня 2021 року становить 8%.

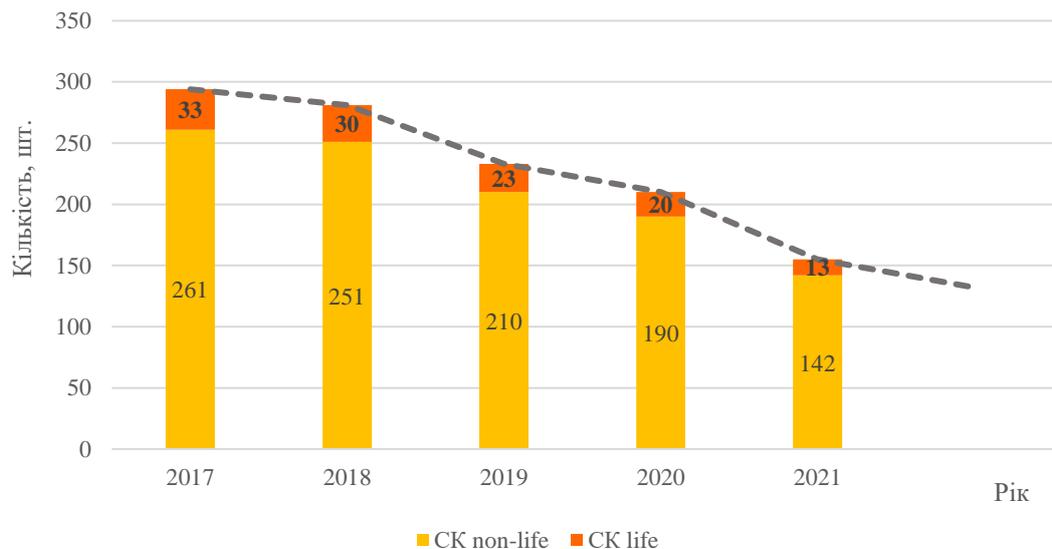

Рис. 2.1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні протягом 2017–2021 рр.

Таким чином, станом на 31 грудня 2021 року кількість страховиків, що здійснюють страхування життя 13. Для порівняння станом на 31 грудня 2017 року було 33 страхових компаній life, що складало 11% у загальній кількості страховиків. Отже, загалом за 5 років з ринку страхування життя пішло 26 компаній. Крім того, за даними НБУ, за січень 2022 року з ринку пішло ще 9 ризикових страхових компаній, кількість страховиків життя не змінилося. Станом на квітень 2022 року, за даними НБУ кількість страховиків на ринку України складає 145 компаній, з яких 13 лайфових.

Розвиток ринку страхування життя тісно пов'язаний з рівнем платоспроможності населення, інфляційними очікуваннями і розвитком національної економіки. З метою оцінки активності населення щодо

страхування життя розглянемо динаміку укладання договорів за цим видом страхування за період 2017–2021 років.

В Україні станом на 2019 рік застраховано 5-7% населення. Для порівняння у Європі – близько 85%, у США – 80%. Проте, у цих країнах і різновид послуг зі страхування життя набагато ширший, ніж в Україні, як і кількість та надійність компаній, що їх пропонують.

Таблиця 2.2

Динаміка укладання договорів страхування за 2017–2021 роки в Україні, тис.

шт.

	2017	2018	2019	2020	за 9 місяців 2021	Темпи приросту			
						2018/ 2017, %	2019/ 2018, %	2020/ 2019, %	2021/ 2020, %
Кількість договорів страхування життя	1424,1	2887,0	4772,0	5033,3	2212,4	202,7	165,3	105,5	44,0
Кількість договорів страхування, інших, ніж страхування життя	60851,4	65760,9	66091,2	53946,3	41446,6	108,1	100,5	81,6	76,8

* складено за даними НБУ [10]

Протягом 2017–2020 років зменшується попит на страхування. У 2020 році страховики уклали 53 946,3 тис. ризикових договорів страхування. За 9 місяців 2021 року було укладено 41 446,6 тис. ризикових договорів страхування. Темпи приросту на страховому ринку за цим показником поступово зменшуються. Так, у 2018 році кількість укладених договорів страхування збільшився на 8%, у 2019 – на 0,5%, а у 2020 році, кількість укладених договорів страхування, інших ніж страхування життя зменшилось на 19,4%.

Умовно ринок страхування життя в Україні можна розділити на два сектори: до першого слід віднести фізичних осіб, які є безпосередніми

користувачами страхових послуг, а до другої – юридичних осіб в особі роботодавців, які турбуються про своїх співробітників. Але останній буде значно меншим, оскільки корпоративна культура нашої країни, ще не дуже розвинута.

Варто відзначити, що на відміну від ризикованого страхування, попит на продукти страхування життя має позитивну динаміку.

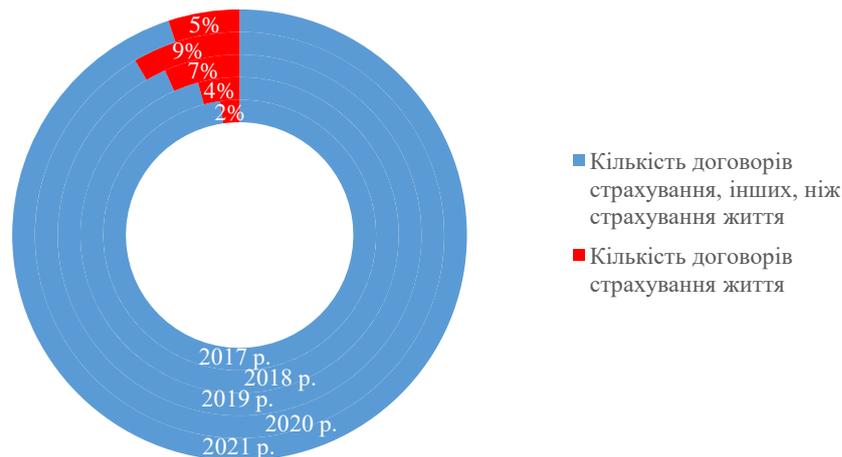

Рис. 2.2. Питома вага договорів страхування життя в загальній кількості укладених договорів у 2017–2021 роках

Протягом останніх 5 років поступово зростає питома вага договорів страхування життя у загальній кількості укладених на ринку страхування договорів. Це свідчить про зростання довіри громадян України до лайфових страхових компаній та страхових компаній в цілому. Так, у 2017 році страхові компанії зі страхування життя уклали 1424,1 тис. договорів, а вже у 2020 році страховики уклали 5033,3 договорів (на 3 609,2 тис. більше). В результаті частка укладених договорів страхування життя зростає з 2% у 2017 році до 9% у 2020 році. У 2021 році згідно з даними за 9 місяців, частка договорів складає 5%.

Слід звернути увагу на те, що таке зростання кількості укладених договорів страхування життя відбувається з одночасним зменшенням кількості страховиків на ринку страхування життя, що свідчить про значне зростання активності страхових компаній та зростання довіри до тих

страхових компаній, що залишилися на ринку. З цього можна сказати, що у розрізі компаній динаміка нарощення клієнтської бази досить висока.

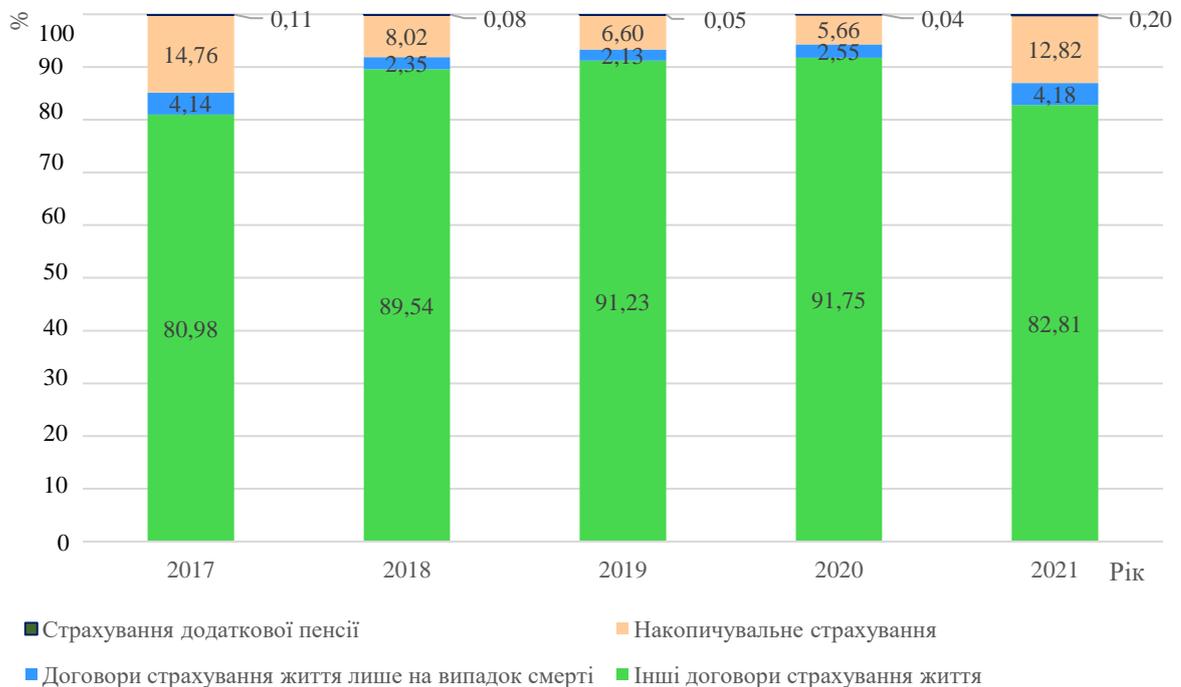

Рис. 2.3. Кількість укладених договорів страхування життя за видами страхування в Україні за 2017–2021 рр.

Структура укладених договорів страхування життя протягом 2017–2020 років залишається приблизно однаковою. Найменше договорів укладається за програмою страхування додаткової пенсії – у 2017–0,11%, у 2020 – 0,04%, у 2021 – 0,2%. Це зумовлено недовірою населення до страховиків, оскільки пенсійне страхування є довгостроковим, мінімальний строк якого у більшості компаній 10 років. У разі припинення діяльності страхової компанії вклади страхувальників їм не повернуться. У 2018 році, в порівнянні з 2017 роком було укладено більш ніж у 2 рази більше договорів страхування додаткової пенсії – 2,4 тис. шт. У 2019 і 2020 році договорів було укладено менше, натомість у 2021 році страховики уклали 4,38 тис. угод.

Децю більшу частку мають договори страхування лише на випадок смерті. Найменшу питому вагу складають у 2019 році – 2,13%, найбільшу – у 2017 та 2021 роках – 4,14% та 4,18% відповідно. У натуральних одиницях

спостерігається позитивна динаміка кількості укладених угод. Так, у 2017 році на випадок лише смерті було укладено 58,9 тис. договорів, у 2020 – 128,41 тис. договорів, у 2021 році за 9 місяців страховики уклали 92,41 тис.

Частка договорів накопичувального страхування поступово зменшується з 14,76% у 2017 році, до 5,66% у 2020 році. У 2021 році питома вага укладених договорів склала 12,82%, проте кількість укладених договорів у порівнянні із 2020 роком майже не зменшилась і становить 283,6 тис. шт. Кількість укладених договорів накопичувального страхування з кожним роком зростає, за винятком 2020 року. Так, у 2017 році страховики уклали 201 тис. договорів страхування, у 2019 – 314,75 тис. договорів.

Найбільшим попитом серед громадян України користуються договори за іншими видами страхування життя – змішані. Найбільшу питому вагу у 2020 році – 91,75%, проте у 2021 році договорів було укладено менше і питома вага зменшилась до 82%. Найменше договорів було укладено у 2017 році в обсязі 1 153,15 тис. одиниць, найбільше відповідно у 2020 році – 4 618,14 тис. одиниць. У 2018 році договорів було укладено вдвічі більше ніж у попередньому, у 2019 році компанії уклали вже 4 353,42 тис. одиниць. Проте в 2021 році нараховується 1 832,01 тис. договорів страхування життя.

Отже, виходячи з вище сказаного, можна сказати, що зацікавленість населення України у страхування життя за останні п'ять років зростає. Особливо високим попитом користується змішане страхування життя. Найменшою популярністю серед споживачів користується страхування додаткової пенсії, проте договори за цим видом страхування життя укладаються все частіше.

Далі розглянемо динаміку і структуру валових страхових премій, отриманих страховими компаніями зі страхування життя за період 2017 – 2021 років.

За рахунок зростання попиту на страхові продукти зі страхування життя зростає обсяг страхових премій.

Динаміка валових страхових премій зі страхування життя в Україні за 2017–
2021 роки

	Валові страхові премії	Валові страхові премії зі страхування життя		Абсолютний приріст, млн. грн.	Темп росту, %	Відношення валових страхових премій зі страхування життя до ВВП, %
		млн. грн.	Питома вага, %			
2017	43431,8	2913,7	6,7	157,6	105,7	0,098
2018	49367,5	3906,1	7,9	992,4	134,1	0,110
2019	53001,2	4624	8,7	717,9	118,4	0,116
2020	45175,9	5018,5	11,1	394,5	108,5	0,120
за 9 місяців 2021	38070,6	4183,5	11,0	-835	83,4	–

* складено за даними НБУ [10]

У загальному обсязі валових страхових премій страховиків, страхові премії зі страхування життя складаються максимально 11% у 2020 та 2021 роках. Найбільший абсолютний приріст спостерігається у 2018 році у розмірі 992,4 млн. грн. або 34,1%, у 2019 році показник має значення 717,9 млн. грн. або 18,%. Отже, сума валових страхових премій зі страхування життя зросла з 2 913,7 млн. грн. у 2017 році до 5 018,5 млн. у 2020 році. За 9 місяців 2021 року страховики зібрали 4 183,5 млн. грн. страхових премій.

Для порівняння, в 2021 році страхові компанії зі страхування життя у США забрали валові страхі премії на суму 297,5 мільярдів доларів.

У розрізі однієї компанії, для прикладу ПАТ «СК «ТАС» life» у 2020 році отримала 672 млн. грн. валових страхових премій, це 13,39% від загального обсягу, що вказує на її суттєву частку на ринку страхування життя.

Одним із показників, що дає уявлення про місце страхування життя в економіці країни та розвитку страхового ринку є частка валових страхових премій у відношенні до ВВП. Протягом 2017–2020 років цей показник має позитивну динаміку, що свідчить про розвиток та зростання впливу ринку страхування життя на економіку України. Так, у 2017 році індекс мав значення 0,098%, а у 2020 році – 0,12%, що є надзвичайно низькими значеннями. Для порівняння, в країнах Європи індекс ринку страхування життя складає 5%. У

загальному страховий сектор економіки України у 2020 році по відношенню до ВВП має значення 1,077%. Зазначимо для прикладу, що аграрний комплекс України приніс близько 12,1% ВВП, промисловість – 25,7%, торгівля – 16,7%, транспорт – 7,6%, будівництво – 2,7%. Тобто на даний час ринок страхування життя є слабо розвинений та має значний потенціал.

Аналізуючи структуру валових страхових премій зі страхування життя варто зазначити, що найбільше страхових премій у 2020–2021 роках страховики отримали за договорами накопичувального страхування попри те, що за цим видом страхування, у 2020 році було укладено лише 5,6% договорів життя. Сума премій у 2020 році складає 3 133,5 млн. грн., за 9 місяців 2021 року страхові компанії накопичили за цими договорами страхування 2 749,8 млн. грн. (рис. 2.4).

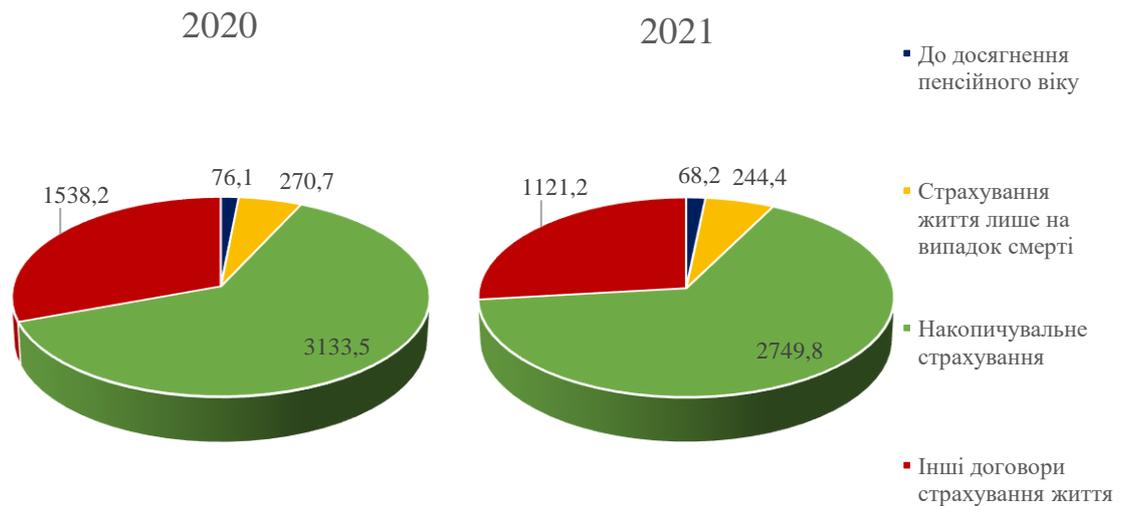

Рис. 2.4. Структура валових страхових премій зі страхування життя в Україні за 2020–2021 рік, млн. грн

За іншими договорами страхування життя у 2020 році було зібрано 1538,2 млн. грн., що обумовлено кількістю укладених договорів. Очікувано, що найменший обсяг валових страхових премій був зібраний за договорами пенсійного страхування у розмірах 76,1 та 68,2 млн. грн. у 2020 та 2021 роках відповідно. Завдяки договорам страхування лише на випадок смерті

страховики накопичити страхові премії на суму 270,7 млн. грн у 2020 році і 244,4 млн. грн. у 2021 році.

Для оцінки розвитку та стану ринку страхування життя доцільно порівняти обсяг премій з обсягом виплат (рис. 2.5).

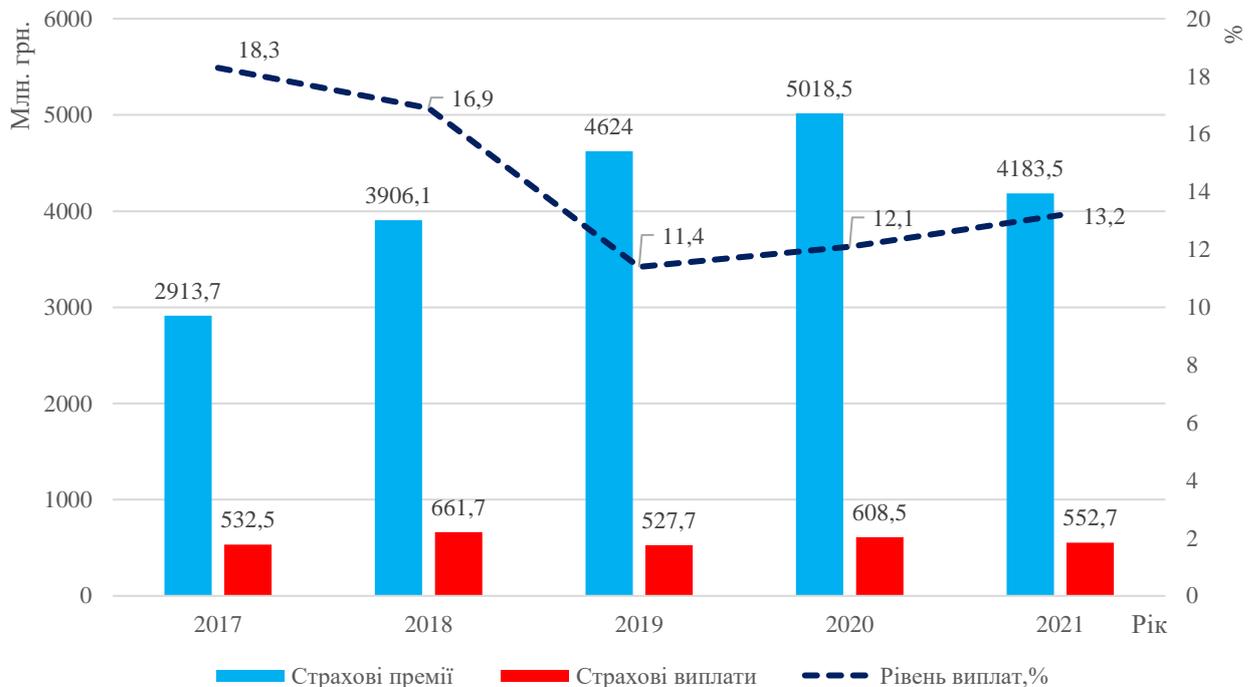

Рис. 2.5. Динаміка страхових премій та страхових виплат зі страхування життя за 2017–2021 роки, млн. грн.

З рис. 2.5, можна зробити висновок, що акумульованих страхових премій достатньо для виконання страховиками своїх обов'язків. Динаміка страхових виплат не має чітко вираженої тенденції. Найбільше страхових виплат було здійснено у 2018 році на суму 661,7 млн. грн., найменше у 2019 році – 527,7 млн. грн.

Проаналізуємо структуру страхових виплат із страхуванням життя у 2017-2021 рр. (рис. 2.6).

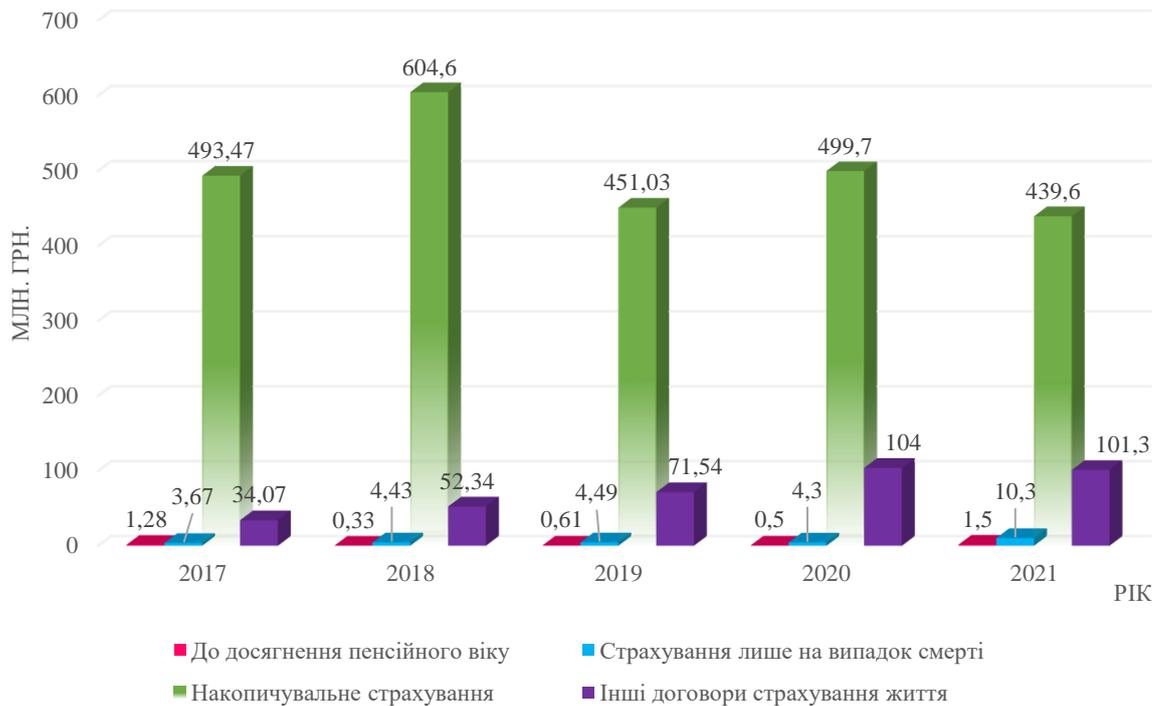

Рис. 2.6. Страхові виплати за видами страхування життя у 2017 – 2021 роках, млн. грн.

За даними на рис. 2.6 можна зробити висновок, що найбільші виплати страховики здійснюють за договорами накопичувального страхування життя, це пояснює структуру страхових премій (рис. 2.4). Найбільша сума виплат здійснена у 2018 році – 604,6 млн. грн., і у 2020 році – 499,7 млн. грн. Суми виплат за іншими договорами страхування є другою по величині. Найбільше страховики сплатили своїм клієнтам у 2020 році 104 млн. грн., а за 9 місяців 2021 року було сплачено виплат на суму 101,3 млн. грн.. Позитивна динаміка суми страхових виплат за іншими договорами страхування життя зумовлена зростанням попиту на нього серед населення. У 2017 році спостерігається найнижчий рівень страхових виплат у суми 34,07 млн. грн.

У 2021 році значно зріс обсяг страхових виплат за договорами страхування лише на випадок смерті до 10,3 млн. грн. Протягом 2017 – 2020 років сума страхових виплат за цими договорами страхування залишалися на рівні близько 4 млн. грн.

Найменше страховики виплатили за договорами пенсійного страхування, що в першу чергу зумовлено попитом на страховий продукт, а також формою сплати, яка переважно здійснюється ануїтетно. Так, найбільше страховики сплатили 1,5 млн. грн. у 2021 році, найменше у 2018 році – 331 тис. грн.

Для прикладу, у 2020 році Страхова компанія «ТАС» life отримала від своїх клієнтів страхових премій на суму 680,9 млн. грн. 64% з них склали премії за договорами цільового накопичення, 21% – страхування життя і здоров'я, 15% – інвестиційне страхування (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Структура страхових премій та виплат ПАТ «СК «ТАС» life» за 2020 рік

Страхові виплати компанії склали всього 24% від отриманих премій у сумі 163,4 млн. грн. 67% страхових виплат припадає на страхові випадки дожиття, 16% – на ризикові страхові випадки, 17% страхових виплат становлять викупні суми, що вказує на високий рівень дострокових розірвань договорів.

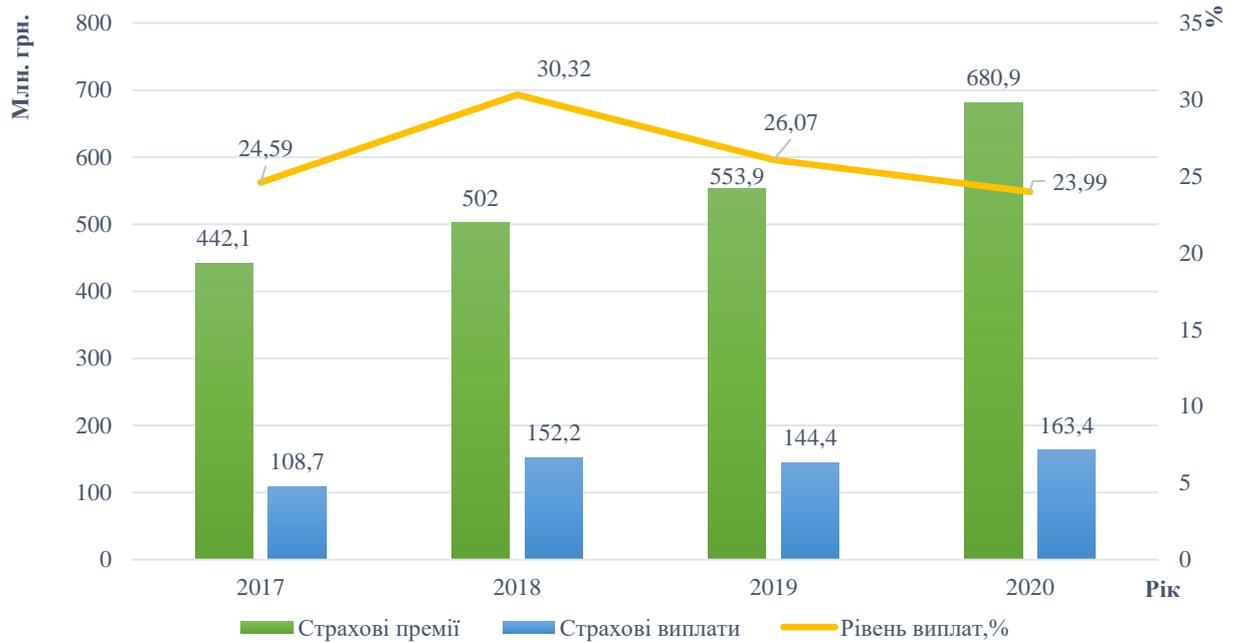

Рис. 2.8. Динаміка страхових премій і страхових виплат ПАТ«СК«ТАС»life за 2017–2020 роки

Протягом 2017-2020 років обсяг сплачених страхових премій до страхової компанії поступово зростає з суми 442,1 млн. грн. у 2017 році. Обсяг страхових виплат також має позитивну динаміку, за винятком 2019 року, коли страхова компанія виплатила своїм клієнтам страхові відшкодування на суму 144,2 млн. грн.

Таблиця 2.4

Динаміка страхових резервів зі страхування життя в Україні за 2017-2021 роки, млн.грн

	Всього сформованих страхових резервів, млн	Резерви зі страхування життя		Абсолютний приріст, млн. грн.	Темп росту, %
		млн. грн.	Питома вага, %		
2017	22864,4	8389,6	36,7	561,4	107,2
2018	26975,6	9335,1	34,6	945,5	111,3
2019	29558,8	10273,7	34,8	938,6	110,1
2020	34193	12454,2	36,4	2180,5	121,2
за 9 місяців 2021	35642,8	13490,3	37,8	1036,1	108,3

* складено за даними НБУ [10]

Загальний обсяг страхових резервів протягом аналізованого періоду зростає з 22 864,4 млн. грн. у 2017 році до 35 642,8 млн. грн. 2021 року. Частка резервів зі страхування життя за період складає близько 35 – 36%. Найбільший приріст резервів страхування життя спостерігається у 2020 році у розмірі 2180,5 млн. грн., відсотковому вираженні це 21,2%. За 9 місяців 2021 року, страховики сформували резервів на суму 13 490,3 млн. грн., це на 8% більше ніж в попередньому році. В загальному за 5 років обсяг страхових резервів зі страхування життя зріс на 5100 млн. грн.

Станом на 2020 рік страхові резерви ПАТ «СК «ТАС» life» склали 23% загальних страхових резервів зі страхування життя (табл 2.5). Протягом аналізованого періоду спостерігається тенденція до зростання страхових резервів, сума яких, станом на кінець 2020 року, дорівнює 2 910,9 млн. грн.

Таблиця 2.5

Структурна динаміка страхових резервів ПАТ «СК «ТАС» life» у 2018–2020 роках, тис. грн.

	2018	2019	2020
Математичні резерви	1596566	1647980	1995881
Резерв негарантованого бонусу	603683	712926	844490
Резерв належних виплат	45855	54762	70553
Всього страхові резерви	2246104	2415668	2910924

Значну частину страхових резервів компанії складають математичні резерви, у 2020 році їх обсяг складає 1995,9 млн. грн. Вдвічі менший розмір резерву негарантованого бонусу – 844,5 млн. грн. та 70,6 млн. грн. сформовано до резерву належних виплат.

Протягом 2018-2020 років страхові резерви страхової компанії мають позитивну динаміку. Так, у 2020 році страхові резерви складають 2910,9 млн. грн., що на 664,8 млн. грн. більше ніж у 2018 році.

Таблиця 2.6

Структурна динаміка активів страхових компаній зі страхування життя
України за 2017-2021 роки, млн. грн.

	2017	2018	2019	2020	2021	Темпи росту, %			
						2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020
Загальні активи страховиків	57381	63493	63867	64920	65636	110,7	100,6	101,6	101,1
Активи страховиків зі страхування життя	11222,5	12093	13409	15888	16884	107,8	110,9	118,5	106,3
Частка активів страховиків зі страхування життя, %	19,6	19,0	21,0	24,5	25,7	97,4	110,2	116,6	105,1
Активи ПАТ"СК"ТАС"life"	2414,3	2580,6	2829,9	3310,5	-	106,9	109,7	117,0	-
Частка активів ПАТ"СК"ТАС"life" у активах страховиків зі страхування життя, %	21,5	21,3	21,1	20,8	-	99,2	98,9	98,7	-

* складено за даними НБУ [10] та фінансової звітності ПАТ«СК»ТАС»life» [7]

Активи страховиків, що займаються страхуванням життя складають четверту частину активів усіх страховиків, що діяли на дату звітності. Незважаючи на зменшення кількості функціонуючих страхових компаній зі страхування життя, обсяг активів має позитивну динаміку, що свідчить про розширення обсягів діяльності страховиків (рис. 2.9).

Рис. 2.9. структурна динаміка активів страхових компаній зі страхування життя за 2017-2021 р.р.

Таким чином, за 5 років обсяг активів страхових компаній зі страхування життя зросли із 11 222,5 млн. грн. у 2017 року до 16 884 млн, грн. у 2020 році. Найбільший приріст спостерігається у 2020 році на 18,5%, так сума активів у 2020 році становить 15 887,7 млн. грн.

ПАТ «СК «ТАС» life» є однією із найбільших страхових компаній зі страхування життя в Україні. 20% активів страхових компаній зі страхування життя складають активи страхової компанії «ТАС» life. Як і загальний обсяг активів, активи компанії протягом аналізованого періоду зростають, що свідчить про розширення діяльності компанії, та зростання її активності на ринку. Структурна динаміка активів ПАТ «СК «ТАС» life» висвітлено на рис. 2.10.

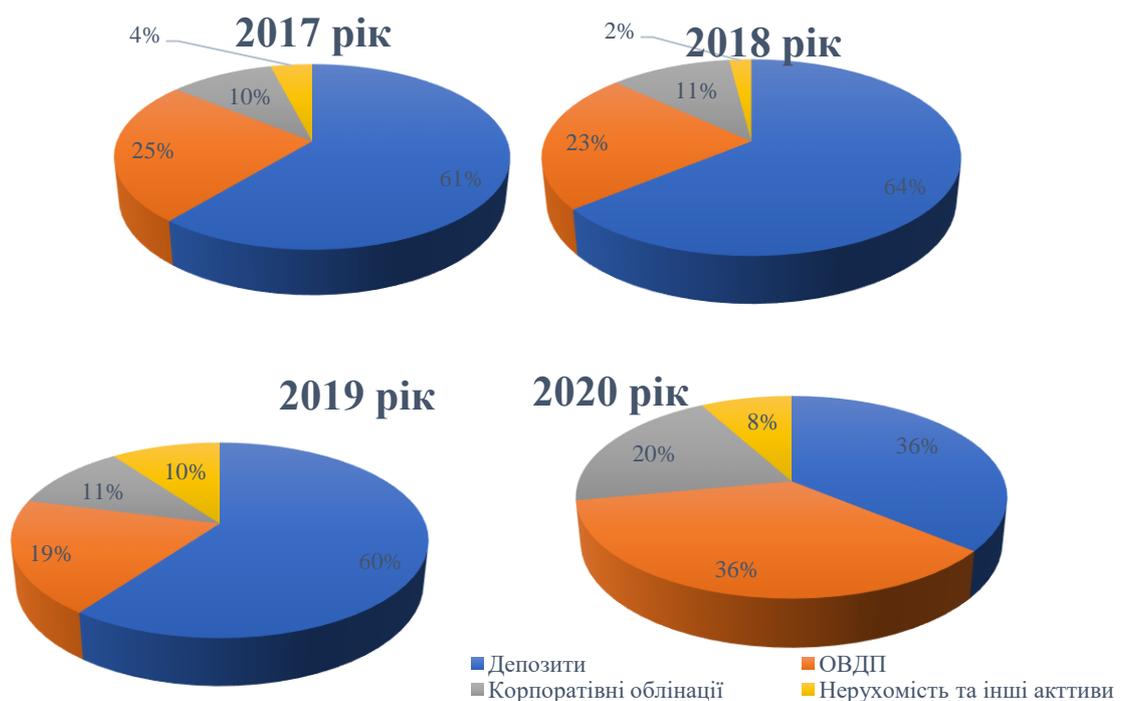

Рис. 2.10. Структурна динаміка активів ПАТ «СК «ТАС» life» 2017, 2019, 2021 роки

Отже, у 2017 та 2019 роках 60% активів компанії склали довгострокові та короткострокові депозити банків, у 2021 році страховик вклав 72% своїх активів в рівних частинах у депозити та облігації внутрішньої державної

позики. У 2017 році 25% активів мали вигляд ОВДП, а в 2019 році – 19%. В 2017 і 2019 роках Страхова компанія «ТАС» life вкладала в цінні папери такі як корпоративні облігації 10% і 11% відповідно, натомість у 2021 році компанія більш зацікавлена у цінних паперах, оскільки 20% своїх активів представлені цінними паперами. Найменша частина активів страховика представлена нерухомістю та іншими активами. У 2019 році 10% активів представлені нерухомістю та іншими активами, замість 4% у 2017 році. У 2021 році на нерухомість та інше припадає 8% активів компанії.

В Україні основні показники розвитку ринку страхування життя в десятки разів нижчі за відповідні показники розвинутих країн світу. Проте, ринок страхування життя в Україні увійшов в ТОП-3 динамічних ринків країн світу, продемонструвавши одну з кращих динамік (зростання – 22,2%) надходжень страхових премій по страхуванню життя в валютному еквіваленті з урахуванням інфляції за 2018 рік.

Отже, страхування життя є важливим інструментом в забезпеченні соціального захисту населення та важливим джерелом надходження інвестицій в економіку України. За останні 5 років спостерігається підвищення показників діяльності національного ринку страхування життя.

Протягом 2017-2021 років кількість страхових компаній, що здійснюють страхування життя зменшилась з 33 до 13 компаній, попри це, з кожним роком все більше укладається договорів страхування життя. Клієнти надають перевагу змішаним договорам страхування, більше 80% договорів укладається саме за цим видом страхування. Проте найбільший рівень надходжень і виплат припадає на накопичувальне страхування. Частка найбільших трьох страхових компаній «life» за збором валових страхових премій за 9 місяців 2021 року складає 60%. Варто зазначити, що антимонопольне законодавство України визначає монопольний стан на ринку, якщо частка одного страховика перевищує 35%, частка трьох страховиків перевищує 50%.. Найменшим попитом користується пенсійне страхування – протягом 5 років на нього припадає менше 1% укладених договорів, прослідковується тенденція до його

зростання. Варто зауважити, що такий вид страхування є досить перспективним в Україні та може стати хорошою альтернативою державному пенсійному страхуванню, проте його здійснюють лише 4 страхових компанії в Україні.

Із зростанням попиту на страхові продукти страховики нарощують все більші страхові резерви, разом з тим зростають активи компаній. Як відомо, страховики є потужними інвесторами. Страхові компанії зі страхування життя надають перевагу депозитам в банках, облігаціям внутрішньої державної позики та цінним паперам. Тому стійкий та розвинутий ринок страхування життя слід розглядати як необхідну передумову стійкого економічного зростання країни.

2.2. Рейтингова оцінка діяльності компаній зі страхування життя

У європейському та світовому просторі рейтингові системи оцінки набули широкого розповсюдження та застосування у різних сферах економічної, соціальної та політичної діяльності. Рейтингова оцінка є однією із ефективних інструментів оцінювання діяльності страхових компаній. Попри це в Україні відповідно до законодавства страхові компанії не зобов'язані проходити процедуру рейтингування.

Рейтинг – це список компанії, упорядкований за певною ознакою. Це найпростіший спосіб отримати інформацію про фінансовий стан та конкурентну позицію конкретного професійного учасника страхового ринку. Найчастіше страховики ранжуються за такими фінансовими показниками як: капітал, активи, обсяги страхових премій і виплат, страхові резерви та фінансовий результат діяльності компанії

Рейтингові служби, перевіряючи діяльність страхових компаній, здійснюють це в тісній взаємодії з кожним з них. Найбільш авторитетним є щоквартальний рейтинг страховиків України Insurance Top публікується в онлайн-журналі «Фореншурер». За цим рейтингом українські страховики за

підсумками січня-вересня 2021 року, не зважаючи на карантинні заходи і зниження економічної активності збільшили обсяг страхових премій зі страхування життя до 4,2 млрд. грн. Страхові виплати зросли до 583 млн. грн. (табл 2.7).

З накопичувального страхування життя отримано 2,75 млрд. грн. премій та виплачено майже 4 млн. грн., з інших видів страхування життя отримано 1,12 млрд. грн. та виплачено 101 млн. грн. (табл. 2.8).

Таблиця 2.7

Рейтинг страховиків життя України за страховими преміями за підсумками 9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Страхові платежі, тис. грн.
1	Метлайф	1 488 453
2	ТАС	553 281
3	PZU Україна страхування життя	466 012
4	Уніка життя	390 749
5	ARX life	237 732
6	КД-життя	40 598

* складено за даними [32]

Протягом 9 місяців 2021 року було укладено 2,2 млн. шт. договорів. Кількість застрахованих осіб зросла до 1,6 млн. осіб, кількість застрахованих на кінець звітного періоду складає 5,44 осіб.

Найбільше страхових премій за звітний період зібрала страхова компаній «Метлайф» у сумі 1 488,5 млн. грн., це майже половина від загальної суми зібраних премій найбільшими страховиками зі страхування життя в Україні. На другому місці із сумою 553 281 тис. грн. перебуває страхова компанія «ТАС». Третє місце посідає СК «PZU Україна страхування життя» із зібраними преміями на суму 466,01 млн. грн.

Для порівняння за 9 місяців 2020 році страхова компанія «Метлайф» зібрала 1 092,3 млн. грн, ТАС – 483,8 млн. грн., третє місце в рейтингу посідала страхова компанія «УНІКА життя» із зібраними преміями на суму 459,4 млн. грн., а СК «PZU Україна страхування життя» зібрала 391,2 млн. грн. Також

піднялась на одну позицію у рейтингу страхова компанія «ARX life» та СК «КД-життя».

Очолює рейтингову таблицю ПрАТ «MetLife», яка зберігає своє лідерство на українському ринку останні кілька років. Головний офіс компанії знаходиться у Сполучених Штатах Америки. В Україні компанія була зареєстрована у 2003 році. За 19 років функціонування в Україні компанія застрахувала більше 1 млн. чоловік. Загальна сума виплат, здійснених компанією за 19 років діяльності перевищує 1 млрд грн.

Страхова компанія ПрАТ «MetLife» пропонує універсальні послуги такі, як:

- страхування життя;
- страхування від нещасних випадків;
- страхування у разі можливої втрати працездатності;
- страхування на випадок критичних захворювань;
- страхування жінок на випадок онкологічного діагнозу;
- страхування для дітей від критичних захворювань [33].

Таблиця 2.8.

Рейтинг страхових компаній України зі страхування життя за розміром страхових виплат за 9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Страхові виплати, тис. грн.
1	Метлайф	221 627
2	ТАС	113 425
3	PZU Україна страхування життя	41 077
4	Уніка життя	37 354
5	ARX life	28 261
6	КД-життя	5 053

* складено за даними [32]

Страхові компанії в рейтингу страхових виплат посідають такі ж місця, що і за рейтингом страхових премій. Найбільше страхових виплат здійснила СК «Метлайф» на суму 221 млн. грн., страхова компанія «ТАС» – 113 млн. грн. та страхова компанія «PZU Україна» – 41 млн. грн.

За аналогічний період період 2020 року СК «Метлайф» виплатила 142 млн. грн., СК «ТАС» – 97 млн. грн., СК «PZU Україна» – 27 млн. грн. Отже, страхові компанії значно підвищили свої показники. Так, у 2021 році страхова компанія «УНІКА життя» виплати вдвічі більше страхових відшкодувань, внаслідок чого піднялася у рейтингу на одну позицію, посунувши СК «ARX life». Також на одну сходинку піднялась страхова компанія КД-життя, посунувши страхову компанію «Інго життя», при тому, що рівень страхових виплат страхової компанії менший за минулорічний на 1 млн. грн.

Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ТАС» зареєстрована в Україні 6 травня 2000 року. Щорічно компанія демонструє стабільні фінансові результати. У липні 2015 року страхова компанія за результатами рейтингового агентства Кредит-Рейтинг була включена в групу найстійкіших і відкритих компаній, а також отримала рейтинг на рівні uaAins. Протягом своєї діяльності здійснила виплат на суму 848 863 504 грн, заключила договори із 350 тис. клієнтів [7].

З метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум страховики зобов'язані утворювати страхові резерви. Сформовані страхові резерви гарантують страховику його платоспроможність. Рейтинг страховиків зі страхування життя за розміром страхових резервів наведено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Рейтинг компаній зі страхування життя за розмірами страхових резервів за 9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Страхові резерви, на 30.09.21, тис. грн.
1	Метлайф	3 964 710
2	ТАС	3 104 103
3	PZU Україна страхування життя	1 132 438
4	Уніка життя	910 471
5	КД-життя	280 750
6	ARX life	62 339

* складено за даними [32]

Отже, очолюють рейтинг, наведений у таблиці 2.9 страхова компанія «Метлайф», СК «ТАС», СК «PZU Україна страхування життя» із сформованими резервами 3 964,7 млн. грн, 3104,1 млн. грн та 1 132,4 млн. грн. відповідно. Найменший обсяг резервів з перелічених страхових компаній має СК «ARX life» – 62,3 млн. грн. У порівнянні із минулим роком зміни у рейтингу відбулися лише щодо страхової компанії «ARX life», яка піднялася на одну сходинку, посунувши страхову компанію «Аска-життя».

Страхова компанія «PZU Україна страхування життя» була зареєстрована у 1803 році в Польщі під назвою «Powszechny Zakład Ubezpieczeń». Вона є надійною страховою компанією з іноземними інвестиціями, що входить до складу PZU – найбільшої страхової групи Польщі. На страховому ринку України Страхова компанія «PZU Україна страхування життя» працює з 2003 року і протягом останніх років за результатами щоквартального авторитетного рейтингу Insuranse Top входить до лідерів серед українських страховиків життя. Страхова компанія «PZU Україна страхування життя» пропонує широку низку програм зі страхування життя [34].

Для забезпечення своєї діяльності страхова компанія повинна мати певний рівень надійності та платоспроможності, що в певною мірою забезпечується її капіталом, обсяг та достатність якого знаходиться під постійним контролем державного регулювання.

Таблиця 2.10

Рейтинг компаній зі страхування життя за розміром капіталу за
9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Власний капітал на 30.06.2021, тис. грн.
1	Уніка життя	453 774
2	PZU Україна страхування життя	413 200
3	Метлайф	264 626
4	ТАС	230 941
5	ARX life	104 670
6	КД-життя	56 017

* складено за даними [32]

Згідно з рейтингом, найбільш надійними страховими компаніями зі страхування життя є страхова компанія «Уніка життя», страхова компанія «PZU Україна страхування життя» та СК «Метлайф». Страхова компанія «ТАС life» посіла 4 місце в рейтинку із обсягом капіталу 230,9 млн. грн. Найбільшій рівень власного капіталу мала СК «Уніка життя», який складає 453,8 млн. грн. Страхова компанія «КД-життя» посідає 6 місце у рейтингу із власним капіталом у сумі 56,1 млн. грн., у порівнянні із аналогічним періодом 2020 року цей страховик піднявся на одну позицію. Сума власного капіталу СК «Метлайф» зменшилася на 20 млн. грн., СК «ТАС» – на 9 млн. грн.

UNIQA Insurance Group є однією з провідних страхових груп на своїх основних ринках в Австрії та Центральній й Східній Європі. В Україні UNIQA Insurance Group представлена небанківською фінансовою групою СК «УНІКА Україна», до якої входять страхові компанії «УНІКА» (non-life) та «УНІКА Життя» (life). Страхова компанія «УНІКА Життя» (life) створена 14 липня 2006 року. Входить до Міжнародної асоціації незалежних страхових компаній INSUROPE NETWORK і є її ексклюзивним представником в Україні [35].

Близько 80% активів страхових компаній зі страхування життя вкладаються та інвестуються. За рівнем активів страховика можна зрозуміти його потужність як інвестора. Рейтинг страховиків України зі страхування життя представлений у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Рейтинг компаній зі страхування життя за обсягом активів за 1 півріччя
2021 року

№	Назва компанії	Активи на 30.06.2021, тис. грн.
1	Метлайф	4 255 430
2	ТАС	3 414 999
3	PZU Україна страхування життя	1 560 255
4	Уніка життя	1 438 084
5	Княжа Лайф вієнна	588 160
6	КД-життя	337 683

* складено за даними [32]

Очолює рейтинг страхова компанія «Метлайф» із рівнем активів 4255,4 млн. грн.. Активи страхової компанії «ТАС life» менші на 1 млрд. грн.

Активи страхової компанії PZU Україна вдвічі менші за активи попереднього страховика і складають 1 560,2 млн. грн.. Дещо менший рівень у страхової компанії «УНІКА життя» – 1 438,1 млн. грн. До ТОП-6 страховиків за рівнем активів увійшла також СК «Княжа Лайф Вієнна», якої не було у вище перелічених рейтингах із сумою активів 588,1 млн. грн. Страхова компанія «ARX life», яка стабільно входила до першої шістки, за даним показником посіла 7 місце в рейтингу. У порівнянні із аналогічним періодом попереднього року страховики зберегли свої позиції та збільшили відповідні показники.

Компанія «KD Life» – це українська компанія, заснована в 2007 році холдингом «KD Group». Холдинг «KD Group» – лідер фінансового ринку Східної Європи, досвід якого нараховує майже 130 років роботи в сфері страхування життя. Страхова компанія пропонує накопичувальні, дитячі, ризикові та корпоративні програми страхування. За 15 років функціонування на ринку України здійснила виплат на суму 48 млн. грн. За час своєї діяльності компанія застрахувала понад 1 млн клієнтів [36].

Дохід клієнта страхової компанії за накопичувальними програмами залежить від вміння менеджерів компанії ефективно інвестувати кошти. Інвестиційний дохід страхової компанії розподіляється між клієнтами згідно із законодавством України у розмірі не менше 85%, на одного клієнта може бути нараховано не більше 4%. Чим вищий інвестиційний дохід отримала компанія, тим більший дохід отримає клієнт. Рейтинг СК life відображений у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Рейтинг компаній зі страхування життя за розміром інвестиційного доходу за 9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Інвестиційний дохід, тис. грн.
1	Метлайф	274 254
2	ТАС	201 739
3	PZU Україна страхування життя	74 283
4	Уніка життя	32 114
5	КД-життя	14 568
6	ARX life	3 842

* складено за даними [32]

За 9 місяців 2021 року найбільший рівень інвестиційного доходу у розмірі 274,3 млн. грн. належить страховій компанії «Метлайф», яка зберегла свою позицію у порівнянні із минулим роком, проте рівень доходу отримала менший на 20 млн. грн. Зменшився дохід і страхової компанії «ТАС life» на 40 млн. грн. Збільшити результат свої вкладень вдалося лише СК «Уніка життя» на 9 млн. грн.

Страхова компанія «ARX life» – частина міжнародної канадської страхової групи Fairfax Financial Holdings. У 2007 році французька група АХА Страхування купила страхову компанію ВЕСКО, яка функціонувала з 1994 року та український страховий Альянс, який був зареєстрований у 2000 році. У 2019 році компанія була придбана канадським страховим холдингом і була перейменована у страхову компанію «ARX». Страховик страхує ризики смерті з будь-якої причини, нещасний випадок та втрату працездатності.

Отже, найбільшими страховими компаніями зі страхування життя є ПрАТ «MetLife», ПАТ «СК«ТАС»life» та ПрАТ «PZU Україна страхування життя». Вони очолюють більшість рейтингів страхових компаній. Винятком став рейтинг за розміром власного капіталу, який очолила СК «Уніка життя». ТОП-3 страхових компаній є найнадійнішими і найбільш стійкими у порівнянні з іншими. Страхова компанія «Уніка життя» складає найбільшу конкуренцію СК «PZU Україна страхування життя» і у подальшому, у разі покращення своїх фінансових результатів, може посісти її місце майже у всіх рейтингах. Переважна більшість страхових компаній, що очолюють рейтинги СК-life України мають закордонне походження, виняток становить лише страхова компанія «ТАС», яка була створена в Україні і впевнено розвивається на ринку.

2.3. Виявлення проблем розвитку страхування життя в Україні

В умовах соціально-економічного розвитку все більшого значення набуває питання захисту здоров'я і життя людини, підтримання умов нормальної життєдіяльності, оскільки головною метою функціонування економіки стає повноцінний розвиток суспільства. Страхування життя дає змогу захистити окремих осіб або їх сім'ї від фінансової нестабільності внаслідок смерті страхувальника та створює підґрунтя для повноцінної життєдіяльності кожної людини у разі дожиття до обумовленого в договорі страхування віку. Окрім цього страхування життя є важливим джерелом надходжень інвестицій в економіку країни. Проте в Україні соціальній складовій приділяється недостатньо уваги, що призводить до зниження життєвого рівня населення та уповільнення темпів економічного зростання. В Україні страхування життя знаходиться на етапі розвитку. Існує ряд проблем та чинників, що стримують цей розвиток. Тому стимулювання основних показників ринку страхування життя має набути пріоритетного значення в економічній та соціальній політиці держави.

Розвиток стримується низкою зовнішніх та внутрішніх чинників, що наведені на рис. 2.10.

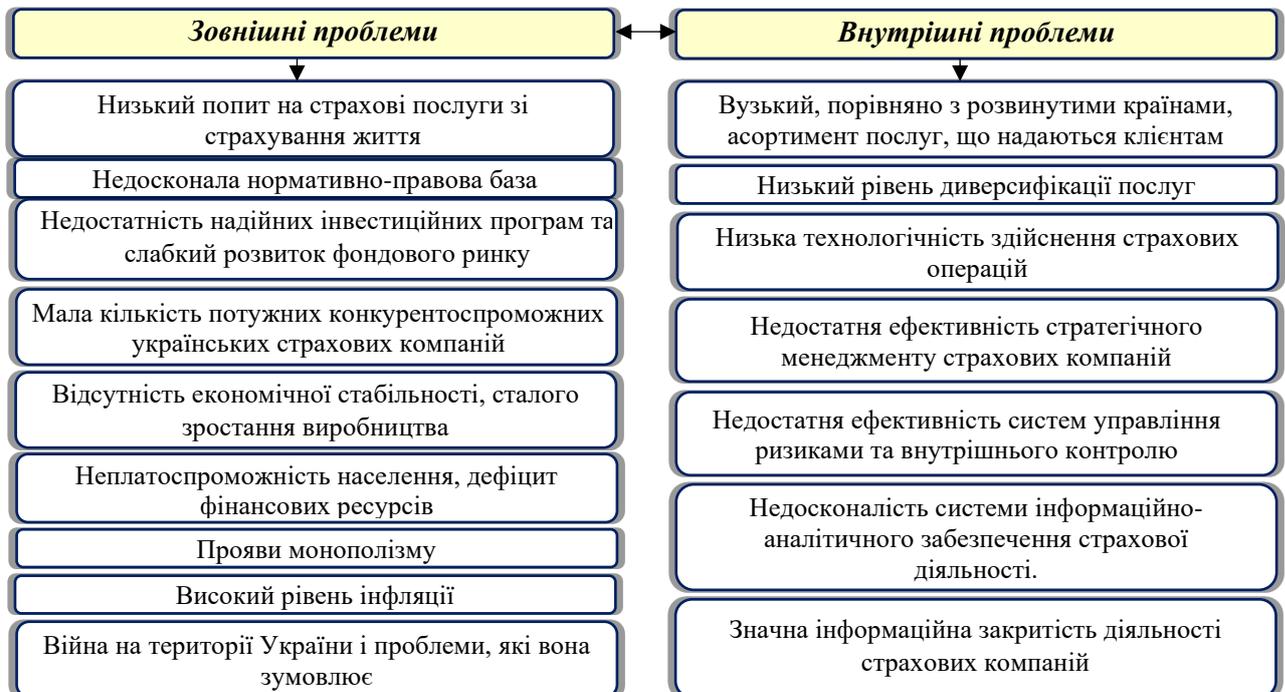

Рис. 2.11. Зовнішні та внутрішні проблеми розвитку страхування життя в Україні

Аналіз сучасного стану та тенденцій на ринку страхування життя в Україні засвідчує, що незважаючи на зростання показників надання страхових послуг із накопичувального страхування життя, загалом вони не відповідають реальним потребам економіки.

Потенціал розвитку страхування життя в Україні також залежить від демографічних факторів, таких як тривалості життя громадян та демографічного навантаження. Згідно з даними ВООЗ, в Україні станом на 2021 рік тривалість життя жінок складає 77 років, чоловіків – 68 років. Для порівняння у Німеччині в середньому жінки живуть до 84 років, а чоловіки до 78 років [40]. Середній показник демографічного навантаження в Україні на початок 2021 року становив 483 особи–225 особами 0 – 14 років та 258 особами віком 65 і старшими. За статевим складом населення області переважають жінки – у середньому на 1000 жінок припало 900 чоловіків [41].

Сучасні процеси євроінтеграції сприяють появі нових видів страхових послуг зі страхування життя, що сприяє не лише зростанню попиту але і зміні державного регулювання через удосконалення нормативно-правової бази. Однак свою увагу необхідно звернути також на розробку і впровадження заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості ринку. Згідно із дослідженням Європейської бізнес-асоціації у другій половині 2021 року інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості ринку України знизився до 2,73 балів з 5-ти можливих (порівняно з 2,84 балів у першому півріччі) [42].

Значною перешкодою для підвищення інвестиційної активності страховиків є складана та нестабільна економічна ситуація в країні. Це призводить до високого рівня інвестиційних ризиків та нерозвиненість фондового ринку, що в свою чергу не дає змогу використовувати цінні папери для захищеного розміщення активів страхової компанії. Як результат існує консервативність страховиків «life» щодо управління своїм інвестиційним портфелем, а рівень ефективності інвестицій є низьким у порівнянні з іншими країнами.

На відносно невеликий попит населення впливає багато чинників. Одним із них є досить високий рівень розмір страхових платежів (у річному вираженні) у порівнянні із рівнем середньої заробітної плати, тобто низька купівельна спроможність громадян. Для того щоб придбати якісний страховий поліс зі страхування життя необхідно обмежувати себе в елементарних засобах для існування, тому частіше вибір є не на користь страхування. Вирішити цю проблему без змін у всіх сферах економіки країни. Окрім цього у нашому суспільстві досить поширене стереотипне мислення та недовіра населення до діяльності вітчизняних страховиків, спричинені негативним досвідом страхування ще у радянські часи, а також відсутністю державних гарантій отримання страхових виплат у результаті банкрутства страховика.

Страхування життя тісно пов'язане із станом економіки в країні. Результати діяльності страховиків, що здійснюють страхування життя, мають високу залежність від макроекономічної стабільності, а також рівня ділової активності в країні. Так, негативно на якість надання страхових послуг впливає коливання валютного курсу, нестабільність політичної ситуації всередині країни, а також рівень інфляції. При теперішньому рівні інфляції в Україні (близько 20%) здійснення довгострокових (накопичувальних) видів страхування в національній валюті не вигідне. Крім того, втрати страховиків «life» під час криз більші порівняно з іншими суб'єктами економіки. Це значить, що страхування життя неможливе без стабільного стану національної та світової економіки, а низький рівень розвитку фінансового ринку зменшує ефективність страхування і може спричинити його недоцільність.

До проблем ринку страхування життя в Україні також відноситься переважання кількості страховиків представлених світовими компаніями, оскільки отримані під час діяльності доходи вони не вкладають в економіку України, а виводять за межі нашої держави. Проведене дослідження показує, що найбільші та найпотужніші страхові компанії зі страхування життя мають іноземне походження і не є резидентами країни. Однак, страховики-нерезиденти сприяють поширенню страхування життя в Україні, створюють

нові страхові продукти, запроваджують ефективні прийоми ризик-менеджменту, грамотне управління інвестиційним портфелем та підвищують конкурентоспроможність вітчизняної страхової системи. Тому необхідно дотримуватись балансу кількості страховиків-нерезидентів та страховиків-резидентів на ринку страхування життя України.

На страховий ринок значно впливає війна України з Росією. Незважаючи на обставини, що склалися в країні, ринок страхування життя продовжує діяти. Страховики евакуювали своїх співробітників у безпечні регіони країни, забезпечивши віддалену роботу персоналу, збереження технічних засобів та баз даних.

Війна в Україні спричинила значне зниження надходжень страхових премій, деякі компанії відзначають падіння надходжень більше ніж на половину, обмеження в діяльності компаній, які пов'язані із складнощами організації зв'язку та роботи персоналу, ускладненням доступу до офісів та оригіналів документів. Як наслідок ускладнюється здійснення страхових виплат, особливо внаслідок смерті осіб, застрахованих на окупованих територіях. Головний наслідок війни – це різке падіння попиту майже на всі види страхування [48]. Слід очікувати, що після закінчення війни, держава буде зосереджена на відновленні інфраструктури, житла, заводів, транспорту, тобто грошові кошти будуть направлені на задоволення першочергових потреб і тому питання страхування життя відійде на другий план

Таким чином, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що рівень розвитку страхування життя в Україні є досить низьким і потребує удосконалень. Проте не можна не відзначити позитивні кроки України до створення системи страхування життя.

Ринок страхування життя тісно пов'язаний із станом економіки в країні, політичним становищем. Регулятору необхідно звернути увагу на розробку і впровадження заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості ринку. Також держава повинна гарантувати вклади страхувальників на випадок

банкрутства страховика. Це додасть довіри громадянам до страхування життя і збільшить попит на страхові продукти.

Отже, ринок страхових послуг є одним із необхідних елементів ринкової інфраструктури та тісно пов'язаним з ринком засобів виробництва, ринком капіталів і цінних паперів, є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків.

В Україні основні показники розвитку ринку страхування життя в десятки разів нижчі за відповідні показники розвинутих країн світу. Проте, ринок страхування життя в Україні увійшов в ТОП-3 динамічних ринків країн світу.

Через складні макроекономічні та політичні умови за 2017-2021 роки 26 компаній зі страхування життя припинили свою діяльність. Станом на 2021 рік, в Україні діє 13 страхових компаній, що здійснюють страхування життя. Частка укладених договорів страхування життя протягом аналізованого періоду зростає з 2% до 9%. Це свідчить про зростання довіри громадян України до лайфових страхових компаній та страхових компаній в цілому. У 2017 році страхові компанії зі страхування життя уклали 1424,1 тис. договорів, а вже у 2020 році страховики уклали 5033,3 договорів (на 3 609,2 тис. більше). Найбільшим попитом серед громадян України користуються змішані договори страхування життя, близько 91,75% у 2020 році. Найменше договорів укладається за програмою страхування додаткової пенсії.

За рахунок зростання попиту на страхові продукти зі страхування життя зростає обсяг страхових премій. У загальному обсязі валових страхових премій страховиків, страхові премії зі страхування життя складаються максимально 11% у 2020 та 2021 роках (5 018,5 млн. грн та 4 183,5 млн. грн відповідно). Протягом 2017–2020 років частка валових страхових премій до ВВП має позитивну динаміку, що свідчить про розвиток та зростання впливу ринку страхування життя на економіку України, але вона залишається дуже незначаною – 0,12% у 2020 році. Найбільше страхових премій у 2020–2021 роках

страховики отримали за договорами накопичувального страхування. Найменшим попитом користується пенсійне страхування – протягом 5 років на нього припадає менше 1% укладених договорів, прослідковується тенденція до його зростання. Варто зауважити, що такий вид страхування є досить перспективним в Україні та може стати хорошою альтернативою державному пенсійному страхуванню, проте його здійснюють лише 4 страхових компанії в Україні.

На відміну від премій, динаміка страхових виплат не має чітко вираженої тенденції. Найбільше страхових виплат було здійснено у 2018 році на суму 661,7 млн. грн., найменше у 2019 році – 527,7 млн. грн. Найбільше виплат страховики здійснюють за договорами накопичувального страхування життя.

Загальний обсяг страхових резервів протягом аналізованого періоду зростає з 22 864,4 млн. грн. у 2017 році до 35 642,8 млн. грн. 2021 року. Частка резервів зі страхування життя за період складає близько 35 – 36%.

Активи страховиків, що займаються страхуванням життя складаються четверту частину активів усіх страховиків, що діяли на дату звітності. За 5 років обсяг активів страхових компаній зі страхування життя збільшився з 11 222,5 млн. грн. у 2017 року до 16 884 млн. грн. у 2020 році.

Страховики є потужними інвесторами. Страхові компанії зі страхування життя надають перевагу депозитам в банках, облігаціям внутрішньої державної позики та цінним паперам. Тому стійкий та розвинутий ринок страхування життя слід розглядати як необхідну передумову стійкого економічного зростання країни.

Частка найбільших трьох страхових компаній «life» за збором валових страхових премій за 9 місяців 2021 року складає 60%. Можна зробити висновок, що на ринку страхування життя в країні діє монопольний стан.

Протягом останніх років рейтинги страхових компаній що здійснюють страхування життя очолюють страхові компанії ПрАТ «Метлайф», ПАТ«ТАС» та ПрАТ «PZU Україна страхування життя», останньому найбільшу конкуренцію складає СК «УНІКА життя». Всі компанії що входять у першу шістку рейтингів страховиків є нерезидентами, винятком є лише СК «ТАС».

Аналіз сучасного стану ринку страхування життя в Україні показав, що він не в повній мірі здатен виконувати свої завдання. Ефективність страхових компаній зі страхування життя в Україні залежить від розширення страхових послуг та підвищення їх конкуренції. Стримує розвиток страховиків в Україні неплатоспроможність населення та недовіра населення до страховиків. Крім того до проблем страхового ринку життя України відносяться недосконала нормативно-правова база, недосконалість надійних інвестиційних програм та слабкість фондового ринку, складана політична ситуація в країні, мала кількість потужних, конкурентоспроможних українських страхових компаній, високий рівень інфляції, низька технологічність здійснених страхових операцій.

Війна в Україні, яку розпочала Росія 24 лютого 2022 року спричинила значне скорочення регіональних підрозділів страхових компаній. Страховики були змушені евакуювати своїх співробітників з зони бойових дій до більш безпечних регіонів. Незважаючи на це, страхові компанії продовжують працювати. Значною перешкодою для діяльності страховиків, що здійснюють страхування життя, є зменшення попиту на страхові продукти та скорочення надходжень страхових премій.

Страхування життя тісно пов'язане із станом економіки в країні, та має високу залежність від макроекономічної стабільності, а також рівня ділової активності в країні. Вирішення цих проблеми неможливе без проведення змін у всіх сферах економіки країни.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародний досвід підвищення ефективності державного впливу на розвиток ринку страхування життя

В умовах динамічних змін та загострення конкурентної боротьби на ринку страхування життя, все більш актуальними стають питання мінімізації впливу негативних факторів на діяльність страхових компаній, створення дієвого механізму захисту чи нівелювання впливу можливих потенційних загроз.

Страхова діяльність належить до найприбутковіших видів світового бізнесу. На світовому ринку страхування у структурі страхових премій найбільшу питому вагу мають премії зі страхування життя – близько 60%. Це свідчить про високу значимість цього виду страхування для економічно розвинених країн. Страхування життя має практично невичерпний потенціал, тому розвинуті країни орієнтовані на його розвиток.

Страхування життя розвивається з більшими темпами в країнах, де рівень життя населення досить високий. Коли населення має можливість спрямовувати значну частину своїх коштів не на власне споживання, а заощадження, виникає потреба в потужному фінансовому інституті, що здатен забезпечити зберігання та примноження цих коштів. Такими інститутами є інвестиційні та страхові фонди, страхові компанії зі страхування життя. Зокрема, в Японії та Великобританії частка премій зі страхування життя у загальному обсязі страхових премій складає близько 80%.

Майже у всіх промислово-розвинутих країнах страхування життя є випробуваним та популярним інструментом для індивідуального забезпечення у старості та сім'ї померлого. Прикладом такої країни є Німеччина. Сьогодні – це одна з провідних країн світу, де соціальне і приватне страхування відіграє ключову роль у житті суспільства. Німецький страховий ринок посідає третє

місце в світі за розміром страхових премій після США і Японії. На страховому ринку Німеччини діє понад 2000 страхових компаній, з яких 32 компанії є перестраховими. Найбільшими перестраховиками є Gen Re і Munich Re. У Німеччині домінує одна страхова організація – Allianz. Вона забирає 42% премій зі страхування життя та 38% всіх інших галузей страхування. При цьому на Німеччину припадає трохи більше 55% обороту її страхових премій, все інше пов'язано із закордонною діяльністю

Німеччина стала світовим центром перестраховування, послугами якого користуються українські страхові компанії. По завершенню Першої світової війни влада Німеччини заборонила страховим організаціям, що займаються прямим страхуванням працювати за кордоном. Перестраховиків ця заборона не стосувалася, тому в них зосередився страховий капітал, що і принесло з роками свої результати.

Приватний сектор страхових послуг Німеччини представлений акціонерними страховими компаніями, товариствами взаємного страхування і державними страховими корпораціями (рис. 3.1).

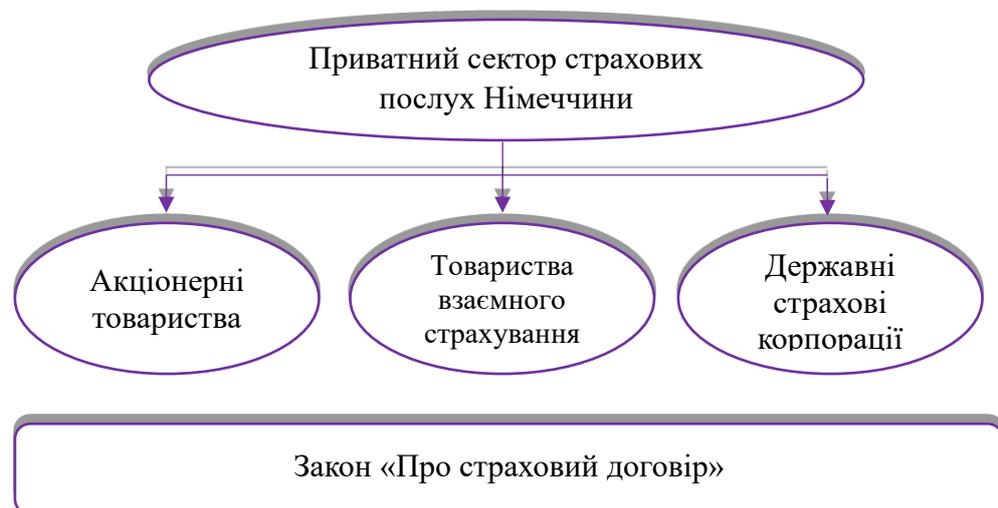

Рис. 3.1. Види організаційно-правових форм страхових компаній Німеччини зі страхування життя

У Німеччині страховикам дозволено здійснювати і страхування життя і ризикові види страхування. За статистикою кожна сім'я в країні має в

середньому 7 страхових полісів, до яких, як правило, входить страхування життя. Основним нормативно-правовим актом, що регулює страхову діяльність у Німеччині, виступає Закон «Про страховий договір».

Відповідно до страхового законодавства діяльність із надання страхових послуг в Німеччині складається з чотирьох напрямів: страхування на випадок захворювання, пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, страхування від нещасного випадку на виробництві.

Одним із найпопулярніших серед населення Німеччини є страхування на дожиття або на випадок смерті (Kapitallebensversicherung). Це накопичувальний вид страхування, при якому клієнт отримує грошову виплату як при настанні летального випадку, так і по закінченню договору. Є різні варіанти з різноманітними способами інвестування капіталу: від класичного до програм страхування життя із прив'язкою до певного фонду.

Задля забезпечення захисту сім'ї від непередбаченого ризику громадяни купують поліс ризикового страхування життя (Risikolebensversicherung). Страхові внески мають відносно невелику вартість. В Україні цей вид страхування має відображення у страхуванні життя на випадок смерті. Крім цього, Risikolebensversicherung може використовуватися кредитною установою в якості застави, щоб у разі смерті боржника отримати позику назад.

Кожен, хто перебуває в трудових, освітніх або службових відносинах, підлягає, відповідно до закону Німеччини, обов'язковому страхуванню від нещасних випадків. Застраховані особи не оплачують страхових внесків, за них це робить роботодавець. Страховий захист поширюється на випадки, які можуть настати на робочому місці (або навчальному), а також якщо випадок стався по дорозі додому.

Важливою частиною соціального захисту населення Німеччини є пенсійне страхування. В ході пенсійної реформи держава сприяла створенню другої складової пенсійного забезпечення додатково до обов'язкового пенсійного страхування, цим самим стимулюючи розвиток системи

приватного і колективного пенсійного страхування по старості. Страхові компанії мають стати одним із головних інструментів реформування пенсійної системи. Згідно закону пенсійне страхування є обов'язковим для усіх робітників і службовців.

Пенсія будь-якого пенсіонера в Німеччині має різні джерела надходжень, що є результатом розсудливості і далекоглядності самої людини. Кожен німець, як правило, протягом своєї трудової діяльності використовує різні варіанти страхування і накопичення, надійність яких максимально забезпечена німецькою фінансовою системою, для того, щоб зробити внесок в свою майбутню пенсію.

У Німеччині понад 80% населення обслуговують у рамках національної системи медичного страхування. Уряд субсидує національну програму медичного страхування. У цьому випадку роботодавець сплачує 50% премії працівника, а інша частина списується із заробітної плати.

При медичному страхуванні у приватних страхових компаніях, пропонуються індивідуальні плани для кожного клієнта окремо відповідно до його потреб. Якщо німецький громадянин зробив вибір на користь приватного страхування і має дохід більше 3 975 євро, його роботодавець сплатить половину премії.

Згідно з статистичними даними, у Німеччині нараховується близько 250000 не застрахованих осіб. Це близько 0,3% від загальної чисельності населення країни. Частина з них дуже багаті, і не потребують страхування, а інша не може собі дозволити купити поліс страхування життя.

У зв'язку із старінням населення і небажанням багатьох сімей мати дітей в 1995 році влада Німеччини запровадила новий обов'язковий вид страхування – страхування на випадок виникнення потреби у догляді, призначеного для німців літнього віку.

Цікаво, що з 1932 року в Німеччині не було зафіксованого жодного випадку неплатоспроможності страхової компанії, проте на думку федеративного органу страхового нагляду, лібералізація страхового ринку

може призвести до фінансових проблем у національних страховиків. Тому фінансовому контролю за діяльністю страховиків приділяється велика увага, і планується посилення контролю. Мається на увазі запровадження нових вимог до власного капіталу, резервів збитків і розміщення активів страховиків, введення щоквартальної звітності перед органами нагляду на додаток до щорічних вимог звітності.

Із метою захисту інтересів страхувальників законодавством країни передбачено автоматичне припинення дії договору страхування життя, у разі банкрутства страхової компанії. У цьому разі страхувальники мають право вимагати відшкодування частини резервів, що припадають на їх договір страхування. У Німеччині немає спеціального централізованого фонду для відшкодування збитків страхувальникам через непередбачене банкрутство страховиків, що здійснюють страхування життя. Тому всі страхові компанії, що діють у Німеччині підлягають обов'язковому державному страховому нагляду з боку Федерального відомства нагляду за діяльністю страхових компаній. Таким чином, для підвищення ефективності державного впливу на розвиток ринку страхування життя України використовуючи досвід Німеччини необхідно посилювати державний вплив на страхову діяльність компаній та розширити заходи державного стимулювання страхування життя.

Аналізуючи організацію страхової діяльності зарубіжних країн, не можна оминати увагою страховий ринок Японії. Основною особливістю страхового ринку Японії є домінування компаній зі страхування життя громадян. Як правило такі страхові компанії випереджають товариства, що спеціалізуються на змішаному страхуванні, а сума зібраних страхових премій за програмами страхування життя вдвічі перевищує суму премій, одержаними компаніями змішаного страхування. Причиною домінуючої позиції страхових компаній зі страхування життя стала відсутність протягом довгого часу системи державного соціального страхування і забезпечення населення, що змусило громадян користуватися послугами страхових компаній.

Японський ринок страхування життя є одним із найбільших у світі, він отримує близько 32% світового обсягу страхових премій. Страхові компанії зі страхування життя є найсильнішими власниками акцій та облігацій приватних страховиків та державних корпорацій. Крім того страховики відіграють активну роль у питаннях кредитування. Останнім часом компанії активно проникають на ринки США, Канади та інших розвинутих країн.

Органи влади Японії чітко регулюють діяльність страхових організацій. Так, без дозволу Міністерства фінансів країни страховики не можуть змінювати ставки страхових премій. На ринку страхування держави відсутні страхові брокери, що обмежує конкуренцію між страховими компаніями. Система страхування складається з великої кількості відділень та агентів. У великих компаніях їх кількість сягає кільком десяткам тисяч.

Одним із основних видів медичного страхування в Японії є Державне медичне страхування (Kokumin- Kenko-Hoken). Страхування відбувається за системою національного медичного страхування або медичного страхування працівників та є обов'язковим для всіх громадян Японії, постійних жителів та іноземців, що проживають із візою строком більше одного року.

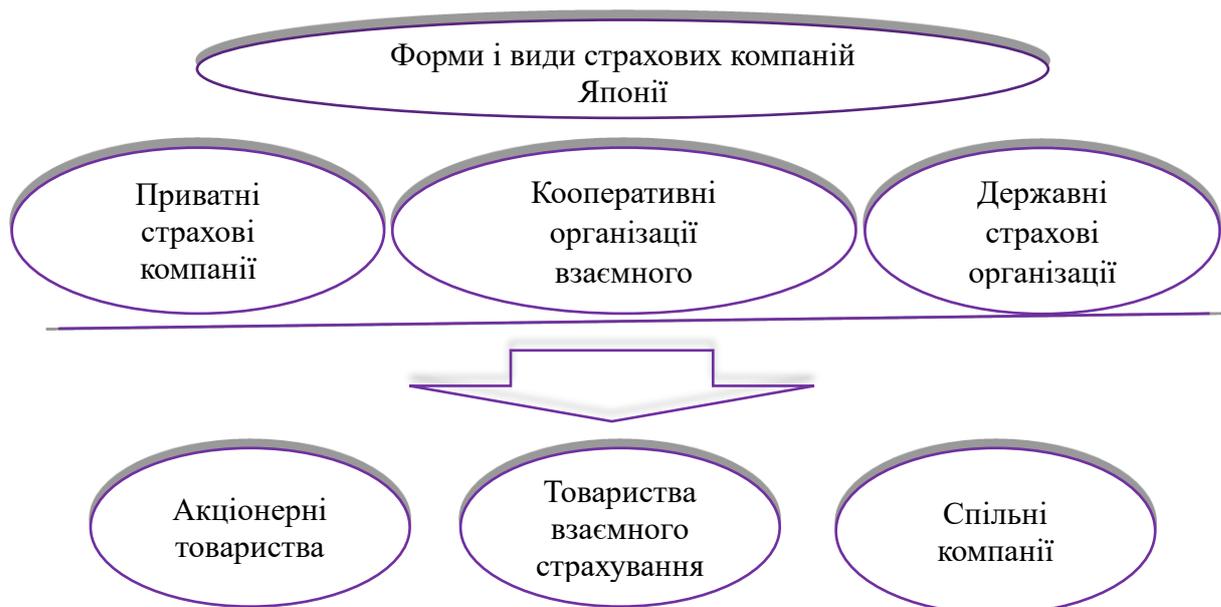

Рис. 3.2. Досвід Японії щодо організації ринку страхування життя

Страхова діяльність в Японії здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями та кооперативами. Страхова діяльність приватних та державних страховиків зосереджена на пошуку найбільш прибуткових сфер для вкладання акумульованих страхових внесків страхувальників. Тому вони співпрацюють лише з надійними партнерами.

Кооперативні організації взаємного страхування зорієнтовані на задоволенні потреб членів кооперативу. Організації продають свої продукти всім фермерам без виключень, гарантуючи кожному компенсацію в обумовлений контракт випадках. Страхування контролюється всіма членами кооперативу завдяки чому розвивається раціонально. Часто організації мають недорогі страхові продукти. Низькі внески роблять кооперативні страхові організації більш привабливими для страхувальників, що посилює їх конкурентоспроможність.

Страхові компанії можуть створюватись у формі акціонерних товариств зі статутним капіталом не менше 1 млрд. ієн. (близько 8 млн. дол.), а також спільних компаній і товариств взаємного страхування, зі статутним капіталом не менше 30 млн. ієн. (близько 234 тис. дол.) Відповідно до Закону про страхування Японії, готівковий капітал може бути у формі цінних паперів.

Страхові компанії, що створені у формі акціонерних товариств, зобов'язані проводити збори акціонерів не рідше ніж через чотири місяці. Право голосу на зборах і право на дивіденди мають власники акцій компанії у сумі більше 100 одиниць. Виплата дивідендів акціонерам обмежена поки покриваються всі витрати на створення, реєстрацію компанії та ведення бізнесу за перші п'ять років.

Страховикам Японії забороняється займатися іншими видами бізнесу крім страхування. Так, як і в Україні, страховим компаніям, що здійснюють страхування життя, забороняється здійснювати інші види страхування. Однак вони можуть проводити трастові операції, але лише за згодою міністерства фінансів. У цьому випадку страховик розглядається як трастова компанія з

відповідними зобов'язаннями і оподаткуванням, передбаченими законом про трастові компанії.

Під час реформування фінансової системи Японії у 90-х роках ХХ ст. було запроваджено створення двох корпорацій щодо захисту інтересів страхувальників. Одна відповідає за страхування життя, інша за видами страхування іншими ніж страхування життя. Також, введено систему запобіжних заходів, які застосовуються у разі недостатньої платоспроможності.

Страхові компанії Японії орієнтовані більшою мірою на внутрішню економіку країни. Ринок страхових послуг досить структурований і технологічний. Незважаючи на те, що країна має один із найбільших вибір страхових продуктів у світі, пріоритетними залишається страхування життя, медичне страхування, автомобільне і майнове страхування.

Японія, як країна з найбільшою в світі часткою пенсіонерів (п'ята частина населення), має досить продуману пенсійну систему. Розмір пенсії в Японії залежить від того, коли людина вирішить вийти на відпочинок:

- при виході на пенсію у 60 років розмір пенсії буде зменшено на 30%;
- при виході у 63 роки втрата буде 12%;
- при виході у 65 років пенсіонер отримає всі належні йому кошти;
- при виході у 70 років розмір пенсії збільшиться на 42%.

Ця система є досить вдалою для Японії, оскільки у країні висока тривалість життя: середній показник у чоловіків – 81 рік, у жінок – 87 років. Саме в Японії мешкає понад 20% віх довгожителів на планеті.

Більшість працюючих громадян відкладають до 30% свого місячного доходу на додаткову пенсію. Таким чином загальна сума виплат на місяць складає близько \$1500 при середній заробітній платі в країні - \$3500. Близько половини своїх виплат пенсіонери витрачають на медичне, страхове та інше обслуговування.

В Японії дворівнева система пенсійних накопичень і виплат (рис. 3.3), що обумовлює особливості цього виду страхування життя.

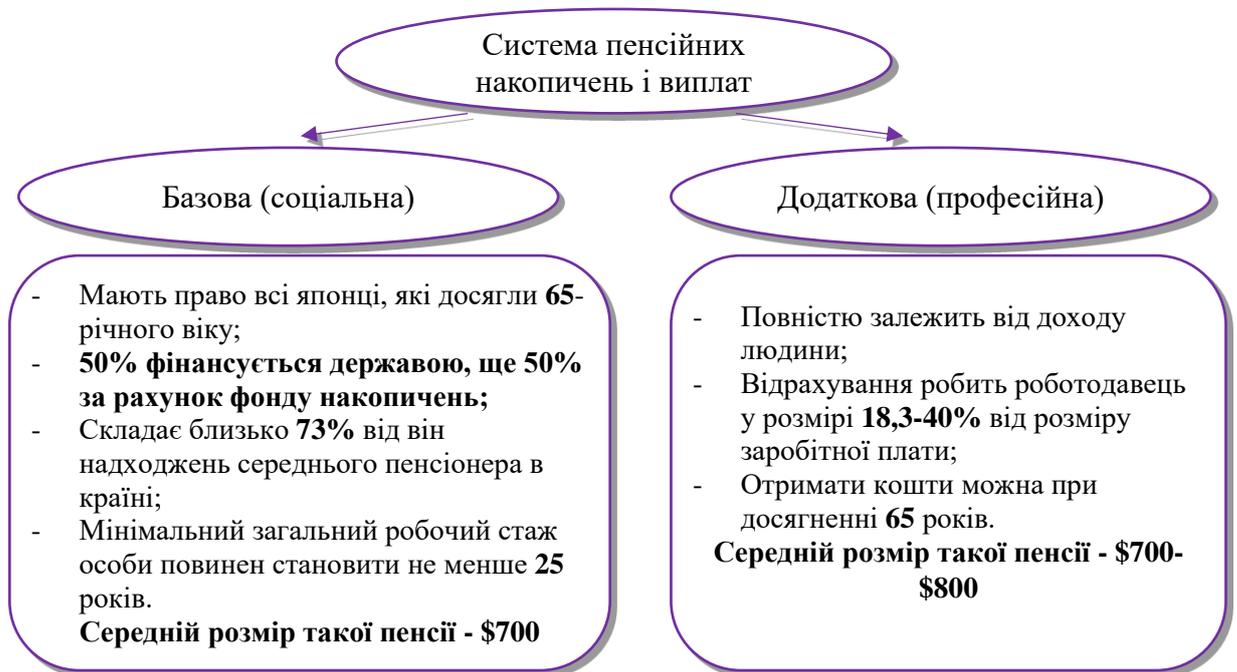

Рис. 3.3. Система пенсійних накопичень і виплат в Японії

Найважливішим кроком, спрямованим на стимулювання конкуренції та ділової активності в страховій галузі Японії, є усунення бар'єрів між страхуванням життя та іншими видами страхування. Не відмовляючись від спеціалізації, страхові компанії можуть створювати дочірні компанії для роботи у суміжних сферах, включаючи так званий третій сектор – страхування від раку, медичні витрати та охорона здоров'я, що може бути використано та імплементовано в Україні для стимулювання ринку страхування життя.

Очолює рейтинг світових лідерів у галузі страхування Сполучені Штати Америки, тому доцільно розглянути досвід цієї країни щодо розвитку страхування життя. Страховий бізнес в країні відрізняється великим розмахом. Страхові монополії країни контролюють близько 50% загалом страхового ринку індустріально розвинених країн. На страховому ринку США працює понад 10 тис. компаній, 2 тис. з них займаються страхуванням життя. За організаційно-правовою формою – це акціонерні товариства та товариства взаємного страхування. До ТОП-3 компаній США, що здійснюють

страхування життя за чистим капіталом входять MetLife, Prudential Financial та Aflac.

Особисте страхування в країні досягло сталого розвитку, до нього входить страхування життя, страхування ренти або пенсії та страхування від хвороб і нещасних випадків. Страхування життя на ринку Сполучених Штатів Америки з'явилося ще у 1830 році. Страхування життя дозволяє вирішити низку соціально-економічних проблем шляхом широкого спектру страхових гарантій та інвестиційних послуг. Страхування життя в США користується попитом тому, що американці усвідомлюють його вигоду. Серед існуючих видів договорів страхування життя в Америці найбільшим попитом користується Універсальна страховка, а також страхування на випадок смерті та страхування-внесок (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Види договорів страхування життя у США

Суть універсальної страховки полягає в тому, що сума щорічних виплат визначається клієнтом самостійно. Компанія розподіляє ці виплати за трьома категоріями: одна частина спрямовується на накопичення основної суми виплати у разі смерті застрахованого, друга – на спеціальний рахунок у банку, на який нараховуються відсотки і третя – на покриття витрат компанії. У

щорічних звітах СК зобов'язані вказувати, на які рахунки і які суми надійшли протягом звітного періоду.

Страховими компаніями в США є багатофункціональними фінансово-кредитними установами та холдингами. Через дочірні компанії крім страхування вони займаються кредитуванням, чековим обслуговуванням клієнтів, операціями з нерухомістю, цінними паперами, а також управляють майном та капіталом за дорученням клієнтів. Це робить страховиків більш стійкими до несприятливих ситуацій з окремими видами страхування.

На відміну від України, Німеччини та Японії, у США відсутній федеральний закон про страхування та єдиний федеральний орган, який би здійснював нагляд за страховою діяльністю. Специфічною особливістю є відсутність єдиної держави системи страхування. Кожен штат має власне страхове законодавство. Страхові організації мають широкі повноваження у розробці власної страхової політики, визначенні розмірів страхових платежів, системи їх відрахування і відшкодування збитків. Держава контролює лише платоспроможність страховиків та їх цінову політику.

Страховий ринок США особливий високим рівнем відповідальності перед страхувальниками, широким спектром послуг та вузькою «специфікою» багатьох страхових компаній. Так, одні компанії пропонують вигідні умови страхування для хворих на діабет, другі – для курців, треті – для літніх людей, інші створюють спеціальні умови для осіб з нетрадиційною орієнтацією, хтось приваблює клієнтів відсутністю андеррайтингу та повною діджиталізацією процесу страхування і т.п.. Таким чином кожен американець може обрати найкращі для себе умови страхування.

Ще однією особливістю страхової системи Сполучених Штатів є обов'язкова участь страхових брокерів. Угоди з купівлі полісів страхування не укладаються безпосередньо з компанією, а тільки через агентів. На сьогоднішній день країні нараховується більше 1.1 млн. агентів та брокерів.

За даними статистики 2018 року близько 60% громадян США мають поліс страхування життя. Із 40% людей, що залишились більшість вважають страхування життя дорогим і не можуть його собі дозволити.

Важливою проблемою для страховиків є інформаційна асиметрія між компанією та її клієнтами, оскільки останні знають значно більше про стан об'єкта страхування і не надають повної інформації. Люди зі слабким здоров'ям частіше добровільно страхуються, сподіваючись за рахунок медичного страхування покрити дороге лікування.

Система пенсійного забезпечення в США не ідеальна, але вважається найдосконалішою у світі. Рівень пенсій в Америці вищий, ніж в середньому в європейських країнах. Завдяки високому рівню надійності страховим компаніям передають багатомільярдні кошти, що належать пенсійним фондам. Страхові товариства за рахунок розумної інвестиційної політики забезпечують зберігання і приріст довірених коштів. За свої послуги пенсійному фонду страховики стягують комісійну винагороду у розмірі 0,1%, що приносить компаніям мільйони доларів доходу за рахунок високих сум взятих в управління.

В Сполучених Штатах діє трирівнева система пенсійного страхування:

1. Державне, яке гарантоване урядом
2. Приватне корпоративне, фінансування якого забезпечує роботодавець
3. Приватне індивідуальне, шляхом відкриття співробітником особистих рахунків в банках, пайових фондах і страхових компаніях.

Держава гарантує пенсію в розмірі \$300 для тих, хто взагалі не має стажу роботи. Якщо є хоча б невеликий стаж, пенсія складатиме близько \$600. Рядові пенсії (накопичувальні з приватних пенсійних фондів, куди все життя вкладаються кошти) мають мінімальний розмір \$700-\$800. На неї претендують наймані робітники, заробітна плата яких складала \$2,5 тис. на місяць. Наприклад інженери, ІТ-спеціалісти із заробітної платою близько \$8000 тис.

отримують пенсію близько \$1,5 тис. Найбільше отримують пенсіонери-військові, держслужбовці та співробітники авіакомпаній - \$2- \$3 тис.

Проте третина американців не має пенсійних заощаджень, це означає, що цим людям доведеться працювати і після досягнення пенсійного віку. На сьогоднішній день відсоток працюючих пенсійного віку (вище 67 років) у США постійно зростає.

Діяльність всіх страховиків США ретельно аналізується трьома консалтинговими організаціями A.m.best, Moody S, Stan-dart&poors, які щокварталу видають каталоги по їх роботі. Вони публікують офіційні рейтинги страхових організацій за надійністю для клієнта і дані за станом їх платоспроможності. Основними показниками, що аналізуються, є: фінансове положення, виплата за позовами і рівень сервісу, безпека і запобігання втратам, гнучкість в роботі організації, вартість послуг. Рівень втрат, доходи і коефіцієнт прибутку по інвестиціях, і рівень дебіторської заборгованості вважаються основними критеріями ефективності роботи страховика.

Таблиця 3.1

Особливості ринків страхування життя США, Японії та Німеччини

Види державного впливу	Сполучені Штати Америки	Японія	Німеччина
Регулювання	Відсутнє федеральне законодавство про страхування та орган, що контролює страхову діяльність	Держава жорстко контролює страхову діяльність	
Види діяльності	Страховики можуть здійснювати окрім страхування інші види діяльності		Страховики не можуть здійснювати інші види діяльності окрім страхування
Заходи державного стимулювання страхування життя	Державою субсидується пенсійне страхування; податкові пільги	Держава субсидує пенсійне та медичне страхування	Держава субсидує програми страхування життя; частину страхових внесків сплачує роботодавець; податкові пільги
Фонд щодо захисту інтересів страхувальників	Відсутній	Створено дві корпорації щодо захисту інтересів страхувальників	Відсутній
Надійність	Ринок страхування життя набув високого рівня надійності		

Отже, найбільш розвинений ринок страхування життя у США, Японії та Німеччині. У Німеччині та Японії держава жорстко контролює страхову діяльність. У США відсутнє федеральне законодавство про страхування та орган, який би контролював діяльність страхових компаній. Кожен Штат має своє власне законодавство, що регулює страхування. Кожна з цих країн має широкий вибір страхових продуктів зі страхування життя, які варіюються за ціною. В країнах є універсальні страхові продукти, які можуть собі дозволити прості жителі. Страхові ринки страхування життя в цих країнах набули сталого розвитку і високого рівня надійності. В США та Японії страховики можуть здійснювати окрім страхової діяльності трастові операції. Також в США страховики є кредиторами, займаються чековим обслуговуванням клієнтів, операціями з нерухомістю, цінними паперами, а також управляють майном та капіталом за дорученням клієнтів. Це робить страховиків більш стійкими в разі несприятливих ситуацій з окремими видами страхування. Крім того страховики є потужними інвесторами, які є власниками великої кількості цінних паперів та масштабних інвестицій на внутрішньому і зовнішніх ринках. В Україні можна імплементувати жорсткий контроль страхової діяльності, встановити державні гарантії, щодо захисту інтересів страхувальників, створювати страхові продукти орієнтовані на споживачів, а також заходи стимулювання страхування життя.

3.2. Перспективи страхування життя в Україні з урахуванням чинників, що стримують його розвиток

У розвинутих країн страхування входить до стратегічних секторів економіки, адже страхування є важливим елементом економічного середовища, підвищує рівень життя населення за рахунок забезпечення надійного страхового захисту, а також страхування підвищує інвестиційний потенціал і сприяє збільшенню національного багатства.

В останні роки спостерігається розвиток ринку страхування життя в Україні: зростають обсяги валових страхових премій та показник їх відношення до ВВП. Але у порівнянні із зарубіжними країнами, страховий ринок України характеризується недостатньою розвиненістю, недосконалою структурою, переважанням укладання короткострокових договорів, слабким розвитком перестраховання, нестабільністю фінансового стану страхових компаній, що призводить до несвоєчасного виконання зобов'язань перед страхувальниками та їх банкрутства.

Високий рівень розвитку ринку страхування життя в зарубіжних країнах і у Європі в цілому свідчить про високу ефективність їх законодавчої бази та стандартів страхування життя. Тому впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні може пришвидшити розвиток економіки, а також дозволить входження національного страхового ринку у міжнародне страхове співтовариство. Підходити до цього питання необхідно з урахуванням внутрішніх можливостей держави, пов'язаних із її економічним і політичним становищем, фінансовою стабільністю і законодавчою базою зі страхування життя.

Передумовою активізації розвитку ринку страхових послуг є макроекономічна стабілізація та зростання рівня життя населення, створення умов для активізації інвестиційної діяльності страховиків. Проведене дослідження доводить пряму залежність показників розвитку ринку страхування життя від економічної ситуації в країні на рівні добробуту населення. Зростання тенденції розвитку ринку страхування життя в Україні можна забезпечити шляхом підвищення конкурентоспроможності страхових компаній через збільшення дохідності інвестиційної діяльності. Для цього необхідно створити належні умови на економічному середовищі України: реформування економіки у цілому відповідно до вимог євроінтеграції і глобалізації, на мікрорівні формувати збалансовану структуру страхового портфеля страхових компаній, ефективну маркетингову політику щодо страхових послуг, підвищення кваліфікації співробітників, тощо. Також

позитивно вплине на розвиток ринку страхування життя підвищення рівня діджиталізації компаній.

Як було наголошено, негативно на рівень страхування життя впливає низький рівень попиту серед громадян, тому держава має гарантувати надійність страхових компаній та стимулювати населення на купівлю полісів зі страхування життя. Для досягнення вище названих цілей держава має впровадити наступні заходи, відображені на рис. 3.5.

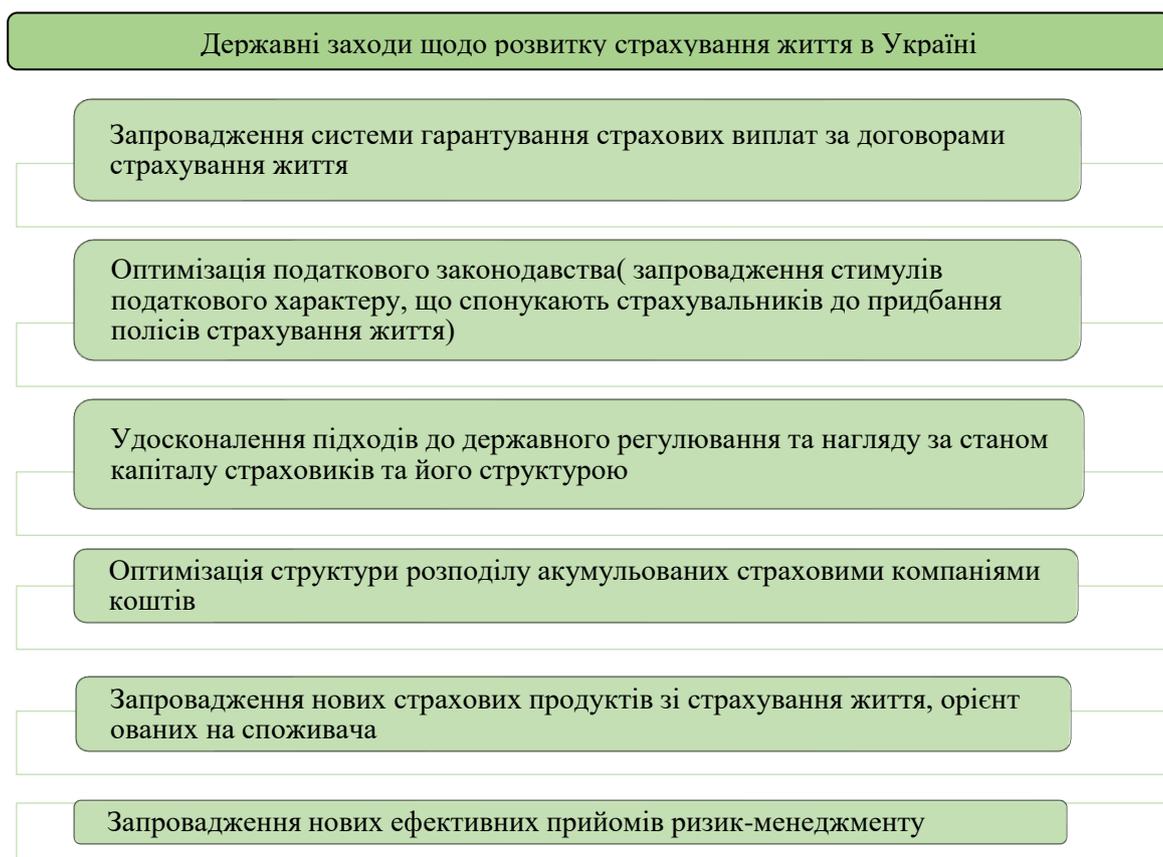

Рис. 3.5. Заходи державного впливу щодо гарантування надійності страхових компаній та стимулювання населення на страхування життя

Крім цього, досвід економічно розвинених країн доводить, що формування повноцінного добровільного ринку страхування життя залежить від рівня доходів населення. Ринок страхування буде розвиватися інтенсивніше, якщо у люди матимуть більше вільних коштів, які вони будуть намагатися зберегти і примножити найбільш привабливими для себе методами. У зарубіжних країнах частіше це страхування.

Разом з цим необхідно підвищувати якість надання послуг зі страхування життя. Забезпечуючи це держава повинна впливати безпосередньо на страхові компанії. Державний нагляд має бути спрямований на посилення якості виконання функцій щодо нагляду за страховою діяльністю у напрямках запобігання банкрутства страховиків, порушення ними зобов'язань перед страхувальниками, шахрайства, наприклад здійснення псевдострахування з метою відмивання грошових коштів, виплати керівникам та іншим відповідальним особам підприємств, особливо державного сектора, незаконних комісійних винагород. Таке регулювання сприяє посиленню ролі на страховому ринку компаній, які мають стійке фінансове положення і не допущенню на ринок спекулянтів і фіктивних компаній. Однак, сьогодні існує проблема монополізації ринку страхування життя України та домінування іноземних страховиків над національними. Тому влада має створити привабливі умови для створення національних страхових компаній і подальшого їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Для українського ринку страхування життя може стати корисним приклад рейтингової системи США. Вона полягає у створенні декількох консалтингових організацій, що будуть аналізувати діяльність страхових компаній з різних сторін та на їх основі публікувати офіційні рейтинги страховиків. Окрім рейтингових критеріїв, що публікує онлайн-журнал «Фореншурер», можна аналізувати такі показники, як фінансове положення, виплату за позовами і рівень сервісу, безпеку і запобігання втратам, гнучкість у роботі організації, вартість послуг, а також ефективність інвестиційної діяльності.

Досвід Німеччини у розвитку страхової діяльності в галузі страхування життя пропонує тісний взаємозв'язок страхового бізнесу з значним промисловим капіталом та суровий контроль держави. У розвинутих країнах страхові компанії, окрім страхової діяльності можуть надавати банківські послуги, займаються операціями з нерухомістю, цінними паперами та іншим, можуть керувати активами клієнтів за їх дорученням. Для українських

компаній здійснення трастових операцій може надати страховим компаніям більшої стійкості на ринку, а також додатковий дохід.

У розвинутих країнах світу створені інститути, які обслуговують і контролюють страховий бізнес. Нині це актуально і для України, оскільки давно назріла необхідність організації експертних служб: сюрвейєрів, кваліфікованих менеджерів, консультантів з питань ризиків, інспекторів за позовами. Експертні служби повинні відповідати сучасним вимогам за рівнем технічного оснащення, спеціалізованих та експертних методик. У страхових організаціях відчувається нестача спеціалістів з актуарних розрахунків, статистики, юристів у галузі страхування.

Фінансові ресурси, які акумулюються страховими організаціями, виступають джерелом інвестицій в економіку. У розвинених країнах світу страхові компанії за обсягом інвестиційних вкладень випереджають загальноновизнаних інституціональних інвесторів – банки й інвестиційні фонди. Складна економічна ситуація в Україні є значною перешкодою для підвищення активності страховиків. Фінансова нестабільність, наявність високих інвестиційних ризиків та нерозвиненість фондового ринку обумовлюють консервативність страхових компаній щодо управління інвестиційним портфелем та низький рівень ефективності розміщення страхових резервів. Одне із основних завдань держави полягає у створенні умов для активізації інвестиційної діяльності національних фінансових посередників. Інвестиційна діяльність в українських страхових компаніях тільки починає розвиватися. Страховикам сьогодні необхідно створити передумови для подальшого перетворення страхових компаній у потужних інституційних інвесторів, яким би довіряли громадяни.

Для підвищення перспективності ринку страхування життя, держава повинна розробити та запровадити механізм надання допомоги страховим компаніям, які опинилися на межі банкрутства. Це збільшить стійкість страхової системи, що в подальшому позитивно позначиться на кон'юнктурі ринку. Також на рівні держави необхідно розробити заходи, що

спрямовуватимуться на розв'язання проблем монополізації ринку страхування життя.

У світі існує три типи підходів до державного регулювання страхової діяльності: ліберальний, авторитарний та змішаний тип регулювання. Найдоцільнішим типом регулювання страхування життя в Україні є авторитарний тип. Велика кількість невирішених проблем на вітчизняному ринку не дозволяє ліберально відноситись до страхової діяльності, а специфіка державного нагляду в Україні робить неможливим використання змішаного типу. Авторитарний тип дозволить державі ефективно впливати на діяльність ринку страхування життя. Такий тип регулювання характерний для страхового ринку Німеччини.

Для забезпечення зростання обсягів страхування життя необхідно розвивати перестрахову діяльність, яка здатна надати ринку стійкість, підвищити привабливість компанії для потенційних клієнтів. В Україні більшість перестрахових операцій здійснюється іноземними страховими компаніями, така ситуація має свої вигоди, але і недоліки теж.

Перспективним кроком може стати створення галузевої організації за страхування життя. В Україні вже є досвід створення подібних організацій («Моторне (транспортне) страхове бюро», «Ядерний страховий пул» та ін.), як які реально проводять свою діяльність та мають вплив на страховий ринок.

Бюро зі страхування життя повинне взяти на себе наступні завдання:

- гарантування платоспроможності страховиків-учасників;
- розрахунок страхових тарифів;
- розробка нових послуг у сфері страхування життя;
- співробітництво з українськими та міжнародними організаціями, які проводять діяльність у сфері страхування життя;
- збирання актуальної інформації;
- створення та управління резервними фондами.

Крім усього переліченого потрібно забезпечити якісну підготовку кадрів із оцінки ризиків страхування життя.

Рівень надання послуг у сфері страхування життя напряму залежить від рівня кваліфікації працівників. Для цього необхідно щоб була відповідна інфраструктура освіти, забезпечення студентів відповідних спеціальностей можливість стажування та проходження практики у вітчизняних компаніях, що здійснюють страхування життя, та подібних установ за межами України. Необхідно надати можливість працівникам страхової галузі підвищувати свій кваліфікаційний рівень.

Війна, яка триває в Україні, спричиняє значні руйнування, завдає шкоди майну та інфраструктурі, викликає кризові явища в економіці. На даний час і після завершення війни держава зосереджена на вирішенні першочергових проблем. Оскільки страхування життя не має значного впливу на економіку України, а навпаки є залежним від економічного середовища, вирішення проблем цього сектора відійшли на другий план.

Національний банк рекомендував страховикам спростити процедуру врегулювання страхових випадків, шляхом використання електронних документів і їх копій у разі ускладнення можливості отримання їх оригіналів, а також ведення роботи дистанційно.

НБУ в свою чергу не буде проводити інспекційні перевірки страхових організацій та продовжив термін здачі фінансової звітності. Було продовжено строк для приведення діяльності страховиків у відповідність до вимог нового Положення про ліцензування.

У повоєнні часи влада планує залучення страховиків до пріоритетних напрямів розвитку економіки. Зокрема, іпотечного фінансування, лізингових операцій, інформаційних технологій та інвестування. Будуть створюватись передумови для широкого впровадження медичного страхування.

Таким чином, ринок страхування життя тісно пов'язаний із іншими галузями економіки, економічним та політичним становищем в країні, рівнем життя населення та дуже чутливий до змін на макрорівні. Держава повинна забезпечити стійкість страхових організацій. Проте страхування життя не буде ефективно та стабільно функціонувати в умовах складного економічного

стану в країні та неможливої непередбачуваності майбутнього. Ще дуже важливим є стимулювання з боку держави інвестиційну діяльність. Необхідно створити належні умови на інвестиційному ринку України, зробити його привабливим для інвесторів та надійним. Також необхідно стимулювати розвиток фондового ринку України.

Отже, на світовому ринку страхування 60% валових страхових премій складають премії за договорами страхування життя. Світовий ринок страхування життя характеризується широкою різноманітністю страхових продуктів, які б підходили різним верствам населення.

Страхування життя розвивається швидше в країнах з вищим рівнем життя населення. Майже у всіх промислово-розвинутих країнах страхування життя є випробуваним та популярним інструментом для індивідуального заощадження і примноження тимчасово вільних коштів, а також забезпечення в старості.

До найбільш розвинених страхових ринків зі страхування життя відносять ринки США, Японії та Німеччини. На страховому ринку Німеччини діє понад 2000 страхових компаній. В цій країні страховикам дозволено одночасно здійснювати ризикове та лайфове страхування. Крім того Німеччина – світовий центр перестраховання. Важливою складовою соціального захисту в Німеччині є пенсійне страхування. Пенсія кожного пенсіонера в країні має різні джерела надходжень. Протягом своєї трудової діяльності німці використовують всі найбільш безпечні можливості для вкладів у свою забезпечену старість. Протягом довгого часу в країні не було виявлено жодного випадку неплатоспроможності страхової компанії. Тому держава здійснює жорсткий контроль зі свого боку та плану його посилення в подальшому, оскільки гарантійних фондів зі страхування життя вона не має.

Високий рівень розвитку страхування життя в Японії спричинений відсутністю протягом довгого часу системи соціального захисту, тому японці були змушені убезпечувати своє майбутнє самостійно і зверталися до

страхових компаній. В країні страховикам заборонено здійснювати іншу діяльність окрім страхової, однак за дозволом міністерства фінансів можуть здійснювати трастові операції і нести за це відповідну відповідальність перед державою. Страхові компанії зі страхування життя в країні є найсильнішими власниками акцій та облігацій приватних страховиків та державних корпорацій. В Японії створено дві корпорації щодо захисту інтересів страхувальників: одна відповідає за страхування життя, інша за ризиковими видами страхування. Як і в Німеччині, в Японії держава чітко регулює діяльність компаній. Так страховики не можуть змінювати тарифні ставки без дозволу Міністерства фінансів.

Очолює рейтинг світових лідерів у галузі страхування Сполучені Штати Америки. Страховий бізнес в країні відрізняється великим розмахом. Страхові монополії країни контролюють близько 50% загалом страхового ринку індустріально розвинених країн. На страховому ринку США працює понад 10 тис. компаній, 2 тис. з них займаються страхуванням життя.

Страховий ринок США особливий високим рівнем відповідальності перед страхувальниками, широкою сферою послуг та вузькою «специфікою» багатьох страхових компаній.

Страхування життя в Америці користується попитом тому, що американці усвідомлюють його вигоду. Серед існуючих видів договорів страхування життя найбільшим попитом користується Універсальна страховка, а також страхування на випадок смерті та страхування-внесок.

Страховими компаніями в США є багатофункціональні фінансово-кредитні установи та холдинги. Через дочірні компанії крім страхування вони займаються кредитуванням, чековим обслуговуванням клієнтів, операціями з нерухомістю, цінними паперами, а також управляють майном та капіталом за дорученням клієнтів.

В порівнянні із зарубіжними країнами, страховий ринок України характеризується недостатньою розвиненістю, недосконалою структурою, переважанням укладання короткострокових договорів, слабким розвитком

перестраховання, нестабільністю фінансового стану страхових компаній, що призводить до несвоєчасного виконання зобов'язань перед страхувальниками та їх банкрутства. Передумовою активізації розвитку ринку страхових послуг є макроекономічна стабілізація та зростання рівня життя населення, створення умов для активізації інвестиційної діяльності страховиків. Пришвидшити розвиток ринку страхування життя може впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні з урахування економічних та політичних особливостей нашої країни.. Зростання тенденції розвитку ринку страхування життя в Україні можна забезпечити шляхом підвищення конкурентоспроможності страхових компаній через збільшення дохідності інвестиційної діяльності. Держава має гарантувати надійність страхових компаній та стимулювати населення на купівлю полісів зі страхування життя. Одне із основних завдань держави полягає у створенні умов для активізації інвестиційної діяльності.

Війна в Україні спричинила значне зниження надходжень страхових премій, обмеження в діяльності компаній, ускладненням доступу до офісів та оригіналів документів. Слід очікувати, що після закінчення війни, грошові кошти держави будуть направлені на задоволення першочергових потреб, питання страхування життя відійде на другий план. Страховики змушені пристосовуватися до обставин, що склалися, шляхом переведення роботи у дистанційний режим, спрощення процедури врегулювання страхових випадків, шляхом використання електронних документів і їх копій у разі.

НБУ, в свою чергу, намагається підтримувати діяльність страхових компаній на належному рівні та спростив ряд вимог. У повоєнні планується залучення страховиків до пріоритетних напрямів розвитку економіки. Будуть створюватись передумови для широкого впровадження медичного страхування.

ВИСНОВКИ

1. Страхування життя – це довгострокове накопичувальне страхування, об'єктом страхування якого є життя та працездатність людини. Страхування життя є гарантом фінансової стабільності громадян при втраті ними працездатності, довгострокового лікування, встановлення інвалідності, досягнення пенсійного віку. Окрім цього, воно є потужним джерелом довгострокових інвестицій. Страхування життя є одним із основних механізмів забезпечення соціальної стабільності країни. Забезпечує зменшення тиску на економіку і бюджет держави та доповнює систему державного соціального захисту. Задовольняючи бажання безпеки та забезпечуючи гарантований дохід, страхування може сприяти підвищенню якості життя.

2. До основних видів страхування життя відносять: змішане страхування, страхування дітей, страхування життя позичальника кредиту, довгострокове страхування життя працівників підприємств за рахунок коштів роботодавця, страхування додаткової пенсії.

3. Основою системи законодавчого регулювання страхового ринку є Конституція України та Закон України «Про страхування». Уповноваженим органом, що здійснює нагляд за страховою діяльністю в Україні є Національний банк України.

4. В контексті оцінки стану ринку страхування життя в Україні було проаналізовано в динаміці ряд абсолютних та відносних показників, серед яких загальна кількість компаній та питома вага лайфових страхових компаній; обсяг акумульованих страхових премій; частка валових премій у відношенні до ВВП; сума страхових виплат у результаті настання страхового випадку; вартість страхових резервів, активів тощо. Складні макроекономічні та політичні умови в країні спричинили скорочення чисельності страхових компаній. Протягом 2017–2021 років загальна кількість страховиків, що здійснюють страхування життя зменшується із 33 до 13 компаній. В Україні

станом на 2019 рік застраховано 5-7% населення. Питома вага укладених договорів страхування життя в загальній кількості договорів страхування зростає до 9% (5033,3 тис. одиниць). Найменшим попитом користується пенсійне страхування, найбільшим – договори змішаного страхування.

В загальному обсязі валових страхових премій страховиків, страхові премії зі страхування життя у 2020 складають 11%. Частка валових страхових премій у відношенні до ВВП протягом 2017–2020 років має позитивну динаміку, але залишається на дуже низькому рівні. Найбільший обсяг страхових премій і виплат у 2020–2021 роках здійснено за договорами накопичувального страхування. Загальний обсяг страхових резервів протягом аналізованого періоду має позитивну динаміку. Частка резервів зі страхування життя в загальному обсязі сформованих страхових резервів складає близько 36%. Активи страховиків, що здійснюють страхування життя складаються четверту частину активів усіх страховиків, що діяли на дату звітності. За 5 років обсяг активів страхових компаній зі страхування життя зросли на 5 661,5 млн. грн.

Можна зробити висновок, що в Україні основні показники розвитку ринку страхування життя в десятки разів нижчі за відповідні показники розвинутих країн світу, але стабільно покращуються. Ринок страхування життя України увійшов до ТОП-3 динамічних ринків країн світу.

Частка найбільших трьох страхових компаній «life» України за збором валових страхових премій за 9 місяців 2021 року складає 60%. Це є ознакою монополізації ринку страхування життя.

5. Найбільшими страховими компаніями зі страхування життя є «MetLife», «ТАС» та «PZU Україна страхування життя». Вони очолюють більшість рейтингів страхових компаній. Винятком став рейтинг за розміром власним капіталом, який очолила СК «Уніка життя». ТОП-3 страхових компаній є найнадійнішими і найбільш стійкими в порівнянні з іншими. Страхова компанія «Уніка життя» складає серйозну конкуренцію СК «PZU Україна страхування життя». Майже всі страхові компанії, що очолюють

страхові рейтинги мають закордонне походження, виняток лише страхова компанія «ТАС».

6. Розвиток ринку страхування життя України стримується низкою зовнішніх та внутрішніх факторів. Зокрема, недосконала нормативно-правова база; відсутність економічної стабільності; високий рівень інфляції; війна на території України; низький попит на страхові послуги зі страхування життя; неплатоспроможність населення; недостатній рівень надійних інвестиційних програм та слабкий розвиток фондового ринку; мала кількість потужних конкурентоспроможних українських страхових компаній зі страхування життя; прояви монополізму; вузький асортимент продуктів зі страхування життя; низька технологічність здійснення страхових операцій; недостатня ефективність стратегічного менеджменту страхових компаній та систем управління ризиками та внутрішнього контролю; недосконалість системи інформаційно-аналітичного забезпечення страхової діяльності. Страхування життя тісно пов'язане із станом економіки в країні. Результати діяльності страховиків, що здійснюють страхування життя, мають високу залежність від макроекономічної стабільності, а також рівня ділової активності в країні.

7. У розвинутих країн страхування входить до стратегічних секторів економіки. Найбільш розвинений ринок страхування життя у США, Японії та Німеччині. Страхові ринки страхування життя в цих країнах набули сталого розвитку і високого рівня надійності. У Німеччині та Японії держава жорстко контролює страхову діяльність. У США відсутнє федеральне законодавство про страхування та орган, який би контролював діяльність страхових компаній. Кожна з цих країн має широкий вибір страхових продуктів зі страхування життя, які варіюються в ціні. В країнах створені універсальні страхові продукти, які можуть собі дозволити різні верстви населення. В США та Японії страховики можуть здійснювати окрім страхової діяльності трастові операції. Також в США страховики є кредиторами, займаються чековим обслуговуванням клієнтів, операціями з нерухомістю, цінними паперами, а також управляють майном та капіталом за дорученням клієнтів. Крім того

страховики є потужними інвесторами, які є власниками великої кількості цінних паперів та масштабних інвестицій на внутрішньому і зовнішніх ринках.

8. Передумовою активізації розвитку ринку страхових послуг є макроекономічна стабілізація та зростання рівня життя населення, створення умов для активізації інвестиційної діяльності страховиків. Державі необхідно провести реформування економіки у цілому відповідно до вимог євроінтеграції і глобалізації, на мікрорівні формувати збалансовану структуру страхового портфеля страхових компаній, ефективну маркетингову політику щодо страхових послуг, підвищення кваліфікації співробітників, тощо.

Держава має гарантувати надійність страхових компаній та стимулювати населення на купівлю полісів зі страхування життя. Разом з цим необхідно підвищувати якість надання послуг зі страхування життя. Влада має створити привабливі умови для створення національних страхових компаній і подальшого їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Для підвищення перспективності ринку страхування життя, держава повинна розробити та запровадити механізм надання допомоги страховим компаніям, які опинилися на межі банкрутства. Необхідно розвивати перестрахову діяльність, яка може підвищити стійкість страхового ринку та підвищує привабливість компанії в очах потенційних клієнтів. Перспективним кроком може стати створення галузевої організації за страхування життя.

Розвиток ринку страхування життя тісно пов'язаний з рівнем платоспроможності населення, інфляційними очікуваннями і розвитком національної економіки. В Україні страхування життя знаходиться на стадії розвитку і має проблеми та фактори, що стримують цей розвиток.

Завдяки новим рамковим умовам у сфері страхового права та новій організації контролю на правовому та організаційному рівні зроблено перші важливі кроки, які сприяють розвитку та посиленню ринку страхування життя. Однак у цій сфері залишається ще багато роботи, оскільки страхова справа загалом і страхування життя зокрема тісно пов'язані з усіма важливими секторами економіки та соціальної політики. Тому необхідно ретельно

узгоджувати заходи щодо посилення страхування життя з усіма важливими аспектами та діючими особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про страхування» від 07 березня 1996 р. (поточні редакція від 01.01.2022) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Говорушко Т.А., Страхування. Львів: Магнолія, 2006. 328 с.
3. Класифікація видів особистого страхування. URL : <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=10052>
4. Переваги та недоліки накопичувального страхування життя. URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/50642-perevagi-ta-nedolikinakopichuvalnog-o-strahuvannya-zhittyia.html>
5. Базилевича В. Д. Страхування: підручник. Київ: Знання-Прес, 2008. 1019 с.
6. Божко Є.О., Дейбук Д.В. «Страхування дітей, особливості пропонування та перспективи розвитку в Україні». URL : <http://pck.kneu.edu.ua/?p=357>
7. Офіційний сайт ПАТ «СК «ТАС» life» : <https://taslife.com.ua>
8. Вовчак О. Д. Страхова справа: підручник. Київ : Знання, 2011. 391 с.
9. Органи державного нагляду за страховою діяльністю та їх функції. URL : <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=10047&chapt erid=3375>
10. Дані наглядової статистики НБУ. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
11. Онлайн-журнал НВ оновлена інформація про страхування URL: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/strahoviy>
12. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL : <http://nfp.gov.ua>.
13. Підсумки діяльності страхових компаній. URL : <https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/sk>

14. Білоус Н.М., Пелешанко А.В. Рейтингова оцінка діяльності страхових компаній в Україні зі страхування життя. *Економічні науки*. 2018. URL : <http://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/econ/article/view/ve320181>
15. Проблеми розвитку страхування в Україні : Науковий студентський збірник. Випуск 2. За заг. ред. проф. Плиси В. Й. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 148 с.
16. Юхименко П. І, Федосов В.М. Теорія фінансів : підручник. Київ : ЦУЛ, 2010. 576 с.
17. Рябенко Г.М., Сіренко Н.М., Кравченко А.С.. Страхування : навч. посібн. Миколаїв : МНАУ, 2014. 429 с.
18. Гаманкова О. О. Страховий ринок України у глобальному страховому просторі. *Фінанси України*. 2012. № 5. 67 с.
19. Залетов О. М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2007. 20 с.
20. Клапків Ю. М. Аналіз інституціонального розвитку ринку страхування життя в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*.. Херсон, 2017. №25. Частина 2. С. 131-134.
21. Козьма І. І. Сучасний стан розвитку ринку страхування життя в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*, 2014. № 1. С. 165-170.
22. Кулина Г. М. Сучасні тенденції розвитку страхування життя у світі *Економічний аналіз*. 2014. С. 27-33.
23. Осадець С.С. Страхування. Київ: КНЕУ, 2002. – 599 с.
24. Алексеев І. Страхові послуги: навчальний посібник для студ. 4 курсу спец. Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів: Вид-во Національного ун-у «Львівська політехніка», 2006. 203 с.
25. Бігдаш В. Страхування: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2006. 444с.

26. Плиса В. Страхування: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2006. 391 с.
27. Лащик І., Кондрат І., Віблій П., В. Блець. Страхувальний ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку *Галицький економічний вісник* 2020. №5. С. 105-112 .
28. Клапків Ю. М. Аналіз інституціонального розвитку ринку страхування життя в Україні *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. Херсон, 2017. №25. Частина 2. С. 131-134.
29. Горбач Л.М., Каун О.Б., Ринок фінансових послуг: навчальний посібник. Київ. Кондор, 2009. 436 с.
30. Гутко Л.М. Страхувальний ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2008. №7. С. 34-36.
31. Онлайн-журнал про страхування «Фориншурер». URL : <https://forinsurer.com>
32. Офіційний сайт страхової компанії «MetLife». URL : <https://www.metlife.ua/>
33. Офіційний сайт страхової компанії «PZU Україна страхування життя». URL : <https://www.pzu.com.ua/ru/about/company/pzuukr.html>
34. Офіційний сайт страхової компанії «УНІКА ЖИТТЯ». URL : <https://uniqa.ua/ru/private/life/zhizn/>
35. Офіційний сайт страхової компанії «КД life». URL : <https://www.kd-life.com.ua/>
36. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/50642-perevagi-ta-nedoliki-nakopichuvalnogo-strahuvannya-zhittya.html>
37. Зоря С.П., Чумак В.Д., Мисник Т.Г. Особливості функціонування страхового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6783>

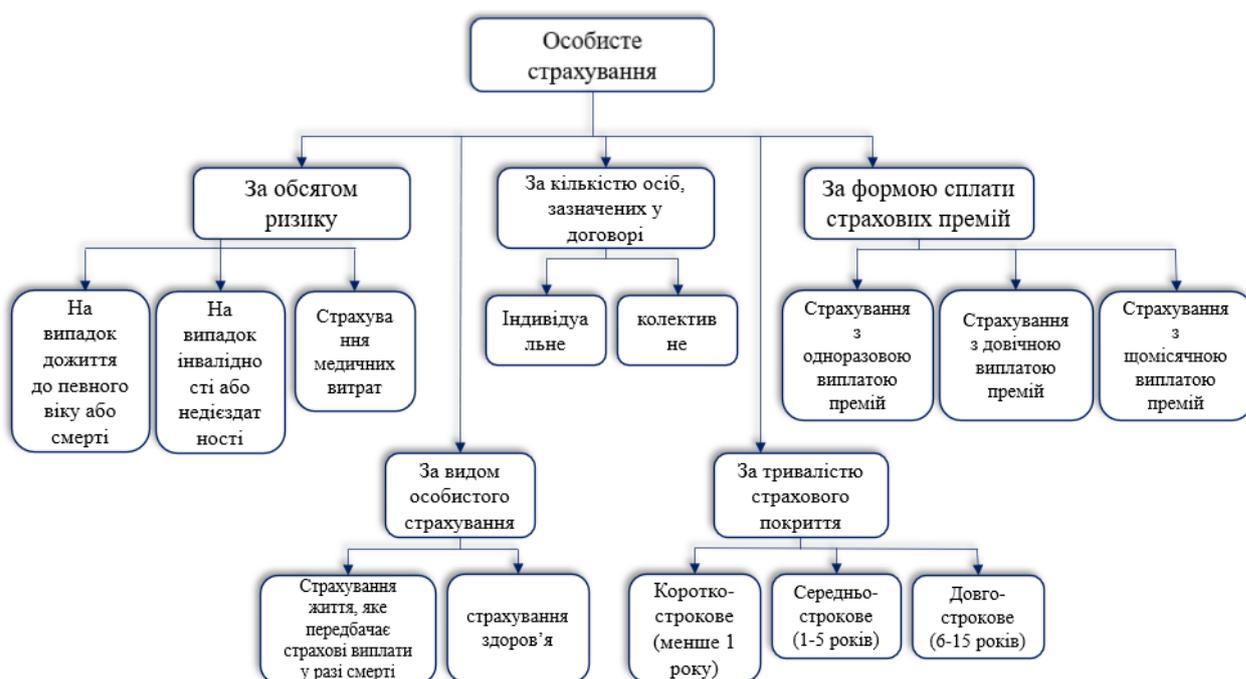
38. Соціально-економічний розвиток України за січень-квітень 2018 р. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2018/soes/ukr/sed/ser_04_2018.pdf
39. Тривалість життя населення у країнах світу. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/28/infografika/suspilstvo/skilky-zhyvut-koly-vuxodyat-pensiyu-hromadyany-riznyx-krayin>
40. Інформація про демографічне навантаження в Україні. URL : <https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2021/DP1920210201>
41. Інформація про стан інвестиційних процесів в економіці України. URL : https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protseviv.html
42. Стешенко О.Д., Гамора В.О. Дослідження ринку страхування життя в Україні в умовах євроінтеграції 2019. URL : <http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/186324>.
43. Криклій А. С., Пікус Р. В. Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід. URL: <http://www.economy.in.ua/index.php?iid=7&operation=9>
44. Городніченко Ю.В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С. 569-573
45. «Finbalance Фінанси та економіка». Місце ринку страхування життя України у світі. URL : <https://finbalance.com.ua/news/ukranskiy-rinok-strakhuvannya-zhittya---83-iy-u-sviti---swiss-re>
46. Лаврук Н.А., Петрик Є.В. Динаміка розвитку страхування життя в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С.1143-1148.
47. Перетяжко А. Страховий ринок України під час воєнного стану. URL : <https://forinsurer.com/news/22/04/13/41116>
48. Джуччі Р., Хенке Ф. Інформація про страховий ринок Німеччини URL: <https://forinsurer.com/public/05/01/02/1737>
49. Ведишива А. Інформація про страховий ринок Німеччини URL: <https://taslife.com.ua/blog/germany>

50. Ведишива А. Інформація про страхування життя в США URL: <https://taslife.com.ua/blog/usa-life-insurance>
51. Ведишива А. Інформація про страхування життя в Японії URL: <https://taslife.com.ua/ru/blog-ru/japan>
52. Каракулова І. Фонди гарантування виплат за договорами страхування життя: зарубіжний досвід. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2012. № 133. С. 47-49.
53. Коваль О. П. Щодо запровадження Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. *Фінанси України*. 2014. №3. С. 61-68.
54. Кривицька О. Р. Страхування життя як альтернативне джерело задоволення потреб населення. *Соціальна економіка*. 2017. № 1. С. 28-33.
55. Савчук С. Ринок небанківських фінансових послуг після війни. *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/25/687455/>
56. Приступа Л. А. Страхування життя: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 7. С. 230-234.
57. Стецюк Т. І. Сутність страхування життя: значення, функції, ризику. *Наука й економіка*. – 2015. №1. С. 154-160.
58. Чвортко Л. А. Тенденції розвитку страхування життя в Україні в умовах економічної нестабільності *Сталий розвиток 2030: економічна, соціальна, екологічна та політична складові* : матеріали доповідей міжнародної міждисциплінарної конференції (Грузія, Тбілісі, 2017). Львів, 2017. – С. 116-121. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/7774>
59. Криклій А. С., Пікус Р. В. Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід. URL: <http://www.economy.in.ua/index.php?iid=7&operation=9>

60. Волохова Л. Ф., Захаренко В. В. Зарубіжний досвід розвитку ринку страхування життя як чинник впливу на українські реалії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2019. № 35. С. 137-142.
61. Лобова О. М. Тенденції страхування життя в Україні. *Финансовые услуги.* 2017. №2. С. 27-33
62. Приступа Л. А. Страхування життя: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Причорноморські економічні студії.* 2016. № 7. С. 230-234.
63. Цуркан І. М. Розвиток ринку страхування життя в контексті забезпечення соціального захисту населення України *Економічний простір.* 2017. № 123. С. 127-143.
64. Особисте страхування URL : https://lifar-o-a.at.ua/tyru3m/lekcii/lekcija_5.pdf.
65. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://forinsurer.com/stat?fbclid=IwAR0njAmkhuFKiw0_azJb9gCSBj19JNhJF46l0M5XOdjaYZCYiVqy_qhBxk.
66. Економічний зміст та класифікація особистого страхування URL : <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=10052>
67. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях: навч. Посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010, 318 с.
68. Ринок страхування життя в Україні. URL: <http://poglyad.com/students/item-21989>
69. Страхування життя та його основні види. URL: <http://www.enbv.narod.ru/text/Econom/strah/str/08.html>
70. Ярошенко С. Л. Проблеми становлення та розвитку страхового ринку життя в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2012. № 4. (83). С. 86-93
71. Шірінян Л. Конкурентоспроможність страхового ринку України в сучасних умовах. *Економіка України.* 2011. № 7. С. 37-48

72. Цуркан І. М. Розвиток ринку страхування життя в контексті забезпечення соціального захисту населення України. *Економічний простір*. 2017. № 123. С. 127-143.
73. Фарат О. І. Розвиток ринку страхування життя в Україні в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00. Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж.. Львів, 2009. 21 с.
74. Супрун А. А. Страховий ринок України в умовах системної кризи. *Фінанси України*. 2013. № 9. С. 68-75
75. Рябенко Г. М., Зінгаєва Н. Є. Страхування : курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2017. 77 с.
76. Яворська Т.В. Страхові послуги : навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 350 с.
77. Супрун А. А. Страхові послуги : навч. Посібн. Київ. : Ліра-К, 2014. 248 с.
78. Фисун І.В. Страхування : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2011. 240 с.
79. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку. Київ: КНЕУ, 2011. 296 с.
80. Шратовський Г. Л. Страховий бізнес: управління розвитком : монографія. Київ: НТЕУ, 2011. 254 с.

ДОДАТКИ

Класифікація видів добровільного особистого страхування життя

Додаток Б

Показники діяльності зі страхування життя за 2017 рік, тис.. грн.

Код показника	Назва показника	Колонка: Усього	За договорами страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду	За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	За іншими договорами накопичувального страхування	За договорами страхування життя лише на випадок смерті	За іншими договорами страхування життя
1	2	3	4	5	6	7	8
010	Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	2 913 679,6	0,0	27 559,9	1 771 424,2	136 262,2	978 433,3
	Чисті страхові премії	2 913 679,6	0,0	27 559,9	1 771 424,2	136 262,2	978 433,3
	Чисті страхові виплати	556 288,4	0,0	2 684,5	515 868,0	3 669,6	34 066,3
011	від резидентів	2 907 232,1	0,0	27 423,9	1 765 299,8	136 262,2	978 246,2
012	у тому числі: від страхувальників - фізичних осіб;	2 808 380,0	0,0	26 210,8	1 740 420,9	131 111,0	910 637,3
013	від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	98 852,1	0,0	1 213,1	24 878,9	5 151,2	67 608,9
015	від нерезидентів	6 447,5	0,0	136,0	6 124,4	0,0	187,1
020	Частки страхових платежів (премій, внесків), що сплачуються перестраховикам	88 765,1	0,0	1,7	50 985,9	3 772,3	34 005,2
030	Резерви із страхування життя на кінець звітного періоду	8 389 585,9	10,2	91 965,9	7 970 554,7	22 603,0	304 452,1
031	у тому числі резерви довгострокових зобов'язань	7 987 883,2	10,2	91 766,2	7 586 352,6	19 276,4	290 477,8
040	Величина зміни резервів із страхування життя, у тому числі, яка відповідає:	982 987,6	-4,7	-5 143,9	863 930,2	9 273,7	114 932,3
041	інвестиційним доходам, що застосовуються для розрахунку страхових тарифів	227 153,8	0,3	2 387,7	223 167,8	177,5	1 420,5
042	індексації розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за офіційним індексом інфляції	62 056,8	0,0	0,0	62 056,8	0,0	0,0

Продовження додатку Б

1	2	3	4	5	6	7	8
043	частині інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя, що залишилась після передбачених статтею 9 Закону України “Про страхування” обов’язкових відрахувань в математичні резерви та вирахувань витрат страховика на ведення справи	314 207,5	0,0	5 895,6	302 420,2	1 141,1	4 750,6
044	загальному обсягу збільшення розмірів страхових сум та (або) страхових виплат (бонусів), які визначено за іншими фінансовими результатами діяльності згідно з договорами страхування, що передбачають участь страхувальника у інвестиційному доході страховика	25 717,8	0,0	0,0	25 717,8	0,0	0,0
045	величині зміни розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за договорами страхування, грошові зобов’язання за якими визначено у вільноконвертованій валюті або розрахункових величинах	58 714,8	0,0	182,8	58 499,9	27,0	5,1
050	Інвестиційний дохід, що отримується від розміщення коштів резервів із страхування життя	644 292,4	0,0	8 940,1	627 404,5	1 545,0	6 402,8
051	у тому числі направлений на збільшення резервів із страхування життя	508 251,2	0,0	7 591,7	496 887,3	1 312,6	2 459,6
060	Частка перестраховиків у резервах із страхування життя на кінець звітної періоду	363 462,8	0,0	0,5	346 740,3	1 317,3	15 404,7
061	у тому числі у резервах довгострокових зобов’язань (математичних резервах)	342 219,3	0,0	0,5	333 460,6	1 317,3	7 440,9
062	частка перестраховиків-нерезидентів	363 409,3	0,0	0,5	346 740,3	1 263,8	15 404,7
070	Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат	27 947,0	0,0	449,0	21 405,0	1 804,0	4 289,0
080	Страхові виплати	532 481,0	0,0	1 280,0	493 465,1	3 669,6	34 066,3
081	резидентам	526 027,4	0,0	1 280,0	487 011,5	3 669,6	34 066,3
082	у тому числі: фізичним особам;	493 432,6	0,0	1 104,0	455 737,0	3 229,8	33 361,8
083	юридичним особам (крім перестраховувальників);	32 594,8	0,0	176,0	31 274,5	439,8	704,5
085	нерезидентам	6 453,6	0,0	0,0	6 453,6	0,0	0,0
090	Страхові виплати у вигляді ануїтетів	23 807,4	0,0	1 404,5	22 402,9	0,0	0,0
100	Виплати викупних сум	209 304,0	0,0	2 459,0	206 797,7	18,0	29,3

Продовження додатку Б

1	2	3	4	5	6	7	8
130	Частки страхових виплат, що отримуються від перестраховиків	43 512,6	0,0	0,0	32 678,0	0,0	10 834,6
140	Частки викупних сум, що отримуються від перестраховиків	6 079,8	0,0	0,0	6 079,8	0,0	0,0
150	Максимальна страхова виплата, здійснена за окремим страховим випадком	22 013,0	0,0	809,7	15 762,7	149,1	5 291,5
160	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)	1 482 187,3	0,0	12 730,2	654 787,4	70 871,7	743 798,0
161	у тому числі: на агентські винагороди	1 455 046,6	0,0	12 730,2	628 345,1	70 324,7	743 646,6
170	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестраховування	469,0	0,0	0,0	105,0	7,0	357,0
180	Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися у звітному періоді	501,0	0,0	18,0	443,0	0,0	40,0
190	Витрати, що здійснюються у зв'язку з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися в попередніх звітних періодах	31,0	0,0	0,0	0,0	0,0	31,0
191	у тому числі на оплату судових затрат	31,0	0,0	0,0	0,0	0,0	31,0
200	Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду	1 424 058	0	1 508	210 190	59 053	1 153 307
201	у тому числі укладених на користь страхувальників	415 212	0	1 421	200 459	32 546	180 786
210	Кількість фізичних осіб, застрахованих упродовж звітного періоду	1 532 821	0	1 508	212 446	60 307	1 258 560
220	Кількість фізичних осіб, застрахованих на кінець звітного періоду	4 076 718	7	42 863	721 540	301 040	3 011 268
240	Кількість договорів страхування, за якими не виконано страхові зобов'язання у визначений договором страхування термін на кінець звітного періоду	187	0	0	168	12	7

* дані наглядової статистики НБУ [10]

Додаток В

Показники діяльності зі страхування життя за 2018 рік, тис. грн.

Код показника	Назва показника	Усього	За договорами страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду	За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	За іншими договорами накопичувального страхування	За договорами страхування життя лише на випадок смерті	За іншими договорами страхування життя
1	2	3	4	5	6	7	8
010	Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	3 906 151,0	0,0	44 635,4	2 187 911,3	198 055,2	1 475 549,1
	Чисті страхові премії	3 906 151,0	0,0	44 635,4	2 187 911,3	198 055,2	1 475 549,1
	Чисті страхові виплати	704 921,3	0,0	1 293,3	646 856,6	4 430,0	52 341,4
011	від резидентів	3 899 623,9	0,0	44 471,4	2 182 457,4	198 055,2	1 474 639,9
012	у тому числі: від страхувальників - фізичних осіб;	3 787 147,8	0,0	43 231,0	2 162 894,9	191 499,5	1 389 522,4
013	від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	112 476,1	0,0	1 240,4	19 562,5	6 555,7	85 117,5
015	від нерезидентів	6 527,1	0,0	164,0	5 453,9	0,0	909,2
020	Частки страхових платежів (премій, внесків), що сплачуються перестраховикам	100 362,3	0,0	2,6	58 604,4	2 383,3	39 372,1
030	Резерви із страхування життя на кінець звітного періоду	9 335 110,0	9,5	117 073,4	8 791 366,9	33 385,2	393 274,9
031	у тому числі резерви довгострокових зобов'язань	9 035 011,8	9,5	116 802,6	8 514 142,2	30 304,7	373 752,8
040	Величина зміни резервів із страхування життя, у тому числі, яка відповідає:	1 018 327,3	-0,7	25 568,2	851 361,2	11 174,7	130 224,0
041	інвестиційним доходам, що застосовуються для розрахунку страхових тарифів	246 093,9	0,3	2 797,0	243 038,4	169,0	89,2
042	індексації розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за офіційним індексом інфляції	83 533,0	0,0	0,0	83 533,0	0,0	0,0
043	частині інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя, що залишилась після передбачених статтею 9 Закону України "Про страхування" обов'язкових відрахувань в математичні резерви та вирахувань витрат страховика на ведення справи	372 502,2	0,0	8 599,2	360 374,9	2 513,1	1 015,0

Продовження додатку В

1	2	3	4	5	6	7	8
044	загальному обсягу збільшення розмірів страхових сум та (або) страхових виплат (бонусів), які визначено за іншими фінансовими результатами діяльності згідно з договорами страхування, що передбачають участь страхувальника у інвестиційному доході страховика	30 193,3	0,0	0,0	30 193,3	0,0	0,0
045	величині зміни розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за договорами страхування, грошові зобов'язання за якими визначено у вільноконвертованій валюті або розрахункових величинах	23 095,7	0,0	-42,1	23 148,0	-8,0	-2,2
050	Інвестиційний дохід, що отримується від розміщення коштів резервів із страхування життя	711 062,9	0,0	13 297,7	691 852,1	3 406,3	2 506,8
051	у тому числі направлений на збільшення резервів із страхування життя	607 609,9	0,0	11 302,1	592 497,8	2 709,7	1 100,3
060	Частка перестраховиків у резервах із страхування життя на кінець звітної періоду	351 618,9	0,0	0,9	334 632,4	1 527,1	15 458,5
061	у тому числі у резервах довгострокових зобов'язань (математичних резервах)	325 099,9	0,0	0,9	315 905,0	1 527,1	7 666,9
062	частка перестраховиків-нерезидентів	351 565,4	0,0	0,9	334 632,4	1 473,6	15 458,5
070	Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат	32 637,0	0,0	450,0	25 812,0	1 054,0	5 321,0
080	Страхові виплати	661 705,9	0,0	331,7	604 602,8	4 430,0	52 341,4
081	резидентам	657 413,2	0,0	331,7	600 402,7	4 430,0	52 248,8
082	у тому числі: фізичним особам;	612 161,9	0,0	331,7	565 463,6	3 827,1	42 539,5
083	юридичним особам (крім перестраховальників);	45 251,3	0,0	0,0	34 939,1	602,9	9 709,3
085	нерезидентам	4 292,7	0,0	0,0	4 200,1	0,0	92,6
086	у тому числі: фізичним особам;	4 292,7	0,0	0,0	4 200,1	0,0	92,6
090	Страхові виплати у вигляді ануїтетів	43 215,4	0,0	961,6	42 253,8	0,0	0,0
100	Виплати викупних сум	192 521,8	0,0	1 868,9	190 608,9	12,0	32,0
130	Частки страхових виплат, що отримуються від перестраховиків	56 131,7	0,0	0,0	42 664,9	0,0	13 466,8
131	у тому числі від перестраховиків-нерезидентів	56 131,7	0,0	0,0	42 664,9	0,0	13 466,8
140	Частки викупних сум, що отримуються від перестраховиків	6 084,8	0,0	0,0	6 084,8	0,0	0,0

Продовження додатку В

1	2	3	4	5	6	7	8
150	Максимальна страхова виплата, здійснена за окремим страховим випадком	20 110,4	0,0	134,1	14 618,0	161,3	5 197,0
160	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)	2 068 915,1	0,0	21 470,3	804 248,5	87 144,8	1 156 051,5
161	у тому числі: на агентські винагороди	2 067 237,3	0,0	21 470,3	803 181,1	86 645,8	1 155 940,1
170	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестраховання	444,0	0,0	0,0	159,0	16,0	269,0
180	Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися у звітному періоді	710,0	0,0	2,0	652,0	0,0	56,0
200	Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду	2 886 985	0	2 400	231 624	67 947	2 585 014
201	у тому числі укладених на користь страхувальників	869 847	0	2 252	220 176	39 095	608 324
210	Кількість фізичних осіб, застрахованих упродовж звітного періоду	3 016 611	0	2 420	237 882	68 831	2 707 478
220	Кількість фізичних осіб, застрахованих на кінець звітного періоду	4 473 911	6	42 572	764 607	328 240	3 338 486
230	Максимальна страхова сума за окремою застрахованою особою	354 822,8	3,8	1 419,0	41 517,0	133 624,8	178 258,2
240	Кількість договорів страхування, за якими не виконано страхові зобов'язання у визначений договором страхування термін на кінець звітного періоду	92	0	0	81	7	4

* дані наглядової статистики НБУ [10]

Показники діяльності зі страхування життя за 2019 рік, тис. грн.

Код показника	Назва показника	Усього	За договорами страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду	За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	За іншими договорами накопичувального страхування	За договорами страхування життя лише на випадок смерті	За іншими договорами страхування життя
1	2	3	4	5	6	7	8
010	Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	4 623 974,0	0,0	64 814,8	2 640 794,4	288 057,0	1 630 307,8
	Чисті страхові премії	4 623 974,0	0,0	64 814,8	2 640 794,4	288 057,0	1 630 307,8
	Чисті страхові виплати	575 917,3	0,0	1 903,3	497 984,9	4 492,8	71 536,3
011	від резидентів	4 617 008,3	0,0	64 607,8	2 634 960,6	288 046,0	1 629 393,9
012	у тому числі: від страхувальників - фізичних осіб;	4 484 510,1	0,0	63 121,3	2 609 226,1	280 936,5	1 531 226,2
013	від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	132 498,2	0,0	1 486,5	25 734,4	7 109,5	98 167,8
015	від нерезидентів	6 965,7	0,0	207,0	5 833,8	11,0	913,9
020	Частки страхових платежів (премій, внесків), що сплачуються перестраховикам	121 030,2	0,0	7,2	66 538,6	3 341,3	51 143,1
030	Резерви із страхування життя на кінець звітного періоду	10 273 681,5	0,0	161 329,1	9 613 165,7	31 901,6	467 285,2
031	у тому числі резерви довгострокових зобов'язань	9 952 352,1	0,0	160 582,9	9 323 268,6	30 214,7	438 285,9
040	Величина зміни резервів із страхування життя, у тому числі, яка відповідає:	1 016 871,3	0,0	46 260,3	898 876,8	-1 554,9	73 289,2
041	інвестиційним доходам, що застосовуються для розрахунку страхових тарифів	264 427,9	0,0	3 984,3	260 200,1	126,7	116,9
042	індексації розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за офіційним індексом інфляції	64 806,0	0,0	0,0	64 806,0	0,0	0,0
043	частині інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя, що залишилась після передбачених статтею 9 Закону України "Про страхування" обов'язкових відрахувань в математичні резерви та вирахувань витрат страховика на ведення справи	614 993,8	0,0	8 876,6	601 186,5	3 183,0	1 747,7

Продовження додатку Г

1	2	3	4	5	6	7	8
045	величині зміни розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за договорами страхування, грошові зобов'язання за якими визначено у вільноконвертованій валюті або розрахункових величинах	-102 334,2	0,0	-95,0	-101 867,2	-78,0	-294,0
050	Інвестиційний дохід, що отримується від розміщення коштів резервів із страхування життя	1 105 894,5	0,0	15 118,7	1 081 967,4	3 888,1	4 920,3
051	у тому числі направлений на збільшення резервів із страхування життя	871 773,7	0,0	12 851,2	853 761,7	3 304,5	1 856,3
060	Частка перестраховиків у резервах із страхування життя на кінець звітного періоду	292 212,2	0,0	1,6	267 191,2	1 653,2	23 366,3
061	у тому числі у резервах довгострокових зобов'язань (математичних резервах)	256 694,2	0,0	1,6	244 000,5	1 653,2	11 039,0
062	частка перестраховиків-нерезидентів	292 158,7	0,0	1,6	267 191,2	1 599,7	23 366,3
070	Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат	39 237,0	0,0	676,0	25 859,0	560,0	12 142,0
080	Страхові виплати	527 670,1	0,0	611,6	451 029,4	4 492,8	71 536,3
081	резидентам	522 905,7	0,0	611,6	446 283,0	4 492,8	71 518,3
082	у тому числі: фізичним особам;	500 171,0	0,0	611,6	434 843,6	4 055,8	60 660,0
083	юридичним особам (крім перестраховальників);	22 734,7	0,0	0,0	11 439,4	437,0	10 858,3
084	перестраховальникам.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
085	нерезидентам	4 764,4	0,0	0,0	4 746,4	0,0	18,0
086	у тому числі: фізичним особам;	4 764,4	0,0	0,0	4 746,4	0,0	18,0
090	Страхові виплати у вигляді анuitетів	48 247,2	0,0	1 291,7	46 955,5	0,0	0,0
100	Виплати викупних сум	177 351,8	0,0	1 835,2	175 220,6	10,0	286,0
130	Частки страхових виплат, що отримуються від перестраховиків	74 820,7	0,0	0,0	50 436,6	0,0	24 384,1
131	у тому числі від перестраховиків-нерезидентів	74 820,7	0,0	0,0	50 436,6	0,0	24 384,1
140	Частки викупних сум, що отримуються від перестраховиків	7 199,5	0,0	0,0	7 199,5	0,0	0,0
150	Максимальна страхова виплата, здійснена за окремим страховим випадком	15 635,3	0,0	445,2	8 833,3	161,1	6 195,7
160	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)	2 470 574,5	0,0	25 632,3	992 351,5	241 422,0	1 211 168,7
161	у тому числі: на агентські винагороди	2 469 231,5	0,0	25 632,3	991 709,9	240 880,0	1 211 009,3

Продовження додатку Г

1	2	3	4	5	6	7	8
170	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестраховування	674,0	0,0	13,0	320,0	7,0	334,0
180	Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися у звітному періоді	1 124,0	0,0	69,0	667,0	1,0	387,0
200	Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду	4 771 977	0	2 388	314 747	101 422	4 353 420
201	у тому числі укладених на користь страхувальників	1 036 960	0	2 236	305 858	60 768	668 098
210	Кількість фізичних осіб, застрахованих упродовж звітного періоду	4 596 863	0	2 397	318 862	101 110	4 174 494
220	Кількість фізичних осіб, застрахованих на кінець звітного періоду	5 133 049	0	44 534	1 043 937	360 087	3 684 491
240	Кількість договорів страхування, за якими не виконано страхові зобов'язання у визначений договором страхування термін на кінець звітного періоду	15	0	0	15	0	0

* дані наглядової статистики НБУ [10]

Додаток Д

Показники діяльності зі страхування життя за 2020 рік, млн. грн

Код показника	Назва показника	Усього	За договорами страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду	За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	За іншими договорами накопичувального страхування	За договорами страхування життя лише на випадок смерті	За іншими договорами страхування життя
1	2	3	4	5	6	7	8
010	Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	5 018,5	0,0	76,1	3 133,5	270,7	1 538,2
	Чисті страхові премії (валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам)	5 018,5	0,0	76,1	3 133,5	270,7	1 538,2
	Чисті страхові виплати (валові страхові виплати за мінусом частки страхових виплат, які компенсовані перестраховиками-резидентами)	649,6	0,0	2,2	539,1	4,3	104,0
011	від резидентів	5 012,9	0,0	76,0	3 130,1	270,7	1 536,2
012	у тому числі: від страхувальників - фізичних осіб;	4 849,9	0,0	74,3	3 094,9	256,5	1 424,2
013	від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	163,0	0,0	1,6	35,3	14,2	111,9
015	від нерезидентів	5,6	0,0	0,1	3,4	0,0	2,0
016	у тому числі: від страхувальників - фізичних осіб;	3,7	0,0	0,1	3,4	0,0	0,2
017	від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9
020	Частки страхових платежів (премій, внесків), що сплачуються перестраховикам	136,7	0,0	0,0	77,2	3,4	56,1
021	у тому числі перестраховикам – нерезидентам	136,6	0,0	0,0	77,2	3,4	56,0
030	Резерви із страхування життя на кінець звітного періоду	12 454,2	0,0	231,7	11 830,0	34,5	358,0
031	у тому числі резерви довгострокових зобов'язань	12 080,7	0,0	230,7	11 506,6	32,4	310,9
040	Величина зміни резервів із страхування життя, у тому числі, яка відповідає:	2 184,1	0,0	70,4	2 221,1	3,3	-110,7
041	інвестиційним доходам, що застосовуються для розрахунку страхових тарифів	320,0	0,0	6,3	313,5	0,0	0,2

Продовження додатку Д

1	2	3	4	5	6	7	8
042	індексації розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за офіційним індексом інфляції	80,2	0,0	0,0	80,2	0,0	0,0
043	частині інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя, що залишилась після передбачених статтею 9 Закону України "Про страхування" обов'язкових відрахувань в математичні резерви та вирахувань витрат страховика на ведення справи	585,8	0,0	11,4	568,7	3,3	2,4
044	загальному обсягу збільшення розмірів страхових сум та (або) страхових виплат (бонусів), які визначено за іншими фінансовими результатами діяльності згідно з договорами страхування, що передбачають участь страхувальника у інвестиційному доході страховика	77,1	0,0	0,0	76,3	0,0	0,8
045	величині зміни розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за договорами страхування, грошові зобов'язання за якими визначено у вільноконвертованій валюті або розрахункових величинах	150,1	0,0	0,2	149,3	0,1	0,4
050	Інвестиційний дохід, що отримується від розміщення коштів резервів із страхування життя	1 108,4	0,0	20,8	1 078,6	4,3	4,7
051	у тому числі направлений на збільшення резервів із страхування життя	895,9	0,0	17,7	872,2	3,4	2,6
060	Частка перестраховиків у резервах із страхування життя на кінець звітної періоду	349,4	0,0	0,0	320,6	1,6	27,2
061	у тому числі у резервах довгострокових зобов'язань (математичних резервах)	303,3	0,0	0,0	293,9	1,6	7,8
062	частка перестраховиків-нерезидентів	349,4	0,0	0,0	320,6	1,6	27,2
070	Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат	53 230	0	830	37 149	660	14 591
080	Страхові виплати	608,5	0,0	0,5	499,7	4,3	104,0
081	резидентам	606,3	0,0	0,5	497,7	4,3	103,9
082	у тому числі: фізичним особам;	582,9	0,0	0,5	489,5	3,2	89,7
083	юридичним особам (крім перестраховальників);	23,4	0,0	0,0	8,2	1,1	14,2
085	нерезидентам	2,1	0,0	0,0	2,0	0,0	0,1
086	у тому числі: фізичним особам;	2,1	0,0	0,0	2,0	0,0	0,1
090	Страхові виплати у вигляді ануїтетів	41,1	0,0	1,7	39,4	0,0	0,0
100	Виплати викупних сум	175,3	0,0	1,5	173,3	0,0	0,4

Продовження додатку Д

1	2	3	4	5	6	7	8
130	Частки страхових виплат, що отримуються від перестраховиків	61,5	0,0	0,0	26,9	1,2	33,5
131	у тому числі від перестраховиків-нерезидентів	61,5	0,0	0,0	26,9	1,2	33,5
140	Частки викупних сум, що отримуються від перестраховиків	2,8	0,0	0,0	2,8	0,0	0,0
150	Максимальна страхова виплата, здійснена за окремим страховим випадком	4,0	0,0	0,1	1,2	1,2	4,0
160	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)	2 654,3	0,0	27,0	1 189,1	237,3	1 200,9
161	у тому числі: на агентські винагороди	2 579,7	0,0	27,0	1 126,1	236,8	1 189,7
200	Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду	5 033 304	0	2 026	284 729	128 406	4 618 143
210	Кількість фізичних осіб, застрахованих упродовж звітного періоду	4 659 469	0	2 047	167 933	106 542	4 382 947
220	Кількість фізичних осіб, застрахованих на кінець звітного періоду	5 899 277	0	46 209	1 435 364	353 963	4 063 741
240	Кількість договорів страхування, за якими не виконано страхові зобов'язання у визначений договором страхування термін на кінець звітного періоду	0	0	0	0	0	0

* дані наглядової статистики НБУ [10]

Додаток Е

Показники діяльності зі страхування життя за 9 місяців 2021 року, млн.грн.

Код показника	Назва показника	Усього	За договорами страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду	За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	За іншими договорами накопичувального страхування	За договорами страхування життя лише на випадок смерті	За іншими договорами страхування життя
1	2	3	4	5	6	7	8
010	Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	4 183,5	0,0	68,2	2 749,8	244,4	1 121,2
	Чисті страхові премії (валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам)	4 183,5	0,0	68,2	2 749,8	244,4	1 121,2
	Чисті страхові виплати (валові страхові виплати за мінусом частки страхових виплат, які компенсовані перестраховиками-резидентами)	583,1	0,0	3,7	467,9	10,3	101,3
011	від резидентів	4 177,1	0,0	68,0	2 747,2	244,4	1 117,6
012	у тому числі: від страхувальників - фізичних осіб;	4 053,7	0,0	66,6	2 722,3	225,2	1 039,6
013	від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	123,4	0,0	1,3	24,9	19,2	78,0
015	від нерезидентів	6,4	0,0	0,2	2,6	0,0	3,6
016	у тому числі: від страхувальників - фізичних осіб;	3,1	0,0	0,2	2,6	0,0	0,3
017	від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0	3,3
020	Частки страхових платежів (премій, внесків), що сплачуються перестраховикам	89,5	0,0	0,1	51,6	3,6	34,3
021	у тому числі перестраховикам – нерезидентам	89,5	0,0	0,1	51,6	3,6	34,3
030	Резерви із страхування життя на кінець звітного періоду	13 490,3	0,0	279,4	12 895,3	34,6	281,1
031	у тому числі резерви довгострокових зобов'язань	13 091,8	0,0	277,8	12 542,1	33,0	238,9
040	Величина зміни резервів із страхування життя, у тому числі, яка відповідає:	1 040,2	0,0	46,5	1 039,2	0,0	-45,4
041	інвестиційним доходам, що застосовуються для розрахунку страхових тарифів	267,0	0,0	6,1	260,6	0,1	0,2

Продовження додатку Е

1	2	3	4	5	6	7	8
042	індексації розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за офіційним індексом інфляції	75,9	0,0	0,0	75,9	0,0	0,0
043	частині інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя, що залишилась після передбачених статтею 9 Закону України "Про страхування" обов'язкових відрахувань в математичні резерви та вирахувань витрат страховика на ведення справи	409,4	0,0	8,0	397,9	1,8	1,7
044	загальному обсягу збільшення розмірів страхових сум та (або) страхових виплат (бонусів), які визначено за іншими фінансовими результатами діяльності згідно з договорами страхування, що передбачають участь страхувальника у інвестиційному доході страховика	28,8	0,0	0,0	28,8	0,0	0,0
045	величині зміни розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за договорами страхування, грошові зобов'язання за якими визначено у вільноконвертованій валюті або розрахункових величинах	-66,1	0,0	0,0	-65,8	-0,1	-0,2
050	Інвестиційний дохід, що отримується від розміщення коштів резервів із страхування життя	821,1	0,0	16,6	798,2	2,4	3,9
051	у тому числі направлений на збільшення резервів із страхування життя	675,8	0,0	14,1	657,9	1,9	1,9
060	Частка перестраховиків у резервах із страхування життя на кінець звітного періоду	330,2	0,0	0,0	302,4	2,6	25,2
061	у тому числі у резервах довгострокових зобов'язань (математичних резервах)	290,2	0,0	0,0	275,5	2,6	12,0
062	частка перестраховиків-нерезидентів	330,2	0,0	0,0	302,4	2,6	25,1
070	Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат	37 683	0	965	19 659	329	16 730
080	Страхові виплати	552,7	0,0	1,5	439,6	10,3	101,3
081	резидентам	550,6	0,0	1,5	437,9	10,3	101,0
082	у тому числі: фізичним особам;	539,4	0,0	1,5	431,7	8,8	97,4
083	юридичним особам (крім перестраховальників);	11,3	0,0	0,0	6,2	1,4	3,6
085	нерезидентам	2,1	0,0	0,0	1,7	0,0	0,3
086	у тому числі: фізичним особам;	2,1	0,0	0,0	1,7	0,0	0,3
090	Страхові виплати у вигляді ануїтетів	30,4	0,0	2,2	28,2	0,0	0,0
100	Виплати викупних сум	133,8	0,0	1,9	131,4	0,4	0,0

Продовження додатку Е

1	2	3	4	5	6	7	8
130	Частки страхових виплат, що отримуються від перестраховиків	55,1	0,0	0,0	23,3	2,0	29,8
131	у тому числі від перестраховиків-нерезидентів	55,1	0,0	0,0	23,3	2,0	29,8
140	Частки викупних сум, що отримуються від перестраховиків	1,7	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0
150	Максимальна страхова виплата, здійснена за окремим страховим випадком	3,6	0,0	0,2	3,6	2,3	2,8
160	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)	2 150,3	0,0	24,9	1 089,7	214,8	821,0
161	у тому числі: на агентські винагороди	2 100,9	0,0	24,9	1 044,5	214,4	817,2
200	Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду	2 212 400	0	4 376	283 602	92 411	1 832 011
210	Кількість фізичних осіб, застрахованих упродовж звітного періоду	1 595 780	0	4 377	117 394	90 989	1 383 020
220	Кількість фізичних осіб, застрахованих на кінець звітного періоду	5 449 386	0	49 838	1 367 802	168 933	3 862 813
240	Кількість договорів страхування, за якими не виконано страхові зобов'язання у визначений договором страхування термін на кінець звітного періоду	0	0	0	0	0	0

* дані наглядової статистики НБУ [10]